

SUOMEN KIELEN LAUSEOPPI.

Kouluja varten

kirjoittanut

E. N. Setälä.

Toinen, muutettu painos.

HELSINGISSÄ 1884,
K. E. Holm'in kustannuksella.

Hinta: 1 m. 75 p.

SUOMEN KIELEN LAUSEOPPI.

Kouluja varten

kirjoittanut

E. N. Setälä.

Toinen, muutettu painos.

HELSINGISSÄ 1884,

K. E. Holm'in kustannuksella.

SUOMEN KIELEN LAUSEOPPI

Konjunktivien

lauseoppi

E. N. Setälä.

Toinen, muutettu painos.

HELSINGISSÄ,
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,
1884.

Toisen painoksen esipuhe.

Se hyvääntahtoisuus, joka sekä yleisön että maamme hallituksen puolelta on tullut tämän kirjasen ensi laitoksen osaksi, on minua rohkaissut ryhtymään ensi koettani uudessa, mahdollisuutta myöten korjaellussa muodossa julkisuuteen tuomaan. Uusi laitos eroaa vanhasta pääasiallisesti alku-osassaan sekä verbien moodi- ja temporiopissa, mitkä kohdat ovat uudestaan kirjoitetut. Sitä paitse on pitkin matkaa esimerkkejä ja sääntöjä lisäelty, muuteltu ja uudestaan muodosteltu, niinkuin lukija saattaa helposti nähdä, jos ottaa vaivakseen vertaella nykyistä painosta edelliseen. Alkuun on asetettu lyhyt johdatus, joka sisältää lauseopin alkukäsitteiden määrittäksiä. Tällaiset, niinkuin minua on huomautettu, ovat erittäin tarpeelliset sellaisissa kouluissa, joissa suomen kieli on perustavana kielenä, eivätkä ne liene liaksi oppikoulujenkaan oppilaille. Kaikkien muutosten ja lisäysten kautta on kirjan koko karttunut noin puolellatoista arkilla.

Miten muutostyö on lukijoita tyydyttävä, en tietysti saata arvata. Ehkäpä on moni muutettava kohta jäänyt muuttamatta, ehkäpä joku liian hätäisesti muutettukin. Jonkinlaiseksi puolustuksekseni saatan mainita, että minulla erityisten syiden tähden oli vain lyhyt aika käytettävänäni uuden painoksen suorittamiseen, ja että korjaustyön on ollut etupäässä perustuminen vain omiin havaintoihini, kun muualta olen saanut aivan harvoilta ja vain niukalti muistutuksia ja ohjeita työtäni varten. Huomioon olen ottanut nimimerkki F. A—n'in kirjoittamasta arvostelusta, joka v. 1880 oli painettuna „Tidskrift, utgifven af Pedagogiska Föreningen i Finland“ nimisen aikakauskirjan viidennessä vihkossa, ne muistutukset, jotka olen saattanut oikeutetuiksi katsoa. Sen lisäksi on opettajani ja ystäväni, tohtori Arvid Genetz käytettäväkseni lähettänyt kappaleensa kirjan ensi painosta muutamilla reunamuistutuksilla varustettuna, sekä vielä ennen painattamista suosiollisesti luenut käsikirjoitukseni lävitse, taaskin joitakuuta huomautuksia ja ehdotuksia tehden. Minun rakas velvollisuuteni on täten lausua hänelle hartaimmat kiitokset hänen vaivoistaan. Käytöllisyydellä

on myöskin mainitseminen, että tarkka kansankielen tuntija, maisteri J. A. Hahnsson on minulle ystävällisesti lähettänyt muutamia muistutuksia lauseoppini ensi painosta vastaan, joita valitettavasti en kuitenkaan saattanut suuresta kirjan hyväksi käyttöä, kun suurin osa käsikirjoitusta jo silloin oli painettavaksi lähetetty.

Vuimeksi rohkenen lausua sen toivomuksen, että arvoisat kiellemme lauseopin opettajat ja tutkijat ottaisivat tämän uuden laitoksen samalla suosiolla vastaan kuin sen edelläkävijän, ja sille soisivat huolellisen tarkastuksen, jonka johdosta syntyvät muistutukset ja muutoksen-ehdotukset toivon saavani joko painosta julkaistuina tai yksityisesti tietoihini.

Tekijä.

I. Lauseesta ja sen osista.

Johdatus.

1 §. **Lauseoppi** eli syntaksi (σύνταξις = yhdistäminen) on se kielioopin osa, joka tarkastelee sanain merkitystä ja käytäntöä lauseessa, s. o. siinä eheässä kokonaisuudessa, johon sanat yhdistyvät niitä järjestävän ja hallitsevan **ajatuksen** kautta. Lause, näet, on ajatuksen kielellinen ilmaisumuoto.

2 §. Ajatus syntyy siten, että jonkun esineen (persoonan tai asian) käsitteelle omistetaan jokin ominaisuus tai toiminta; esim. *Poika on iloinen*; *Lintu lentää*. Lauseessa siis välttämättöminä pääosina on

a) **subjekti**, se lauseen-osa, joka ilmoittaa esineen, jolle jokin ominaisuus tai toiminta omistetaan (s. o. esineen, josta lauseessa jotakin sanotaan);

b) **predikaatti**, se lauseen-osa, joka ilmoittaa subjektille omistetun ominaisuuden tai toiminnan (s. o. sen, mitä subjektista sanotaan);

c) **kopula**, se lauseen-osa, joka osottaa predikaatilla mainitun ominaisuuden tai toiminnan omistuvan subjektille.

3 §. **Subjektiksi** kelpaa minkäläinen sana hyvänsä, vieläpä kokonainen lausekin, sillä kaikista niistä voipi jotakin sanoa. Mutta koska subjekti ilmoittaa sen **esineen**, josta jotakin sanotaan, niin on substantiivi varsinainen subjektisana, ja kaikki muunlaiset sanat, kun ne subjektia osottavat, ovat siinä tilaisuudessa substantiiveiksi katsottavat. Esim. *Hallitsija on lempeä*; *Mutta on kaksitaruinen*; *Ikävä on lähteä*; *Kummallista oli, että pääsit papiksi*.

Muist. On tapana erottaa ajatuksellista eli loogillista ja kielio-
pillista subjektia. Ajatuksellinen subjekti ilmaisee sen esineen, joka ajatuksen sisällykseen katsoen todella on puheen-alaisena; esim. *Koira haukkuu*. Mutta kun lauseen sisällys saapi muodon, pukeutuu sanapukuun, ei lauseessa esiintyvä subjekti aina ole sama

kuin ajateltu subjekti. On esim. lause: *Isällä on kirja*. Tässä ilmoittaa *isällä* sen persoonan, joka ajatellaan kirjan omistajaksi, ja *isä* siis on ajatuksellinen subjekti; mutta lauseessa on *kirja* subjekti, *isällä* vain verbinmääräys. Samoin: *Minun pitää mennä*; *Minua janottaa*. Näissäkin on *minä* ajateltu subjekti, kun se ilmoittaa persoonan, joka on velvollinen, joka tuntee janoa, mutta kieliopillisesti ei lauseissa ole persoonallista subjektia ollenkaan (edellisessä katsotaan *mennä* subjektiksi).

4 §. **Predikaatti ja kopula.** Predikaatiksi kelpaa jokainen sana, joka sisältää määräyksen subjektille, s. o. joka ilmoittaa **mikä, minkälainen subjekti on, mitä se toimii**. Kopula taas ilmaistaan *olla* verbillä tai predikaattiverbin taivutuksella. Siis predikaatti ja kopula saatetaan ilmaista joko

a) **avoimella tavalla**, s. o. nominilla, jota nimitetään tässä tapauksessa **predikaatinsanaksi**, ynnä n. s. **puhtaalla l. abstraktisella verbillä** *olla*, jonka ainoana tehtävänä on yhdistää predikaatti subjektiiin; esim. *Maa on viheriäinen*;

b) **suljetulla tavalla**, s. o. n. s. **sekoitetun l. konkreettisen** verbin finitumin kautta, joka sisältää sekä subjektille omistetun toiminnan (olemisen, tulemisen) vartalossaan että kopulan päätteissään; esim. *Maa viheriöitse-e*; *Minä juokse-n*.

Muistutuksia.

1. Puhdas verbi *olla* kopulana ei ilmoita mitään subjektin olemassa olost. Jos sanotaan: *Varkaus on rikos*, ei siinä sanota, että *varkaus* on olemassa tai ett'ei sitä ole olemassa, vaan että *rikos* käsite omistuu määräykseksi ja tunnusmerkiksi *varkaus* käsitteelle. Mutta *olla* verbi ei ole aina puhdas, ei ole aina paljaana kopulana, vaan se on toisinaan myöskin sekoitettu, sisältäen sekä predikaattimääräyksen, että kopulan itsessään; esim. *Jumala on*. Tällöin lauseessa *olla* merkitsee olemassa oloa, ja kopulana ovat *olla* verbin taivutusmuodot.

2. Avoimella tavalla on predikaatti myöskin oikeastaan ilmaistu yhdistetyissä temporeissa. Kuitenkin ne kielessä esiintyvät aivan suljetun predikaatin luontoisina, ja ne katsotaankin semmoisiksi. *Olla* verbiä ei tässä tapauksessa nimitetä kopulaksi, vaan apuverbiksi; esim. *Hän on juossut*. Vrt. 15 § b).

3. Predikaattiverbin taivutuksella on jo subjektikin viitattu, niin että esim. *Juoksen* jo on kokonainen lause, käsittäen subjektin, predikaatin ja kopulan.

4. Predikaatiksi usein nimitetään sekä predikaatti ahtaamassa merkinnössä että kopula yhteensä; esim. lauseessa *Maa on viheriäinen* sanotaan usein predikaatiksi *on viheriäinen*.

5 §. Lausetta, joka sisältää ainoastaan nämät välttämättömät pääosansa, nimitetään **paljaaksi**. Mutta tavalli-

sesti ei lause näihin pääosiinsa rajoitu, vaan sekä subjekti että predikaatti saattavat saada määräyksiä, ja määräykset vielä määräyksiä, eli, niinkuin sanotaan, lause saattaa laajentua l. kasvaa. Subjektin tai yleensä substantiivin määräyksiä nimitetään attributiivisiksi määräyksiksi, predikaatin tai ylipäättään lauseen verbin määräyksiä taas predikatiivisiksi määräyksiksi.

6 §. Attributiiviset määräykset ovat kolmea lajia:

a) attribuutti, s. o. adjektiivi, joka määrää substantiivia ja taipuu sen muassa; esim. *hyvä hevonen, hyvälle hevoselle*;

b) appositsiooni, s. o. appellatiivinen substantiivi, joka määrää toista, käsitteeltään ahtaampi-alaista (melkein aina prooprasta) substantiivia ja aina taipuu sen muassa; esim. *pääkaupunki Helsinki, pääkaupungissa Helsingissä; kameli, tuo kestävä eläin, — kamelilla, tuolla kestäväällä eläimellä*;

Muist. Jos tämmöisessä yhteydessä edellinen sana, joko adj. tai subst. pysyy taipumatta, niin ei eroteta pääsanaa ja määräystä, vaan ne ovat sulautuneet yhdeksi käsitteeksi, jota usein sopii sanoja yhdistämällä merkitäkin; esim. lauseissa *nyky aika on onnellinen, pikku poika tuli, tyttö raukka meni, Aleksanteri suuri oli Makedonian kuningas, Kalle poika on pieni, Tuomas piispa l. piispa Tuomas oli jäntevä mies, Elbe virta on Saksanmaalla*, ovat subjekteina: *nyky aika* (tavall. *nyky aika*), *pikku poika*, *Aleksanteri suuri*, *Kalle poika*, *Tuomas piispa l. p. T.*, *Elbe virta* (tav. *Elbevirta*).

c) attributiivi, joksi sopii nimittää jokaista muuta nominaalista määräystä, joka nominilla on.

Tärkeimmät ovat:

α) genitiivi-attributiivi, esim. *pojan kirja, Helsingin kaupunki*;

β) totaali-attributiivi, joka nimittää sen kokonaisuuden, minkä määrää, lukua, osaa pääsana (partitiivisana) ilmoittaa. Totaali-attributiivi on partitiivissa tai elatiivissa (vastaa latinan genitivus partitivus järjestelmää); esim. *kaksi markkaa, viidellä naulalla hyvää voita, paljo l. paljon rahaa, nuoremmalle veljeksistä*.

Muistutuksia.

1. Usein partitiivisana ja totaalisana taipuvat samassa sijassa; silloin sopii jälkimmäistä pitää edellisen appositsioonina, taikka edellistä jälkimmäisen attribuuttina; esim. *kahdella markalla, paljolla rahalla*.

2. Adverbiaalimääräykset muuttuvat attributiiviksi, kun liittyvät suorastaan substantiiviin; esim. *syy hänen onnettomuutensa (=hänen onnettomuutensa syy); taipumus pahaan* (ks. 7 §, b) muist.).

7 §. **Predikatiiviset** määräykset ovat myöskin kolmea lajia:

a) **objekti**, s. o. semmoinen lauseen laajennus, joka määrää predikaattia jonkun **esineen** suhteen. Objekti on se lauseen-osa, joka ilmoittaa esineen, jota predikaatin vaikutus **välittömästi** kohtaa; esim. *Mies löi koiraa*. Tällainen objekti on välttämätön täydentämään transitiiiverbin käsitettä.

Muist. Esineen suhteen saattaa predikaatti, olipa se suljettu tai avoin, toisellakin tavalla tulla määrätyksi, nimittäin semmoisen määräyksen kautta, joka ei ole välttämätön täydentämään predikaatin käsitettä, vaan saattaa liittyä predikaatille määräykseksi. Tällaisista määräyistä nimitetään välilliseksi objektiksi eli objektiiviksi. Esim. *Isä antoi kirjan pojalle; Hän teki hyvää köyhille; Tämä ei sovi, kelpaa minulle; Hän oli armelias köyhille; Joka on julma juhdollensa, se on valju vaimollensa*.

b) **adverbiaali**, joksi nimitetään jokaista lauseenlaajennusta, jonka kautta predikaatti tai verbi yleensä lähemmin määrätään jonkun **asianhaaran**, niinkuin **paikan, ajan, keino**, syyn y. m. suhteen; esim. *Hän tuli tänne eilen ratsastaen hiljalleen hevosellansa; Hän suuttui puheestani*.

Muist. Useissa kielissä käytetään adverbiaalia myöskin substantiin attributiivina. Tätä tulee suomen kielessä välttää. On sanottava esim.: *Hän tarttui pientaren syrjässä oleviin ruohoihin kiinni*, eikä: *H. t. kiinni ruohoihin pientaren syrjässä*; paremmin on sanottava *Helsingin yliopisto*, kuin: *yliopisto Helsingissä*. Kuitenkin saattaisi myöntää adverbiaalin käyttämistä luvalliseksi verbaalisubstantiivin jälkeen; esim. *Taipumus pahaan; Kysymys naissivistyksen korottamisesta*. Samoin sopii ehkä adverbiaalia (varsinkin paikanmääräyksiä) säästää käyttäen subjektin (harvoin objektin) sijoissa olevan substantiivin määräyksenä, niinkuin runokieli tekee; esim. *Kivet keskellä jokea, paaet kuohun kukkuralla, otsansa alentakohon; Kaikki mäntyet mäellä, puut pitkät petäjikössä; Katsoi vierellä vesii; Ennen kaa'a puut palolla, kuuset kummuilla kumoa; — Latoi miehet laivahansa, sata miestä miekallista, tuhat jousella urosta*.

c) **deskriptiivi**, joksi nimitetään verbiä, joka äänellensä tarkemmin kuvaa määrättävän verbin teon **laatua**; esim. *Hän puhuu lavertelee*.

8 §. **Yksinkertainen** on se lause, jossa on vain yksi subjekti ja yksi predikaatti, olipa se sitten laajentunut tai ei; **yhdistetty** on se, jossa on kaksi tai useampia subjek-

teja tai predikaatteja. Yhdistetty lause on siis kokoonpantu kahdesta tai useammasta osasta.

9 §. Katsoen niihin suhteihin, jotka yhdistetyssä lauseessa vallitsevat yksinkertaisten lausetten välillä, ne ovat

a) **rinnastettuja**, jos ne kumpikin itsessään ilmaisevat itsenäisen ajatuksen; esim. *Minä käyn edellä, ja sinä seuraat*; tahi

b) **alistavia ja alistettuja**, jos yhtä tai useampaa niistä ei saata käsittää muuten kuin yhteydessä toisen kanssa. Tätä jälkimmäistä (alistavaa, itsenäistä) lausetta nimitetään **päälauseeksi**, edellistä **sivulauseeksi**; esim. *Jos minä käyn edellä, niin sinä seuraat*.

10 §. Sivulause ei ole muuta kuin yksityinen osa päälauseetta, joka on laajentunut oma-subjektiseksi ja predikaattiseksi lauseeksi. Se saattaa siis olla joko päälauseensa subjekti taikka attributiivinen tai predikaatiivinen määräys. Tämän mukaan jaetaankin sivulauseet **subjekti-, attribuutti-, objekti- ja adverbiaali-sivulauseihin**. Esim. *Ihme oli, että sinä pääsit papiksi* (subjekti-sivulause); *Pojat, jotka juoksevat tuolla* (attribuutti-sivulause), *ovat iloisia*; *Minä näin, että hän teki tyhmästi* (objekti-sivulause); *Koska elämä on niin lyhyt* (syytä ilmoittava adverbiaali-sivulause), *ei saisi hukata hetkistäkään*. — Muuten nimitetään sivulause **esilauseeksi** tai **välilauseeksi**, jos se on päälauseensa edessä tai keskellä sitä; päälauseetta taas **esilauseen** suhteen nimitetään **jälkilauseeksi**.

11 §. **Oratio directa ja obliqua**. Kun toisen sanoja kerrotaan semmoisinaan kun ne hänen suustansa lähtivät (oratio directa), käytetään objektilauseena päälauseetta; esim. *Hän sanoi: „nyt menen levolle, koska olen väsynyt“*. Oratio obliquassa sitä vastoin joku esittää vain toisen ajatuksen **sisällyksen** oman käsityksensä mukaan; esim. *Hän sanoi, että hän meni levolle, koska muka oli väsynyt*.

Lauseen-osain muodoista.

Subjekti.

12 §. Subjekti suomen kielessä on kahta laatua: **totaalinen** eli **kokonaissubjekti** ja **partsiaalinen** eli **osa-subjekti**.

13 §. **Kokonaissubjektin** sija on **nominatiivi**; esim. *Poika juoksee; Linnut laulavat; Me puhumme; Kokenut kaikki tietää, vaivainen kaikki kokee.*

14 §. **Osasubjektin** sija on **partitiivi**; esim. *Lihaa on torilla; Poikia juoksee pihalla.*

Muist. Partitiivissa olevasta subjektista ks. 51 §, I.

15 §. Subjektin **totaalisuus** ja **partsiaalisuus** riippuu:

a) Subjektin omasta laadusta. Subjekti, näet, on **totaalinen**, jos subjektisanan käsitteen **koko ala** tai **määrätty osa** sen alasta on puheena, mutta **partsiaalinen**, jos ainoasti **epämääräinen osa** subjektisanan käsitteen alaa on puheena; esim. *Ruoka on pöydällä* (kaikki puheena ollut tai hankittu r.); *Ruokaa on pöydällä*; — *Linnut lentelevät; Lintuja lentelee.*

b) **Predikaatin** laadusta. Subjekti käsitetään nim. aina **totaaliseksi**, jos predikaatti on **transitiivinen** tai **avoin** (s. o. yleensä verbi predikaatinsanan yhteydessä); esim. *Miehet hakkaavat pihalla puita; Muutamat pojat ovat vallattomia.* — **Partsiaalinen** saattaa olla ylipäänsä vain semmoisen intransitiivisen predikaatin subjekti, joka merkitsee jotakin asemaa tai liikettä; esim. *Michiä on pihalla puita hakkaamassa; Muutamia poikia on, jotka ovat vallattomia; Talonkin tyttäriä on pirkoina; Tyttöjä on tuvassa; Poikia seisoo tuvan takana; Poikia juoksee, on juossut; Kirjeitä oli tullut.*

c) Lauseen kieltävästä tai myöntävästä sisällyksestä. Kieltoja kysymyslauseissa joiden predikaattina on *olla* (nim. olemassa), *näkyä, kuulua*, (= olla näkyvissä, kuuluvissa, tulla näkyviin, kuuluviin) j. n. e., käsitetään subjekti tavallisesti partsiaaliseksi; esim. *Täällä ei ole ketään; Miestä ei näy eikä kuulu* (vrt. *Hevonen ei näy sieltä; Mies ei näy tulevan*); *Sinun ääntäsi ei kuulu* (vrt. *Sinun äänesi ei kuulu*); *Menikö tältä ketään?*

Objekti ja objektinsukuiset määräykset.

16 §. Objekti suomen kielessä on joko **totaalinen** eli **kokonais-objekti** tai **partsiaalinen** eli **osaobjekti**.

17 §. **Kokonais-objektin** sija on **akkusatiivi**, jolla yksikössä on kaksi muotoa: **päätteellinen** (s. o. *n*-päätteinen, genitiivin kaltainen), ja **päätteetön** (s. o. nominatiivin kaltainen), monikossa yksi muoto, joka on monikon nominatiivin kaltainen; Esim. *Sinä veit pojan kouluun*; —

Vie poika kouluun; — Veimme pojat kouluun; Viekää pojat kouluun. — Monikon genitiivin kaltainen akkusatiivi tulee esille vain partisipiaali-järjestelmässä; esim. *Näin poikain tulevan* (ks. 103 §).

Yksikön akkusatiivin kahta eri muotoa käytetään seuraavain sääntöjen mukaan.

I. Verbum finitumin yksiköllinen kokonais-objekti on tavallisimmin **päätteellisessä** muodossa; esim. *Isä antaa kirveen pojallensa; Emäntä paloitteli lihan; Sen seikan olisi tietänyt sanomattasikin; Arun luoja antakohon.*

Mutta yksiköllinen kokonais-objekti on **päätteetön**, jos predikaatti on

a) **imperatiivin** 1:sessä tai 2:nessä persoonassa; esim. *Arvaa oma tilasi, anna arvo toisellekin; Pane varsa valjahisin, puikkoihin punainen ruuna; Lyökämme käsi kätehen; Juottaos vävyäni varsa;*

b) **passiivissa** eli persoonattomassa muodossa; esim. *Poika vietiin kouluun; Hän tapettiin.*

II. Infinitiivin ja yleensä verbin **nominaalimuotojen** yksiköllinen kokonais-objekti on tavallisesti **päätteellinen**; esim. *Minä lupaan tehdä sen, mitä voin; Saisi ottaa uuden hevosen; Minä käyn hakemassa hevosen haasta; Isäntä käski renkinsä tuomaan hevosen; Hän sai luvan tehdä asumuksensa meidän maalle; Olin aikeissa myydä oman hevoseni; Vaka vanha Väinämöinen tuosta tuumille tulevi nuotan liinaisen kutoa, satahisen saautella; Vaivan maksava työ; Talonväen oven avattua tuli naapurinpoika huoneeseen.*

Mutta infinitiivin yksiköllinen kokonais-objekti on **päätteetön**

a) jos infinitiivi on **persoonattoman** predikaatin subjektina tai on subjektin määräyksenä; esim. *Hänen täytyi maksaa isänsä velka (ei: velan); Sinun pitää se suorittaa; Onko sinun mahdollon saada työ valmiiksi? Minusta tuntui kolkolta jättää armas kotini; Juohtui mielehen minulle kostoa sukuni surma; Oli mielessä minulla surmata suku Kalevan, saa'a sampo Pohjolahan; Teidän on poika kouluun paneminen; Minun on velvollisuus lausua oma ajatukseni;*

b) jos verbi, johon tai jonka määräykseen infinitiivi itse määräyksenä kuuluu, on päätteetöntä kokonais-objektia vaativassa muodossa (ks. I a), b), II a); esim. *Käske*

pojan tuoda hevonen kotiin; Käyppäs ottamassa kirves mukaasi; Tulkaa ottamaan kuppi kahvia; Käyös lehmät lypsämähän; Antakaa nimismiehelle käsky ottaa rosvo kiinni; — Sinulle luvattiin antaa kirja palkaksesi; Mennään ottamaan mieheltä vuohi pois; Meille annettiin lupa viedä löydetty tavara kotiimme; Meillä ollaan aikeissa pitää pieni juhla; — Pitää mennä ottamaan vene; Minun piti käydä se hakemassa.

Muistutuksia.

1. Personaalipronomineilla on omituiset akkusatiivimuodot: *minut, sinut, hänet, meidät, teidät, heidät*, joita sopii kaikkialla käyttää kokonais-objekteina; esim. *Minä vein teidät kotiin; Vie hänet kotiin; Hänet vietiin kouluun* (tavallisemmin kuitenkin: *hän v. k.*); *Minun täytyi viedä hänet kouluun.*

2. Kardinaalilaskusanat ja indefiniittinen laskusana *pari*, usein kaikki ovat kokonais-objektina samassa muodossa kuin ovat subjektina ollessaan; esim. *Ostin pari, kolme kirjaa; Söin seitsemän kalaa; Anna minulle lainaksi kahdeksan markkaa; Minulle luvattiin antaa palkaksi kymmenen markkaa; Hän veti kaikki* (myös: *kaiken*) *mullan pellolle. Yksi ja miljoona* noudattavat tavallisia objektisääntöjä; esim. *Sain yhden markan, miljoonan markkaa; Anna minulle lainaksi yksi markka, miljoona markkaa.*

3. Nominaalimuoto, jonka subjektipersoonana on ilmoitettu (suffiksilla. subjektii-*vi*-genitiivillä, akkusatiivilla), saapi yksiköllisen kokonais-objektinsa päätteelliseen muotoon, hallitsevasta verbistä huolimatta; esim. *Minun täytyi mennä kaupunkiin saadakseni asian toimeen; Tule likemmäksi nähdäkseni sormuksen sormessasi; Meidän täytyi langeta polvillemme keisarin nähdessämme; Isän nähtyäni minun oli heti kotiin rientäminen; Meidän tulee myöntää hänen tehneen tämän työn suurella taidolla; Sano hänen jo löytäneen tytön; Pojan sanottiin jo vieneen kirveen kotiin.*

18 §. Osaobjektin sija on partitiivi; esim. *Poika syö kalaa ja leipää; Mies löi hevostansa; Me kävimme ostamassa viikatteita.*

Muist. Partitiivissa olevasta objektista ks. 51 §, I.

19 §. Objektin totaalisuus ja partsiaalisuus riippuu:

a) Objektin omasta laadusta. Siihen katsoen objekti on **totaalinen**, jos verbin vaikutus kohtaa **koko** objektisanan käsitteen alaa, mutta **partsiaalinen**, jos se kohtaa vain **osaa** objektisanan käsitteen alasta; esim. *Mies tappoi koiran; Mies löi koiraa; — Mies ampui linnun; Mies ampui lintua pyrstöön; — Mene ottamaan ruoka pöydältä; Mene ottamaan ruokaa pöydältä.*

b) Lauseen kieltävästä tai myöntävästä sisällyksestä. Jos, näet, lause on kieltäväinen, käsitetään objekti **aina**

partsiaaliseksi; esim. *Tyttö ei ole lakaissut laattiata* (= ei ensinkään, ei osakaan siitä); *En saanut kirjettäsi*; *Isäntä ei tapa pahaa koiraansa*; *Älä mene viemään pois hevostasi*. Samoin on objekti partsiaalinen usein lauseissa jotka sisältävät epäilystä, vaikka muoto onkin myöntävä; esim. *Tuskin hän siitä kahta markkaa maksoi*; *Myytkö hevostasi*? *Mitä varten poikaasi ulos jätit*?

Muist. Kokonais-objekti tavataan siis ainoasti myöntävissä lauseissa; kuitenkin kuulee kokonais-objektin joskus lauseissa, joiden muoto on kieltävä, mutta sisällys myöntävä; esim. *Etkö sinä kylvä viisi tynnyriä vuodessa* (= kylväthän)? vrt. *Etkö kylvä edes viittä tynnyriä vuodessa*? — *Eikö tehdä suuri kalamatka*?

c) Objektiä vaativan verbin teon laadusta. Jos verbi ilmoittaa **kestävää** ja siis **täyttymätöntä** tekemistä, niin objekti käsitetään aina **partsiaaliseksi**, mutta jos tekemisen ajatellaan **täyttyvän** tai **täyttyneen**, on objekti totaalin; esim. *Isä veistää kirvesvartta* (paraillaan, siis teko ei ole kohdannut objektiä kokonaisuudessaan, vaan jokaisena ajan-osana ainoasti **osaa** siitä); *Isä veistää kirvesvarren päivässä* (hän saa työn päivässä päättyneeksi tavallisesti); *Kyllä isä veistää kirvesvarren* (vast'edes kokonaisuudessaan); — *Tyttö lakaisi paraillaan pihaa, kun avasin veräjän*; *Tytöt lakaisivat t. ovat, olivat lakaisseet pihan*; — *Poika oli iloinen laulun ääntä kuullessaan*; *Poika tuli iloiseksi kuullessaan laulun äänen*; — *Tämän tehdessään hän teki suuren tyhmyyden* (samalla kun hän teki tämän h. t. s. t.); *Tätä tehdessään h. t. s. t.* (= sill' aikaa kun hän teki tätä, työnsä kestäessä h. t. s. t.); — *Minä olin hevosta tuomassa, kun tapasin hänet*; *Minä olin tuomassa hevosen kotiin*; — *Menin juuri kirjettä noutamaan, kun hän tuli vastaan*; *Puhuttuani hänen kanssaan menin tuomaan kirjeen postista*; — *Mene sinä hevosta tuomaan*; *Mene sinä tuomaan hevonen*.

Muistutuksia.

1. Verbinmuodot, joiden ohessa partsiaalista objektiä tästä syystä usein tulee käyttää, ovat etupäässä **preesens** (kun se osottaa tekemistä, joka nyt paraillaan tapahtuu) varsinainen **imperfekti** (osottaen tekoa, joka paraillaan tapahtui, kun jtkn muuta tapahtui), **II:nen infinitiivi** (ilmoittaen tekoa, jonka kestäessä jtkn tapahtuu) ynnä **III:s infinitiivi** ja **I:nen partisiippi**. Ks. näiden objektista esim. edempänä.

2. Verbit, jotka merkitsevät yrittämistä, tahtomista, tarkoittamista, vaativat mielellään partitiivia, kun ei nimen-omaan tahdota

ilmoittaa, että yritetty tehtävä täytetäänkin; esim. *Seurakunta koetti saada pappiansa virattomaksi; Minä hain, etsin häntä* (vrt. hänen) *joukosta; Hän vaati minua kaksintaisteluun; Sitä minä tarkoitinkin; Hän tähtäsi, ampui lintua.* Semmoisia verbejä ovat: koettaa, yrittää, pyytää, käskää, tahtaa, haastaa, tavottaa, tarkoittaa, tähdätä, ampua, tarjota, kaupata.

3. Objektinsa aina partitiiviin vaativat persoonattomat **kausatiiviverbit**, jotka ilmoittavat kestävästä tunnetusta; esim. *Minua jännittää; Minua kauhistutti; Päättäni on porottanut koko päivän.*

4. Objekti on myös aina pantava partitiiviin, jos verbi, jonka objektina sana on, osottaa tunnetusta, mieltä tai mielen-ilmaisuutta; esim. *Rakastatko minua? Hevostansa hullu kiitti, mielellään miniättänsä, epätiето tyttöänsä.* Ks. 51 §, VI.

20 §. Suomen kielessä verbi usein on niin likeisessä yhteydessä adverbiaalinsa kanssa, että sen objekti on käsitettävä verbin ja adverbiaalisen muodostaman yhteisen käsitteen objektiksi. Täten adverbiaaliin yhtyneenä

a) verbi, joka muuten saisi osaobjektin, saa kokonaisobjektin; esim. *Hevonen potkaisi lapsen kuolijaksi* (mutta: *h. p. lasta*); *Lapset repelivät kirjan rikki* (mutta: *l. r. kirjaa*);

b) transitiiiviverbi saa objektin, jota se ei semmoiseen saattaisi saada; esim. *Mies joi itsensä juovuksiin; Hän luki itsensä papiksi; Saituri kanto lippaan täyteen rahoja;*

c) intransitiiviverbi muuttuu transitiiiviseksi ja saa objektin; esim. *Hän juoksi itsensä kuolijaksi; Lintu lensi päänsä puhki; Hän istui rintansa kipeäksi; Poika meni päänsä kiveen.*

Muist. Muutamat intransitiiviverbit yksinään ovat muuttuneet puhtaiksi transitiiiviverbeiksi; esim. *käydä sotaa, kauppa, koulua; istua oikeutta.*

21 §. Objektin sijoja käytetään vastaamaan kysymyksiin: **kuinka pitkän matkan, kuinka kauvan, kuinka monta kertaa, kuinka monennen kerran** (siis adverbiaalina); esim. *Aion viipyä ulkomailla vuoden, kaksi vuotta; Isä ajatteli asiata koko päivän; Viivy meillä hetkinen; Matkalla viivytettiin viikko; Hänen täytyi olla vuosi poissa kotoansa; En minä vielä ole kuukauttakaan täällä ollut; Kuljimme peninkulman ja kolme virstaa; Nyt ajettiin virsta väärää; Kauwanko viisi miestä virstaa kulkee; Kerran kurki puhun: silloinkin jalka poikki; Kaksi kertaa kävin hänen luonansa; Eilen olin toisen kerran Ti-*

aisella enkä kolmatta enää mene; Olin ensimmäistä kertaa hänen luonansa, kun tämä tapahtui.

Muist. Sanasta *kerta* käytetään toisinaan akkusatiivimuotona kaikkialla joko *kerran* tahi *kerta*; esim. *Jo se kerran laitettiin; Tuleppas kerranki meille; — Kerta joulun vuodessa; Kun sen kerta tein, niin se on tehty.*

22 §. Objektin sijoja käytetään lisäksi sisällyksen määräyksenä (siis adverbiaalinen asemesta), tarkemmin määräämään intransitiiviverbejä. Substantiivit, joita täten käytetään, ovat joko johtonsa tai merkityksensä puolesta sukua verbin kanssa ja tavallisesti attributilla varustetut; esim. *Hän elää rietasta elämää; Lintu kuolin liian surman; Hän on hyvän kilvoituksen kilvoitellut.*

Predikaatinsana.

23 §. Predikaatinsana on nomini, joka välittävän verbin kautta omistetaan määräykseksi substantiiville, vertaamatta sitä sen entisyyteen tai vastaisuuteen. Predikaatinsana on kahta laatua: **totaalinen** ja **partsiaalinen**. Toiselta puolen on se myöskin **subjektiivinen**, omistuessaan subjektille, ja **objektiivinen**, omistuessaan objektille määräykseksi.

Välittävänä verbinä käytetään, paitsi *olla* verbiä myöskin muutamia muita, jotka merkitsevät **olemaan tulemista** (pred. sana subjektiivinen) ja **olemaan saattamista** (pred. sana objektiivinen); esim. *Nappula tuli liian lyhyt; Oras kasvaa pitkää ja heikkoa; — Sinä teit nappulan liian lyhyen; Silppukoneella saa silput semmoisia, mimmaisia tahtoo.*

Muist. Kaikillakin näillä verbeillä on toisenkinlainen määräys, jota nimitetään predikaatinlisäksi, ja joka on erityinen laji adverbiaalia. Predikaatinlisä on määräys, jolla mainitaan subjektin tai objektin todellinen tai ajateltu tila tai ominaisuus vertaamalla sitä sen entiseen, nykyiseen tai vastaiseen tilaan; esim. *Hän on pappi* ja: *Hän on pappina* (hänen tilassaan on muutos tapahtunut, hän ei ole se aina ollut); *Nappula tuli liian lyhyt* (se tuli, valmistui ja oli jo silloin lyhyt) ja: *Nappula tuli liian lyhyeksi* (ennen pitempi oltuaan se on muuttunut lyhyeksi); *Sinä teit nappulan liian lyhyen*, ja: *Sinä teit nappulan liian lyhyeksi.* Ks. 49 §, II.

24 §. **Totaalinen** on predikaatinsana, kun sillä ilmaistuu käsite kokonaan ja **semmoisenaan** omistetaan subjektille tai objektille määräykseksi. Subjektiivisena se on **nominatiivissa** kokonaissubjektin tavoin, objektiivisena **ak-**

kusatiivissa kokonais-objektin sääntöjen mukaan; esim. *Varpunen on lintu; Ystäväni on runoilija; Matti on kauppias; — Kirves on tylsä; Omena on makea; Tytön silmät ovat kauniit; Pojat ovat iloiset; Kevät tuli lämmin; Tämä tulee pieni; Oraat tulivat heikot; — Mitä varten pastori pojan papinkirjan niin vaillinaisen teki? Te osaatte selityksenne kirjoittaa pitkänkin; Tee työsi semmoinen, että se kelpaa; Kirja tehtiin kohta kelvollinen, ett'ei sitä enää tarvitse parsia; Meidän tulee tämä laitos perustaa semmoinen, että se vastaa tarkoitustansa.*

25 §. **Partsiaalinen** ja **partitiivilla** ilmaistava on predikaatinsana, kun se ilmoittaa

a) **piiriä, lajia**, jota subjekti tai objekti on; esim. *Tämä talo on Ruoveden pitäjää; Mies on suurta sukua; Varpuset ovat lintuja; Hän on maamme oppineimpia miehiä; Mustalaisetkin ovat ihmisiä; Tämä ei ole vettä, vaan viiniä; Veitsi on terästä; Tämä on hedelmätöntä maata; Tämä kirves tuli aivan toista mallia; — Hän veisti tämän kirvesvarren aivan uutta mallia;*

b) **ominaisuutta**, joka on subjektilla tai objektilla mainitulle abstraktikäsitteelle, aineelle tai esineryhmälle **oleellinen, yleinen, kestävä, kauttaaltansa epämääräisissä osisakin** tavattava; esim. *Kauneus on katoavaista; Viina on juovuttavaa; Vesi on kylmää; Omena on makeata; Sekalaista seurakunta on; Pojat ovat iloisia; Tyttöjen silmät (yleensä) ovat kauniita; Laihot ovat huonoja; Hänen toimeentulonsa on huonoa; Puuro tuli mustaa; Sen hän tekee hyvää, mitä hän tekee; Hän teki leivän niin kaunisti; Juustot emäntä tekee hyviä.*

Adverbiaali.

26 §. **Adverbiaali** ilmaistaan adverbeilla ja substantiivin eri sijoilla, jotka välistä ovat post- ja prepositsiooneilla varustetut; esim. *Nyt hän tulee; Ovi on auki; Hän on kotona, kirkossa; Hän tuli pellon poikki; Merimies on kulkenut kautta kaiken maailman.*

Attributiivisia määräyksiä.

27 §. **Paitse** attributtia, appositsioonia ja attributiivia, tulee attributiivisiin määräyksiin lukea myöskin appositsioonin kaltaiset määräykset: nominativus t. partitivus

absolutus ja essivus appositivus, jotka verbin ellipsin kautta ovat tulleet substantiivin määräyksiksi.

Muist. Missä määrin attribuutti- ja appositioni-yhteydessä olevat sanat taipuvat samassa sijassa ja luvussa tai eivät, on toisaalla esitetty.

28 §. **Nominatiivia** tai **partitiivia**, johon on yhdistetty jokin **paikallissija**, tavallisesti **olosija** (**nominativus** t. **partitivus absolutus**), käytetään usein appositionin kaltaisena määräyksenä a) lauseen **subjektille**; esim. *Ei kukaan synny kirves kädessä; Ukko vielä vanhoillaankin astelee pää pystyssä, niska kenossa; Pojat seisovat kädet lanteilla; Mies makasi pää paljaana; Herrat ajavat kello aisassa, heliseviä taskussa; Mies kulki vertä kasvoissa; Kuolokohon kupo sylihin;* b) **passiivin objektille**; esim. *Ei ketään kukkaro kaulassa hirtetä; Puu kaadettiin latva järveen.*

Muistutuksia.

1. Tässä tavattava nominatiivi tai partitiivi on oikeastaan lauseen subjektina, josta pred. on ellipsin kautta kadonnut; esim. *Mies makaa pää paljaana* = *mies makaa, pää on paljaana*. Vrt. muuten saksan ja ranskan kielen käytäntötapoja; esim. *Elle s'avance les larmes aux yeux; Den Degen in der Hand stürzte er hinein.*

2. Nom. ja part. absolutus saattavat myöskin määrätä nominaalimuodon ja persoonattoman verbin ohessa käytettyä persoonaa; esim. *Minä näen hänen astuvan niska kenossa* (näen, että hän astuu j. n. e.); *Käske häntä menemään kirjat kädessä kouluun; Kiellä häntä tulemasta lakki päässä huoneeseen; Älä anna hänen mennä vertä kasvoissa papin luokse; Hänen täytyi istua pää kipeänä huoneessa.*

3. Harvoin ja enimmäkseen vain runokielessä nom. ja part. abs. määrää aktiivinkin objektia; esim. *Laittoi miehet miekka vyölle, kaunot kassara olalle.*

4. Nom. ja part. abs:n sukuinen on sitten ja takaperin sanojen ohessa käytetty nom. ja part.; esim. *Tulin kotiin viikko sitten l. takaperin; Jo vuosia sitten palasin ulkomailta.*

5. Tähän kuuluu myös: *Tulin tänne kello (sc. oli) kuusi.*

29 §. **Essiiviä** käytetään usein suomen kielessä **subjektina** tai **passiivin objektina** olevan **substantiivin appositionin-kaltaisena määräyksenä** (**essivus appositivus**); esim. *Jo poikana minä tunsin hänet; Häntä jo lapsena huonosti hoidettiin; Kansalaisena katson velvollisuudekseni uhrata kansalleni vähit voimani.*

Muistutuksia.

1. Tämä essiivi on oikeastaan predikaatinlisä *olla* verbin II:selle infinitiiville, joka ellipsin kautta on pois jäänyt; esim. *Jo*

nuorena (sc. *ollessani*) *tunsin* hänet; *Kansalaisena* (sc. *ollen*) *minun on sotaan lähteminen*.

2. Paitsi lauseen subjektia, saattaa *ess. appos.* määrätä myöskin *olla* verbin ohessa käytettyä *adessiivia* tai *inessiiviä* (kun ne ilmoittavat omistajaa) sekä *nominaalimuodon* ja *persoonattoman* verbin ohessa käytettyä *persoonaa*; esim. *Luulen hänen kansalaisena katsovan velvollisuudekseen lähteä sotaan*; *Tuomarina minulla on paljo työtä*; *Jo poikana oli hänessä rintataudin oireita*; *Kansalaisena minun on sotaan lähteminen*. Objektia määräämään on tätä muotoa *kaksimieliisyyden* välttämiseksi säästään käytettävä; esim. *Minä tunsin hänet jo nuorena* (saattaisi merkitä myöskin = *Jo nuorena m. t. h.*)

Lauseen-osain keskinäisestä mukautumisesta ja asemasta.

Predikaatin mukautuminen.

30 §. Kopula ja predikaattiverbi noudattavat *nominatiivi-subjektin lukua* ja *persoonaa*; esim. *Minä juoksen*; *Isä tulee*; *Te laulatte*; *Pojat kävelevät*; *He ovat nukkuneet*. Jos sitä vastoin subjekti on *partitiivissa*, niin predikaattiverbi on aina yksikön kolmannessa persoonassa; esim. *Lihaa on torilla*; *Poikia menee kouluun*; *Meitä oli kylässä useampia*.

Jos on *useampia* *nominatiivi-subjekteja*, niin kopula tai predikaattiverbi pannaan *monikkoon*, ja jos subjektit ovat eri persoonaa, niin 1:nen personaa voittaa 2:sen ja 3:nnen, ja 2:nen voittaa 3:nnen; esim. *Mikko ja Matti juoksivat kilpaa*; *Menestys, valta ja voitto ovat satunnaisia*; *Minä, sinä ja toveri luemme*; *Sinä ja sisaresi kävelette*.

Muist. Runo- ja puhekieli käyttää usein verbin yksikön kolmatta persoonaa monikon kolmannen asemasta; esim. *Lae ilauloi, ukset ulvoi, kaikki ikkunat iloitsi*; *Ei ole aiat niinkuin oli ennen, entiset aiat on olleet ja menneet*; *Isä ja äiti on kylässä*. — Kun *adessiivi olla* verbin ohessa ilmoittaa omistajaa, niin käytetään *olla* verbiä aina yksikössä; esim. *Pojalla on vaaleat hiukset* (ks. 56 §, III).

31 §. Totaalinen predikaatinsana noudattaa subjektin *lukua* ollessaan *subjektiivinen*, objektin *lukua* ollessaan *objektiivinen*; esim. *Me olemme kelpo pojat kumpikin*; *Silmät ovat kauniit*; *Poika teki nappulat liian lyhyet*.

Muistutuksia.

1. Jos välittävä verbi on *passiivissa*, niin subjekt. predik. sana on *monikossa*; esim. *Tästä lähin ollaan ahkerat*. Infinitiivin

subjektiivinen predikaatinsana noudattaa sen verbin subjektia tahi persoonaa, josta inf. riippuu; esim. *Me tahdomme olla ahkerat; Teidän täytyy olla ahkerat; Luvattiin olla ahkerat.*

2. Jos subjektina on *Te*, joka tarkoittaa yhtä henkilöä, tahi tämmöistä *Te* sanaa tarkoittava relatiivipronomini, niin predikaatinsana on yksikköä; esim. *Te olette jalo; Teidän tulee olla jalomielinen; Te, joka olette oppinut mies.* — Samoin on partisiippi yhdistetyissä temporeissa yksikköä; esim. *Oletteko tämän tehnyt? Te, joka olette kirjojakin kirjoittanut* —

32 §. Samoja sääntöjä kuin edellisessä §:ssä on esitetty noudattaa myöskin tavallisesti partsiaalinen predikaatinsana; esim. *Vesi on kylmää; Touot ovat hyviä meillä; Tiilet tulevat vallan kovia tästä savesta; Kaksi tyttöä on isompaa; Tästälähin ollaan ahkeria; Teidän täytyy olla ahkeria; Hän keitti puuron kovin mustaa; Äiti tekee juustot hyviä.* Poikkeuksia on kuitenkin predikaatinsanan laadun mukaan; esim. *Hän on hyvin taitavia miehiä; Kankaat olivat monenlaista väriä.*

Attribuutti-yhteys.

33 §. Adjektiivi, joka on substantiivin attribuuttina, asetetaan pääsanansa edelle, ja se noudattaa pääsanansa sijaa ja lukua; esim. *Vanhan ukon nuorille pojille.*

Muist. Samaa sääntöä noudattavat liitosyntyiset sanat, joissa edellisenä liitto-osana on johtamaton adjektiivi, joka on jälkimmäisen attribuuttina; esim. *omanunnon.*

34 §. Muutamat adjektiivit, jotka ovat puoleksi substantiiveja, niinkuin *aika, ensi, eri, joka, kelpo, koko, laatu, nyky, pikku, viime*, asetetaan sen substantiivin edelle, jota ne määräävät, nominatiivimuodossa taipumattomina; esim. *koko miehestä, viime vuonna, ensi aikoina.* Tämmöiset sanat sopivat vain attribuutti-yhteyteen. Samantapaisia yhtymiä syntyy poikkeavasti joskus yhdistetyssä paikannimessä, jonka alku-osana on johtamaton adjektiivi; esim. *Isoniemessä, Valkealahdessa, Mustajärvellä.*

35 §. Muutamat puolisubstantiiviset adjektiivit, nk. *raukka, rukka, raiska, paha, parka*, sekä hallitsijain y. m. historiallisten henkilöin järjestysnumerot ja adjektiiviset liikanimet yhtyvät sillä tavoin substantiiviin, että substantiivi on edellä nominatiivimuodossa, adjektiivi perässä taipuvaisena, esim. *tyttö paralle, poika pahalla, Aleksanteri toisen aikana, Margareta Parmalaiselle; -se (-nen)* päätteessä tapauksessa typistyy *-s* päätteeksi, milloin sanat ovat yhteen kirjoitettavat; esim. *ihmisparkaa.* Samoin: *Maija rohkean, isä vanhan, veno punaisen* (Kal.)

Appositsiooni-yhteys.

36 §. Kun erityismääräyksillä varustettu appellaatiivinen nomini kuuluu määräyksenä proopriseen nominiin, niin se noudattaa prooprinen nominin **sijaa**; esim. *Helsinki, Suomen pääkaupunki on perustettu Kustaa I:sen, Ruotsin mainion kuninkaan aikana; Sain kirjeen pitäjän lautamieheltä Häkkiseltä; Epostamme Kalevalaa on paljon kiitetty; Jalon runoilijan Runeberg'in nimi on kuolematon; Suurimmassa kaupungissa Lontoossa on neljä miljoonaa asujanta.*

Muistutuksia.

1. Sama on tavallisesti sääntö, jos appellatiivi on yhdistetty sana tai *-nen-* päätteinen; esim. *Pääkaupungissa Helsingissä; Tilallselle Marttilalle.*

2. Ulkoisessa tai yleisessä paikallissijassa olevan paikannimen appositsiooni on sisäisessä, syystä että ulkoinen tai yleinen paikallissija tässä ilmoittaa samaa käsitettä kuin sisäinen; esim. *Suomen rikkaimmassa tehdaskaupungissa Tampereella; Lahdentakana, pitäjän rikkaimmassa talossa.*

37 §. Kun kaksi substantiivia, määräyksillä varustamaton appellatiivi sekä prooprinen nomini kuuluvat yhteen, niin ne muodostavat yhtymän, jossa ainoastaan jälkimmäinen osa taipuu, ja joka saattaa saada yhteisiä määräyksiä aivan kuin yhdistetty sana. Kaksi tapausta on mahdollista:

a) Jos prooprinen nomini on muu kuin paikannimi, niin on yhtymän edellinen osa **aina nominatiivissa**. Jos prooprinen nomini on **persoonan nimi**, niin saattaa kumpi hyvänsä, joko prooprinen tai appellatiivinen nomini olla edellä; muuten prooprinen nomini on aina edellä; esim. *Tuomas piispan l. piispa Tuomaan aikoina; Ruokaa annettiin Musti koiralle; Matkustelin Aura laivalla; — Nuorelle Tuomari Tuomoselle; Herra pastori Hänniselle; Isännällemme tuomari Tuomoselle; Mattilan Kalle pojalle; Isä antoi rahaa Kalle pojallensa; samoin: Kirja sana, a kirjain.*

Muist. Kun peräkkäin mainitaan ristimänimet tai ristimänimet ja sukunimi, niin niissä vain viimeisinnä oleva taipuu, muut pysyvät nominatiivissa; esim. *Kustaa Aadolfilla, Yrjö Väinö Lehtoselle.*

b) Jos prooprinen nomini on **paikannimi**, niin se on aina appellatiivisen nominin **edellä genitiivissä** (siis attributiivina); esim. *Kävin Helsingin kaupungissa; Viime vuonna matkustelimme Turun läänissä; Me kuljimme*

Elben virtaa alas; — Mahtavassa Pariisin kaupungissa on monta vallankumousta tapahtunut; Hän asuu Helsingin kaupungissa, sivistyksemme pesäpaikassa; Tüällä on kolme Heikkilää, mutta tänään kävitte kirkonkylän Heikkilän talossa. Samoin: Sotilaan nimi on minusta rakas.

Muist. Paikannimet, jotka merkitsevät luonnonpaikkoja, noudattavat toisinaan §:n a) sääntöä; esim. *Elbe virralla, Baikal järven rannalla, Karpat vuorille.*

Deskriptiivi-yhteys.

38 §. Deskriptiivin ja sen pääverbin välillä on kaksi suhdetta mahdollista:

a) deskriptiivi asetetaan pääsanansa jälkeen ja noudattaa sen **muotoa**; esim. *Hän puhui laverteli koko yön; Hevonen on juossut hölköttänyt peninkulman matkan; Astui kerran keikahutti, astui toisen torkahutti.*

b) deskriptiiviverbi ja pääverbi muodostavat yhtymän, jossa pääverbi on edellä taipumatonna I:ssä infinitiivissä, mutta deskriptiiviverbi sen jäljessä taipuvaisena; esim. *Poika huutaa mölähytti pahanpäiväisesti; Hän nauuraa hohotti; Jo huhuta huikahutti.*

Sanojen järjestys.

39 §. Sanojen järjestys ei ole suomen kielessä niin jäykistynyt, että kullakin sanalla olisi järkähtämätön paikansa lauseessa. Yleensä on jotenkin suuressa määrässä säilynyt kullekin vapaus oman aistinsa mukaan sanojen järjestyksellään edistää ajatusmuodon selvyyttä ja kauneutta. Sanojen järjestämisessä tulee etupäässä huomata, onko sana **ennen mainittu, tunnettu** vai eikö, ja onko sanalla **paino** vai eikö.

40 §. Jos subjekti on **ennen mainittu, tunnettu**, niin se on tavallisesti **predikaatin edellä**, mutta jos se on **ennen mainitsematon, tuntematon**, niin se käy predikaatin **jäljessä**; esim. *Mies on tuvassa; Tuvassa on mies (= eräs mies); Oli ennen ukko ja akka; Kun poika lähti metsälle, niin tuli häntä vastaan karhu; Kun poika lähti metsälle, niin sama karhu taas tuli häntä vastaan; Oli torppa ennen, jossa oli vanha akka; Kun hän näki minut, niin hän tuli (tuli hän ei ole kansankielen mukaista) iloiseksi; Aina tähän saakka mies pysyi äänetönnä, mutta*

sitten hän sanoi — —; *Minkätähden Kustaa II Aadolf ryhtyi kolmenkymmenen vuotiseen sotaan?* Samassa suhteessa on tavallisesti myös persoonattoman verbin persoona verbiinsä, niin-ikään passiivin ja persoonattoman kausatiivi-verbin objekti sekä omistajaa ilmoittava adessiivi tai inessiivi; esim. *Heti kun tulen koulusta kotiin, niin minun täytyy ruveta lukemaan; Kun viholliset olivat valloittaneet kaupungin, niin miehet surmattiin, naiset ja lapset vietiin orjuuteen; Kun olen syönyt suolaista, niin minua alkaa kovasti janottaa; Minulla on kirja; Hänessä on nuha.* Predikaatinmääräykset tavallisesti ovat predikaatin jäljessä.

Muist. Kun ensin mainitaan puhujan sanoja ja sitten puhuja, niin tunnettu puhujanimi asetetaan joko sanomista merkitsevän verbin eteen tai jälkeen; esim. „*Mene tiehesi*“, *minä sanoin*; „*M. t.*“, *Matti sanoi l. sanoi Matti.*

41 §. Se lauseen-osa, jolla lauseessa on suurin **paino** asetetaan ensimmäiseksi; esim. *Tuvassa ukko on; Veneesen miehet nousevat; Kotonahan isä on; Kotiinko sinä menet; Kyläänpä minä menen.* Jos **subjektilla** on paino, niin pannaan predikaatinmääräykset, jos ne ovat ennen mainittuja, predikaattiverbin edelle; esim. „*Sinä olet onneton*“; — „*Sinä onneton olet*“; — — „*Kuka tuvassa on?*“ — „*Isä tuvassa on.*“ Jos **predikaatti** on ennen mainittu ja painollinen, niin se asetetaan lauseen alkuun. Tunnettu subjekti seuraa tavallisesti kohta sen jäljessä, tuntematon lopumpana lauseessa; esim. „*Tuliko pitäjän pappi tänne teille?*“ — „*Tuli pappi tänne ja oli ison aikaa;*“ — — „*Tuliko tänne pitäjäänne ensinkään pappia?*“ — „*Tuli tänne pappi.*“

42 §. Varmaan määrätty on sanojen järjestys seuraavissa tapauksissa: a) **attribuutti, genitiivi-attributiivi** sekä infinitiivimuotojen ohessa käytetty **genitiivi** ovat pääsanansa **edessä**; jos sanaa määrää sekä attribuutti että genitiivi-attributiivi, niin attributiivi useimmiten on attribuutin **edellä**; b) **kieltoverbi** käypi aina kielletyn verbin **edellä**; esim. *Tämän miehen pontevat kirjoitukset ovat vaikuttaneet monen epäkohdan poistumisen; Talon kelpo poika* (vert. *kelpo talonpoika*); *Hänen tätä tehdessään —; En tule kanssasi.*

Muist. Runoilijat käyttävät sanain järjestystä aivan vapaasti vain kauneuden ja runomitan vaatimusten mukaan; muuttavatpa he vielä yhdistettyjen sanojen eri osainkin keskinäistä järjestystä,

joko siten, että asettavat osain väliin muita sanoja (tmesis), tahi kääntävät osat edestakaisin (anastrophe); esim. *Vaski- oli hattu hartioilla* (= vaskihattu oli h.); *päähopea* (pro: hopeapä.)

II. Nominin käytännöstä.

Luvuista.

43 §. Monikkoa käytetään omituisesti **lueteltaissa** vakuuttavassa merkityksessä, vaikka onkin vain yksi kutakin lajia; esim. *Siellä oli Pekat ja Paavot; Meidän poika on lukenut kreikat ja latinat; Suistelin suet Manalan, Tuonen karhut kahlestutin.* Vrt. myös komitatiivin käytäntöä 62 §.

Muist. Samoin latinassa: *Fabricii, Curii, Coruncanii*, ranskassa: *les Racines, les Corneilles*.

Sijoista.

Nominatiivi.

44 §. Samaa muotoa kuin käytetään nominatiivina, käytetään myös **vokatiivina**. Sitä käytetään aina **puhutteltaessa**, sekä myöskin **huudahduksissa**, joissa ei ole **interjektiosionia**; esim. *Oi Ukko ylijumala; Mies hoi! Niinkö arvelette, herra tohtori? Voi veliveikkoset, mikäs nyt auttaa? — Mies parka!*

Genitiivi.

45 §. Genitiivi, joka määrää substantiivia, on: a) **possessiivinen**, s. o. ilmoittaa omistajaa; esim. *pojan kirja, linnun sulka*; — b) **subjektiivinen**, kun gen. saattaa olla **subjektina**, ja c) **objektiivinen**, kun gen. saattaa olla **objektina** sille verbille, joka merkityksensä puolesta on genitiivin **pääsanalle** sukua; esim. *peipposen viserrys* (peipponen visertää), *jäiden lähtö*; *rahan himo* (himoitsee rahaa), *isänmaan rakkaus*; *Jumalan pelko on viisauden alku*; — d) **definitiivinen**, joka paikkaa merkitsevän **appellatiivin** rinnalla ilmoittaa paikkakunnan nimen; esim. *Suomen maa, Helsingin kaupunki, Euran pitäjät, Virtain seurakunta, Kauvatsan kappeli, Mustajärven kylä, Muroleen kanava, Kokemäen joki.* (Vrt. 37 § b).

Muistutuksia.

1. Jos substantiivilla on sekä subjektiivinen että obj.-genit. määräyksenä, niin objektiivigenit. ja pääsana yhtyvät yhdeksi sanaksi; esim. *Kansalaisen isänmaan-rakkaus*; *Ahneen rahanhimo*.

2. Epäselyyden välttämiseksi käytetään objektiivigenitiivin asemesta usein jotakin muuta sijaa tahi postpositiooneja, esim. *Isän toivo pojasta* l. *pojan suhteen*; *Kansalaisen rakkaus isänmaata kohtaan*.

3. Suomen kielessä käytetään paikkaa merkitsevästä sanoista usein genit., missä muut kielet käyttävät adjektiiveja; esim. *Rooman kansa* (= *populus romanus*); *Ruotsin aatelisto* (R:ssä oleva aatelisto), mutta: *ruotsalainen aatelisto* (esim. Suomen ruotsinkieliltä puhuva aatelisto); *Italian kuningas* (I:ssä hallitseva kun.), *italialainen kuningas* (I:stä syntyisin oleva kun.).

46 §. Genitiiviä käytetään muutamien *-inen*-pääteisten adjektiivien määräyksenä, jotka ovat johtuneet ikää, mittaa tahi ominaisuutta merkitsevästä substantiiveista; esim. *Hän on kuukauden ikäinen*; *Huone on kuuden kyynärän korkuinen*, *yhdentoista kyynärän pituinen* ja *yhdeksän kyynärän levyinen*; *Poika on aivan isänsä muotoinen*, mutta *äitinsä luontoinen*; *Ei luulo ole tiedon vertainen*; *Jo näen värvyni silmät: meren on vaahan valkeuiset*, *meren ruo'on ruskeuiset*, *meren kaislan kauneuiset* (run.); — *Kahdentoista vuotisena poika kuoli*.

Jos genitiivisana on yhdistämätön laskusana, adjektiivi tahi pronomini, niin genitiivi yhtyy pääsanansa kanssa yhdeksi sanaksi; esim. *Hyvänluontoinen*, *pahanluontoinen*, *mimmoinen* (*min-moinen*), *sellinen* (*sen-lainen*); *kahden-vuotinen*, *kolmenlainen*.

Muistutuksia.

1. Tämä genitiivi riippuu oikeastaan substantiivista, josta *-inen*-pääteinen adj. on johtunut, nk. *kuukauden ikä*, *kuuden kyynärän korkeus*, *hyvän* (sc. ihmisen) *luonto*.

2. Laskusanat ja adjektiivit kuitenkin usein pysyvät nominatiivissa liittyessään säännössä mainittuihin adjektiiveihin; esim. *kaksivuotinen* (*kaksi vuotta*), *kolmi-*, *neli-*, *seitsen-*, *kymmen-*, *tuhat-*, *kolmikymmen-vuotinen*; *hyväluontoinen* (*hyvä luonto*), *pahatapainen*.

47 §. **Datiivi-genitiivi.** Genitiiviä käytetään verbin määräyksenä datiihin merkityksessä seuraavissa tapauksissa:

a) objektiivina; esim. *Mitä hän sinun teki?* *Jumalan kiitos!* *Anna kättä käyvän miehen, suuta ulkovan urohon.* Tässä nykyään tavallisesti käytetään allatiivia.

b) persoonattomien verbien pitää, täytyy, tarvitsee, tulee, sopii, kelpaa, kyskee sekä persoonattomasti käytetyn olla verbin ynnä siihen liitetyn adjektiivin tahi nominaalimuodon seurassa; esim. *Pojan täytyy mennä kouluun; Kyllä hävyttömän elää kelpaa; Sopiiko sinun niin tehdä? Minun on mahdotoin kaikkea tietää; Hyvä on taitavan laulaa; Pojan on kouluun meneminen l. mentävi.*

c) ilmoittamaan sitä persoonaa, jonka tunne, tilaisuus, velvollisuus ilmaistaan (siis omistajaa, vrt. lat. *mihi est*); esim. *Minun on nälkä (jano, vilu, kiire, kylmä, ikävä); Minun on lupa tätä tehdä; Mikä sinun on? Minun on paha olla; — Minun tulee nälkä; Pojan tuli heti hyvä olla, kun hän tämän kuuli. — Tässä tapauksessa murteittain käytetään adessiivia ja allatiivia.*

d) ilmoittamaan sitä persoonaa, jolle jokin I infinitiivillä ilmoitettu tehtävä määrätään käskettynä tai suotuna (ks. 97 §, V, a).

Paikallisuuden sijat.

48 §. Paikallisuus on kolminainen: yleinen (kun ei määrätä, tapahtuuko verbin tekeminen paikan sisä- vai ulkopuolella), sisäinen paikallisuus sekä ulkoinen paikallisuus. Subjektin toimiminen paikallisuuden suhteen on myöskin kolmenlaatuinen: *olo* jossakin paikassa (*olosija*), *ero* jostakin paikasta (*erosija*) ja *tulo* johonkin paikkaan (*tulosija*). Täten siis saadaan yhdeksän paikallisuusmuotoa: kolme yleistä, kolme sisäistä, kolme ulkoista.

Yleiset paikallissijat:

Essiivi, partitiivi, (ekssessiivi), translatiivi.

49 §. Yleinen olosija on essiivi, yleinen erosija partitiivi (ynnä murteellinen ekssessiivi), yleinen tulosija translatiivi.

Nämä merkitsevät:

I. **Paikkaa**, mikä merkintö kuitenkin enää on nähtävänä vain partikkeleissa; esim. *Ukona, kaukana, luona, takana, kotona, läsnä, sisempänä, rannempana; — — ulkoa, kaukaa, luota, takaa, kotoa, lästä, sisempää, rannempää; — (ekss.: luonta = luona olemasta, takanta = takana ole-*

masta); — — *ulos, kauas, luokse (luo'), taakse (taa'), lähes, sisemmäksi (-mmü'), rannemmäksi (-mma')*.

Muist. Huomattava seikka on, että paikkaa merkitsevien substantiivien komparatiivimuodoista, jotka tietysti kuuluvat kielen vanhempaan kehityskauteen, käytetään usein yleisiä paikallismuotoja, vaikka positiivista käytetään ulkoisia ja sisäisiä paikallissijoja; esim. *rannempana, rannempaa, rannemmaksi (rannalla, -lta, -lle); perempänä, -mpää, -mmäksi (perällä j. n. e.); edempänä (edessä l. -llä j. n. e.), sisempänä (sisässä l. sisällä j. n. e.)*.

II. Subjektin tai objektin todellista tai ajateltua tilaa, ominaisuutta, asemaa, vertaamalla sitä subjektin tai objektin entiseen, nykyiseen tai vastaiseen tilaan (subjektiivisen tai objektiivisen predikaatinlisän sijat).

Esimm. 1. (Essivi): *Huoneet ovat kylminä (vrt. h. o. kylmät ja h. o. kylmiä); Isä on pappina; Äiti on jo kaksi viikkoa ollut sairaana; Onhan talonkin tyttäriä piikoina; Hän oli minulla apuna; Kirja oli minulla lainana; Me elämme onnellisina; Hän lähti iloisena matkalle; Poika palasi alakuloisena koulusta; Ukko kävelee suorana; Hän pysyi vanhana poikana; — Mitä olet käyttänyt lähteinä? Jumala pitää toiset rikkaampina ja toiset köyhempinä; — Olen sinua pitänyt kunnan miehenä.*

2. Partitiivi ei ilmoita tilaa, josta subj. tai obj. eroaa; tässä merkityksessä käytetään murteittain eksessiiviä: *Tulin linnasta likanta = likkana olemasta; Läksin pappilasta palvelijanta, paimenenta; Pois meidän perheen vastuksinta; Tämän muodon harvinaisuus ja kirjoittajain siitä tietämättömyys ovat sen tähän asti pidättäneet kirjakielessä käytettävältä (Ahlqvist); Hän hylkäsi hänet lapsentansa.*

3. (Translatiivi): *Isä on jo tullut vanhaksi; Hän pääsi papiksi; Nülo rupeesi sotamieheksi; Hänen täytyi ruveta lukkariksi; Hän jäi, meni tunnottomaksi; Tulin, sain sanoneeksi; Hieno sumu tekeypi ylempänä ilmassa pilveksi; Hän tuli minulle avuksi; — He valitsivat hänet puhujaksi; Hän antoi minulle kirjan lainaksi, lahjaksi; Hän veisti kirvesvarren kauniiksi; Kylät tehtiin kauppaloiksi; — Matik-siko poikanne nimititte? Hän sanoi sinun varkaaksi; He luulivat häntä hyväksikin mieheksi; Tämän katson hyväksi; Hän osotti itsensä kunnolliseksi.*

Muistutuksia.

1. Essiivi ilmoittaa obj:n ajateltua tilaa ainoasti pidän verbin seurassa. Mutta muuten sitä ilmaistaan aina translatiivilla semmoisten verbien seurassa kuin sanon, luulen, katson, osotan y. m. s.

2. Predikaatinlisä pannaan toisinaan yksikköön vaikka se tarkoittaakin monikollista subj:ia tai obj:ia; esim. Elukat ovat mär-

känä; Rahat ovat lainana; He ovat veljellänsä opetettavana; Jumala pitää toiset rikkaampana ja toiset köyhempänä; — Jalat käyvät kankeaksi; Murhamiehet tulevat hirtettäväksi; Juutalaiset laittavat vanhoja vaatteita uudeksi; Puhu kummut kukkahaksi, ahovieret armahaksi.

3. Päinvastoin pannaan predikaatinlisä joskus monikkoon, vaikka tarkoitetaan yksiköllistä subj:ia tai obj:ia. Silloin pred.-lisä ilmaisee subj:n tai obj:n osallisuutta jossakin kokonaisuudessa, joukossa (vieläpä monessa paikassa ja useamman erän tapahtuvaa); esim. Hän ei ole kenenkään vaivoina (= vaivojen joukossa); Olen kotimiehinä täällä; Olen ollut kotiopettajina; Kyty kyinä kynnyksellä, nato nauhoina pihalla; Marjatta korea kuopus, aina piikoina elävä; — Minä jään tänne teidän vaivoiksenne, jään kotimieheksi; Hän rupesti ruununpalvelijoiksi; Menet marjaksi mäelle, näille maille mansikoiksi, muille maille mustikoiksi; Jäi yksi nimittämättä, senpä sitte käski tuonne, työnti velhoiksi vesille, noiviksi noroperille.

50 §. Essiivi vielä ilmoittaa määrättyä aikaa, a) jolloin tekeminen tapahtuu; esim. Eräänä päivänä kävin setääni tervehtimässä; Tänä päivänä (l. tänäpäpä); Huomenna; Mennytvuonna; Keskiviikkona; Nuoruutensa aikoina; Onnen hetkinä; Jaakkona sulalla, Uotina orrella; Olitko jouluna kirkossa? — b) jonka kuluessa tekeminen saatetaan päähän; esim. Kahtena päivänä ajoin kaupungin-asiani; Kolmena vuotena kirkko rakennettiin. Vrt. 53 §, II.

Muistutuksia.

1. Kun essiivi on ajanmääräyksenä, niin sillä tavallisesti on attribuutti tahi attributiivi, taikka se on yhdistetty sana, nk. *Tuorstai-ilta, pyhäaamu, nimipäivä* jne. Viikonpäivien sekä juhla- ja nimipäivien nimet ovat ainoat, jotka pannaan essiiviin paljaaltansa, ilman määräyksiä; esim. *Maanantaina, Loppiaisenä, Mattina*.

2. Aikaa merkitsevien substantiivien komparatiivista käytetään välistä essiiviä, vaikka positiivia käytetään adessiivissa; esim. *Illempänä* (myös: *illemmällä*, pos. *illalla*), *syksympänä* (*syksyllä*). Vrt. 49 §, I, muist.

3. Ajanmääräys, jonka attribuuttina on taipumaton *joka*, pysyy aina nominatiivissa; esim. *Hän käy täällä joka aamu, joka ilta, joka vuosi*.

51 §. Partitiivi.

I. Partitiivia nykyään yleisesti käytetään totaali-attributiivina, ilmoittamaan määräämätöntä kokonaisuutta, jonka partitiivisanalla ilmoitettu osa on puheena; esim. *Joukko* (partitiivisana) *ihmisiä* (totaalisana). Osaa, näet, on ajateltu lähteväksi, eroavaksi kokonaisuudesta, ja sen vuoksi erosijaa käytetty. — Sen kautta, että partitiivisana jääpi pois, tulee partitiivi subjektiksi ja objektiksi; esim. *Ihmisiä on torilla* = *joukko* (vähä, paljo jne.) *ihmisiä on t.*; *Näin ihmisiä* = *näin joukon ihmisiä*.

Partitiivisanoja ovat **nomina quantitat**, s. o. **nominit**, jotka ilmaisevat määrää, mitta, painoa, lukua. Nämät vaativat totaalisanan partitiiviin ja ovat joko:

a) **substantiiveja**, nk. *joukko, parvi, kasa, osa, peninkulma, virsta, syli, kyynärä, leiviskä, tynnyri, kapp* y. m., sekä **-linen-päätteiset substantiva capacitatis**; esim. *Torilla oli iso joukko väkeä; Ostin parin saappaita; Niin vähästä en myö leiviskäkään heiniä; Viillä voita vakka-sehen, liikkiö sianlihoa, karpio kananmunia; Ostin kannul-lisen maitoa; — Minä sain markan naulasta voita, naa-purini vain puolentoista markkaa kahdesta; Tynnyristä hyvää viljaa sain viisikolmatta markkaa; Minä olen tyyty-väinen kahteenkin kappaan rukiita, mutta jos ohria annatte, niin vaadin kolme; Janoni ei poistu tuopillisesta vettä;*

Muist. Usein, ja melkein aina silloin, kun partitiivisana ei ole subjektin tai objektin sijoissa, käytetään toisenlaisia järjestelmiä, nimittäin

a) totaalisana ja partitiivisana yhtyvät yhdistetyksi sanaksi, joll'ei totaalisanalla ole attribuuttia; esim. *Voinaula maksaa markan; Ruistynnyristä saatiin viisikolmatta markkaa;*

b) totaalisana ja partitiivisana järjestetään erikseen kumpainkin lauseessa tarvittavaan muotoon; esim. *Voi maksaa 20 markkaa leiviskä; Rukiit maksavat markan kapp; Voista maksettiin 20 markkaa leiviskästä, l. leiviskältä; Hyvään sahtiin menee kolme kappaa maltaita tynnyriin; Hyvästä voista leiviskästä sain 20 markkaa; Juustomaidolle luetaan luoti suoloja kahdelle kannulle.*

b) **adjektiiveja ja adverbeja**, joita käytetään **substantiivisesti**; esim. *Äiä on huolta orjuudessa, isännyydessä enempi (sananl.); Minä ansaitsen paljon (runsaasti, yltäkyllin) rahoja; Aion viipyä kylässä kaiken päivää, ison aikaa;*

Muist. Muutamat adessiivissa ja translatiivissa olevat adjektiivit ja pronominit saavat substantiivin luonnon ja vaativat partitiivia; esim. *Tällä (sillä) aikaa, kertaa, tapaa; toiseksi (täksi, siksi, miksi) kertaa; vähäksi aikaa y. m.*

c) **kardinaalilaskusanoja ja -nnes-päätteisiä murto-lukuja**, jotka ovat subjektin tai objektin sijoissa; esim. *Kolme miestä; Kuljimme neljänneksen peninkulmaa.* Ks. 76 §.

II. **Ordinaalisten yksikkölukujen yks. partitiivia** käytetään attribuuttina määrää merkitseville substantiiveille ilmoittamaan määrää, joka on suurempi edellisellä kardinaalisella yksikköluvulla ilmoitettavaa määrää; esim. *Riihestä tuli kauvoja kolmatta tynnyriä; Saatiinhan niitä vähä toista kappaa.* Tällaisina määrää ilmoittavina substantiiveina saapi myöskin käyttää laskusanoja *kymmen, sata, tuhat* jne.; esim. *Siellä oli toista sataa henkeä; Maassa on asukkaita*

kolmatta miljoonaa. — Samoin: *Kaksi kappa neljättä tynnyriä* (= 3 tr ja 2 kpp); *Kolmekolmatta* (sc. *kymmentä*); *Puolitoista kappa*.

Muist. Jos tällöinen lausetapa tulisi muuksi lauseen-osaksi kuin subjektiksi, objektiksi tai predikaatinsanaksi, niin sekä määrää merkitsevä sana (totaalisana) että partitiivisana, jos semmoista on, taipuu, mutta ordinaaliluku pysyy partitiivissa; esim. *Minä ostin viljaa kolmatta sadalla markalla*; *Kahdelletoistakymmenelle*; *Puolella toista kapalla*.

III. Partitivus comparationis. Partitiivia käytetään usein komparatiivin ohessa *kuin* sanan ynnä sen kanssa käytetyn nominatiivin asemesta ilmoittamaan sitä, johon jotakin verrataan. Partitiivi käypi tavallisesti komparatiivin edellä; esim. *Minä olen häntä vanhempi* (= hänestä vanhempi = vanhempi kuin hän); *Ei Paavo Pekkaa pahempi*; *Minä kasvan sinua pitemmäksi*; *Pian pääsi terveheksi, ehommaksi entistänsä* (= itseänsä entisinä aikoina), *paremmaksi tuonnoistansa*.

Muist. Partitiivia ei saa käyttää, jos epäselvyyttä tai kanteutta syntyisi; esim. *En ole nähnyt pitempää miestä kuin tämä on* (vrt. *tätä pitempää miestä*); *Tämä kirja on kuutta sivua pitempi kuin tuo toinen* (ei: *tuota toista kuutta sivua pitempi*).

IV. Partitivus mensurae suomen kielessä vastaa kysymyksiin: *kuinka pitkä, leveä, korkea, syvä, paksu*; esim. *Tie on virstaa pitkä*; *Huone on kuutta kyynärää korkea*, *kahtatoista kyynärää pitkä ja yhdeksää kyynärää leveä*; *Kolmea sataa syltä syvä*; *Vuittä korttelia paksu*; *Syltä oli housut lahkehesta, puoltatoista polven päästä, kahta kaation rajasta* (Kal. II: 158).

Muistutuksia.

1. Tässä kohdin käytetään myöskin adjektiiveja *pituinen, levyinen, korkuinen, syvyinen, paksuinen* genitiivin kanssa; esim. *virstan pituinen, sylen levyinen, kolmen sormen paksuinen* (ks. 46 §).

2. Tämänlaatuisia ovat muutamat adverbien tapaiset määräykset, jotka vastaavat kysymykseen missä määrässä; nk. *enintänsä, vähintänsä, viimeistänsä*. Vrt. 58 §, X.

V. Partitivus differentiae (myös nimitetty: *part. mensurae*) vastaa kysymykseen: *kuinka paljoa suurem-massa määrässä* jokin ominaisuus on toisessa esineessä kuin toisessa; esim. *Minä olen päättäni sinua pitempi, vaikka sinä olet paljoa vanhempi kuin minä*; *Mitä enemmän luet, sitä paremmin opit*; *Jota koulu kovempi, sitä pappi parempi*. Samoin käytetään partitiivia prepositsioonien ennen ja jälkeen ohessa; esim. *Sataa vuotta ennen Kristuksen syntymää*; *Vuotta jälkeen suuren tulvan*.

Muist. Partitiivin asemesta käytetään murteittain instruktiiivia; esim. *vähän parempi, sen pahempi; Jonka useampi kokki, sen vetelämpö velli.* Ks. 63 §, III, c).

VI. Partitiivi ilmoittaa syytä, etenkin tunteen, mielen tahi mielen-ilmaisuun syytä tahi esinettä (partitivus causae et obiectivus); esim. *Ilkeyttänsä poika itkee; Köyhyyttänsä hän käy repaleissa; Mitä minä sinne menen? Minun tulee sääli häntä; Jänis juoksi koiria pakoon, piiloon; Minä murehdin hänen kuolemaansa; — Rakastatko minua? Hevostansa hullu kiitti, mieletön miniättänsä, epätieto tyttöänsä; — Terve tultuasi! Vrt. 19 §, c), 4 muist. ja 54 §, III.*

Muist. Muunlaisten kuin tunnetta, mieltä tai mielen-ilmaisuus merkitsevien verbien jälkeen käytetään syytä ilmoittamaan yleensä vain -us-, -ys-päätteisten ominaisuuden nimien ja mikä sanan partitiivia. — Tunnetta j. n. e. merkitseviä verbejä, jotka vaativat tämmöistä partitiivia, ovat: *rakastan, vihaan, kadehdin, armahdan, säälin, haluan, ikävöitsen, kaipaan, murehdin, pelkään, halveksin, moitin, soimaan, pakenen; on (tulee) ikävä (= ikävöitsen); menen pakoon (=pakenen).*

VII. Partitiivi myöskin ilmaisee tietä, jota myöten, jonka kautta kuljetaan; esim. *He kulkivat tätä tietä; Minä kuljin kirkon takaa; Hän tuli vuorta ylös; Minä menen siltaa, pientä polkua, maantietä; Laskevi sinistä merta.*

VIII. Partitiivi joskus vastaa kysymykseen minkä suhteen (part. respectus); esim. *Takki on takaa leveämpi kuin edestä; Hän on syntyänsä, sukuansa Suomalainen; Raha sanalla on alkuansa ollut toinen merkintö kuin nykyään.*

IX. Partitiivi joskus ilmaisee runsautta tahi puutetta (part. copiae et inopiae). Adjektiiveista vaatii täysi tämmöistä partitiivia, sekä verbit puuttua, uupua murteittain; esim. *Astia on vettä täysi l. täynnä; Sampo ei puuttunut sanoja, eikä Louhi luottehia; Uupui kolmea sanaa. Samoin: rahoja vailla.* Vrt. 54 §, VI.

X. Partitiivi joskus määrää aikaa, a) mistä alkaen, minkä jälkeen; esim. *Langettua, tehtyä; — b) milloin; esim. Tätä nykyä, tuota pikaa, nykyään, yhtä aikaa, haavaa.*

XI. Partitiivi joskus ilmoittaa tapaa; esim. *Laiva meni täyttä, hyvää vauhtia, aika kyytiä; Suoraa päätä; Puhu kovaa.*

XII. Interjektsioonit vaativat partitiivia huudahduksissa; esim. *Ah kullaista kotia, armasta asuinsijoa! Voi voitettuita! Ai sydäntämi! Joskus käytetään partitiivia huudahduksissa ilman interjektsioonaa; esim. Hyvät ihmiset, sitä komeutta!*

52 §. Translatiivi vielä ilmoittaa:

I. Tarkoitusta. Tällöin translat. vastaa kysymykseen: a) miksi joku kelpaa, sopii; esim. *Hän kelpaa papiksi; Hän on sopiva puhujaksi; Härkä hyvä teurahaksi, riihen nurkka karpioksi, kannun uurre siemyeksi; b) miksi jokin on; esim. Se on hänelle häpeäksi; Olkoon tämä teille opiksi; Kuumeheksi kuun kehikkö, poutimoiksi päivän sääri*

(= pilven alta esiin pistävä auringon soihtu); c) **mitä var-**ten verbin tekeminen tapahtuu; esim. *Juon maljan onnek-*
sesi; Emäntä teki valmistuksia jouluksi; Miksi? — Sen
tein häntä auttaakseni (ks. 97 §, I).

II. **Aikaa**, a) joksi tekeminen **lykätään**; esim. *Poika*
heitti lukunsa toistaiseksi; Kokous lykättiin huomiseksi;
Jätettäköön tämä toiseksi aikaa (myöskin: *toiseen aikaan,*
huomiseen); — b) joka on **rajana**, mitä ennen teko val-
mistuu; esim. *Tämän kirjan toivomme ensi syksyksi val-*
mistuvan; Teos ilmestyi jouluksi; — c) jonka kuluessa
tekemisen arvellaan tulevan kestävänsä; esim. *Minä lai-*
naan tämän kirjan sinulle lupa-ajaksi; Hän lähti kesäksi
ulkomaille; Hän jäi viikoksi kotiin.

Muist. Sitä translatiivia joka on c) kohdassa mainittu, käy-
tetään tulosijaa vaativien verbien kanssa. Vastaavat olosijaa vaa-
tivat verbit järjestetään objektin sijoilla (ks. 21 §); esim. *Hän meni*
sinne viikoksi, mutta: *Hän oli siellä viikon.*

III. **Kohtia eli osia (momentteja)**, joihin aine paloitel-
laan; esim. *ensiksi (ensimmäiseksi), toiseksi, lopuksi, viimeksi.*

IV. **Seikkaa**, mihin katsoen jokin arvostelma lau-
sutaan (**translativus respectus**); esim. *Hän on hyvin voi-*
makas iäksensä l. ikäiseksensä; Näin varhaiseksi (siihen
katsoen, että on n. v.) *on paljon väkeä torilla; Hän on hy-*
vin lukenut mies talonpoikaisiksi miehiksi (vrt. 49 §, II,
3 muist.) — *Raskas tehdäkseni* (ks. 97 §, II).

V. **Tapaa**. Sitä käytetään sanoista, jotka merkit-
sevät sekä maata että maan kieltä, osottamaan, millä kie-
lellä jotakin lausutaan; esim. *Lausu nämät sanat saksaksi*
(mutta: *saksan kielellä*); *Kirjoita kirjeesi suomeksi eläkö*
ruotsiksi. Samoin: *Hän elää herroiksi* (= herrojen tavalla,
vrt. 49 §, II, 3 muist.); *Syö ihmisiksi.*

Sisäiset paikallissijat:

Inessiivi, elatiivi, illatiivi.

53 §. Sisäisiä paikallisuuden sijoja ovat: **inessiivi**
(olosija, vast. kys. missä), **elatiivi** (erosija, v. k. mistä),
illatiivi (tulosija, v. k. mihin).

Nämä merkitsevät:

I. **Rajoitetun paikan sisäpuolta** ja itse rajaa; esim.
Poika istuu huoneessa; Parempi kala suussa kuin haava

päässä: Lampaat ovat pellossa (= ovat päässeet pellon rajojen piiriin); — Poika lähti huoneesta; Ota kala suustasi; Miehet palasivat metsästä; — Poika meni pirttiin; Eilen tulín kaupunkiin; Isäntä lähti riiheen; — — Vene on rannassa; Hämeenlinnan kaupungista on Idänpään kylään kaksi Venäjän virstaa; Sinä olet minusta viiden toista askeleen päässä.

Huom.! Samoin sisäisiä paikallissijoja käytetään osottamaan a) Kollektiivi-käsitteiden piiriä; esim. *Nisussa on ohdaketta; — Kootkaa ohdakkeet nisusta; — Rukiisen on ilmäantunut rikkaruhoa; — Lapsi ei ole ollut ihmisissä; Tyttö läksi talonpojista herrasväkeen palvelemaan; — b) Tilaisuutta; esim. Kävin pidoissa, häissä, vieraissa; — Mies palasi sodasta, vieraista; Mies meni peijaisiin; — c) Säätä, kun sen vaikutuksen-alaisuutta tarkoitetaan; esim. Olin ulkona tuulessa ja sateessa; Riensin kotiin pyrystä ja tuiskusta; Älä lähde myrskyyn ja sateeseen.*

Muist. Paikannimistä ei yleensä saata antaa varmaa sääntöä, mitä niistä käytetään sisäisissä, mitä ulkoisissa paikallisuuden sijoissa. — Muutamia sääntöjä kuitenkin mainittakoon: a) Kaikista -la-päätteisistä nimistä käytetään sisäisiä paik.-sijoja: esim. *Janakkalassa, Urjalassa, Mattilassa; — b) Maitten sekä yleensä kaikista vieraskielisistä nimistä käytetään sisäisiä; esim. Suomessa, Saksassa, Ranskassa, Bayonne'ssa, New-York'issa.* Poikkeus on *Venäjä*, josta käytetään ulkoisia sijoja: *Venäjällä, -ltä, -lle; — c) Jos maä sana on paikannimeen liitetty, niin käytetään ulkoisia paik.-sijoja, ellei ole puhe jostakin, mikä kuuluu puheena olevaan maahan, jolloin käytetään sisäisiä; esim. Saksanmaalla kävi paljon ihmisiä; mutta: Saksanmaassa on komeita kaupunkoja, vuoria, virtoja, paljo väkeä. — Sanasta Suomenmaa käytetään aina sisäisiä sijoja. — d) Yleisissä paikallissijoissa käytetään -taka-loppuisia nimiä; esim. Joentakana, Lahdentakaa, Suontaa'.*

II. Rajoitetun ajan sisäpuolta ja itse rajaa; esim. *Ei päivässä paljoa tehdä; Tämän valmistan viidessä viikossa; Joka on nopsa nuoruudessaan, se on virkku vanhuudessaan; Kerran päivässä; Tammikuussa; Helmikuussa; Hän kuoli seitsemänkymmenen vuoden iässä.* Samoin II:sen infinitiivin inessiivi: esim. *Hänet näin tullessani* (Ks. 98 §, I). Elatiivi ja illatiivi ajanmääräyksinä aina ilmoittavat ajan **rajaa**; esim. *Pääsiäisestä on seitsemän viikkoa Heluntaihin; Kuu kiurusta kesään, puoli kuuta peiposesta, vähä västäräkkisestä, päivääkään ei pääskysestä; Ihmiset elivät huolettomina päivästä päivään.*

III. Tilaa, etenkin elävän olennon hengellisestä tai ruumiillisesta tilasta puhuttaissa; esim. *Hän on ekyksissä, tainnoksissa, väsyksissä, suutuksissa, vihoissaan, iloissaan,*

murheissaan, päissänsä, raivoissansa; Poika on nälissänsä ja janoissansa; Mies on taudissa, yskässä, kuumeessa; Sotamiehet ovat näkyvissä, näkymättömissä, pääsemättömissä; Talo on hyvässä kunnossa, ruokossa, korjuussa; Astu suorassa! Ruista on tässä hyvin taajassa; Kivi on niin lujassa, ett'ei sitä pois saa; — Poika on paimenessa; — Tyttö tointui tainnoksista; Kansa alkoi toipua kurjuudesta; Hän pääsi pulasta; Veljeni parani kuumeestansa; Hän meni pois näkyvistä; — Poika palasi paimenesta; — Hän joutui eksyksiin, meni tainnoksiin, sairastui kuumeeseen; Tule näkyviin! Sinä olet kylvänyt rukiin liian tiheään; Pane se lujaan! Poika lupasi Vetehiselle kelata järven kuiviin.

Muist. Sisäisiä paikallissijoja tavallisesti käytetään semmoista sanoista, jotka jo itessään merkitsevät tilaa (nk. *eksyksissä kunnossa*), muunlaisista sanoista taas käytetään yleisiä paikallissijoja (nk. *hän on eksynenä, pappina*, ks. 49 §, II). Semmoisissa puheentavoissa kuin *paimenessa, -sta, -een, suorassa* y. m. lähenee sisäisten paikkajain merkintö jo yleisten paikkajain merkitystä. **Elatiivia** käytetään toisinaan yleisen erosijan ekssessiivin merkinnössä; esim. *Hän kääntyi pakanasta kristityksi; Pääsi nuori Joukahainen, pääsi leuan lietteestä, — hevoinen kosken kivistä, reki rannalta haosta, ruoska rannan ruokosesta* (Kal. III: 477 ja seurr., vrt. III: 305: *lauloi korjan — haoiksi, — ruoskan — rantaruokosiksi, — hevosen — kiviksi*).

IV. Henkilöitä tahi asioita, joiden sisällinen ominaisuus taikka tila ilmaistaan; esim. *Hänessä on jaloutta, veitikkaa, laulajaa, lurjusta; Sinussapa jo onkin koko mies; Sinussa ei ole tämän tekijää; Hänessä on mieltä; Onpa siinä kirjassa kokoa; Hänessä on nuha, vilutauti, kuume; — Joko on miehestä laiskuus lähtenyt? Työnteko karkoittaa pahat himot ihmisestä; Rohdot poistivat hänestä vilutuksen; — Laiskuus tuopi ihmiseen pahoja taipumuksia; Koskahan sinuun mieltä karttuu? Häneen tuli hammastauti.*

V. Välitöntä yhteyttä sen esineen tahi (kuvallisesti) sen henkilön taikka abstraktisen käsitteen kanssa, joka on paikallissijalla ilmaistu; esim. 1. (**Inessiivi: kiinni-olemista**): *Huivi on kaulassa, saappaat jalassa**), *lakki päässä; Veitsi on seinässä; Poika on hevosen selässä; — Pysykää kiinni toisissanne; Hän on kiinni riettauden loassa; — 2. (Elatiivi: irroittumista): Ota sormikkaat kädestäsi; Lakki*

*) Parittain olevien ruumiin-elimien nimistä käytetään aina yksikköä, kun on puhe niiden pukimista.

putosi pojan päästä; — Hän luopui, erosi meikäläisistä; Itku ei estä kuolemasta, parku päivistä pahoista; Varjele vakainen luoja akasta äkisevästä; Tuomari varoitti todistajia valapatosta; Talo on veroista vapaa; Hän on erillänsä vaimostansa; — 3. (Illatiivi: kiintymistä): Pane lakki päähäsi; Poika hyppäsi hevosen selkään; Kiinmitin veitsen seinään; Mies on oleva vaimoonsa sidottu; Kehota lapsiasi ahkeruuteen, mutta älä yllytä heitä vihaan; Hän tarttui sinun käteesi. Täten käytetään illatiivia myöskin ilmoittamaan sitä objektin osaa, johon tekemisen vaikutus välittömästi koskee; esim. Löin koiraa selkään; Pistin häntä silmään. Myöskin illat. ilmaisee **tunteellista** kiintymistä jhnkn -un -yn päätteisten verbien ynnä niiden johdannais-ten kanssa; esim. Miellyn häneen; Taipumus pahaan.

VI. Jollakin aineella tahraantumista, peittymistä, täyttymistä; esim. Nuttu on savessa, tervassa; Nenä on veressä, otsa hieessä; Järvi on jäässä, taivas pilvessä; Liha on madoissa, leipä homeessa; — Pese nenäsi savesta; Järvet lähtivät jäältä; Puhdista liha madoista; — Nuttu tuli tervaan; Järvet ovat menneet jäähän.

VII. Jonkin työn toimittamista. Toimiskelua ilmaisevana sanana on silloin usein **substantivum verbale**; esim. Hän on työssä, toimessa; Olin marjan poiminnassa; Hän on työtä tekemässä (ks. 99 §, I, II, III); Hän on laulamassa; — Hän tuli pois työn teosta; Palasi kirjan viennistä; Herkesi lukemasta; — Hän läksi vitsan taitantahan; Meni laulamaan.

Joskus pannaan itse teon esine, tarkoitus, taikka esine, jota hankitaan, noudetaan, sisäiseen paikallissijaan; esim. Hän on kalassa, marjassa, jyvässä, lehdessä, heinässä, elossa, karjassa, luudaksessa; — Tuli kalasta y. m.; — Meni marjaan, vastakseen.

54 §. Elatiivi vielä ilmaisee:

I. Määrättyä kokonaisuutta, jonka osa on puheena (elat. partitivus). Partitiivisanana tällöin on **komparatiivi**, **superlatiivi**, tahi **nomen quantitatis**; esim. Vanhempi veljestä; Nuorin pojista; Joulu juhlista jaloin, pappi paras vierahista; Puolet jyvistä; Kolme veljeksistä; Kuka teistä? Kaksi kauppiasta (kaksi puheena olevasta kauppiasjoukosta); Kaksi kauppiasta (kaksi kauppiasluokasta); Pala-

nen juustosta (vrt. palanen juustoa); Hän antoi rahaa kolmelle veljistäni. Vrt. 51 §, I.

Muistutuksia.

1. Elatiivin asemesta käytetään toisinaan partitiivia ilmoittamaan määrättyä kokonaisuutta, varsinkin kun sana on yksiköllinen, paikkaa tai aikaa merkitsevä; esim. *Kappale Suomea; Tämä puoli pittäjättä; Osa seurakuntaa; Aamupuoli yötä*; — Toinen painos kirjaa; Yksi noita miehiä oli eilen meillä; — Runokielessä: *Aura arpoja parahin, kirkunmäntä tarpoimia* (ks. myös Kalev. III: 207—210).

2. Elat. part. ei sovi genitiivin määräykseksi; esim. *Kolmen veljeni* (ei: *veljistäni*) *lapset*.

II. **Ainetta**, josta jotakin tehdään, tahi alkuperää, josta joku polveupi, kehkeypi jne. (elativus materiae et originis); esim. *Tyhjästä Jumala loi taivaan ja maan; Saappaat tehtiin nahasta ja vaatteet verasta; Lapsesta mies tulevi, penikasta kunnan koira; Hän on syntynyt* (l. *syntyisin, kotoisin, peräisin*) *suuresta suvusta; Tuosta tytöstä sukeupi kelpo työntekijä; Hän teki pojastaan papin*.

Muist. Elat. olla verbin kanssa kieltävissä tai epäilevissä lauseissa ilmoittaa, että joku henkilö tahi asia on kelvollinen joksikin (52 §, I) tahi johonkin (55 §, I); esim. *Mitä sinusta olisi pikisi; Hänestä ei ole mihinkään*.

III. **Syytä**, jonka vuoksi jotakin tapahtuu, tahi **tunteen, ajatuksen** (verba sentiendi et dicendi) tahi toisinaan muunkinlaisen **teon esinettä** (elat. causae et objectivus); esim. *Minä en suutu vähistä; Älä kerskaa taidostasi; Herra tunnetaan hatusta, kypäristähän kuningas; Hän teki sen pelosta, pakosta, omasta halustansa; Mies kuoli myrkystä, ruoan puutteesta*; — *Sinusta meillä ei ole suurta iloa; Se on minun ajatukseni asiasta; Siitä ei ole lukua; Sinusta en ajattele (tiedä, usko, luule) muuta kuin hyvää; Hän kertoi minulle paljon sinusta; Hän puhuu viime sodasta; En huoli hänestä; Mitä miehen mustuudesta, makkaran kiperyydestä? Mitä siitä suret, tahdot? Mitä te tuosta Jaakosta räikkäätte?* Vrt. 51 §, VI.

IV. **Tietä**, etenkin **aukkoa**, jonka kautta liike tapahtuu johonkin suuntaan, kun lähtöpaikkaa ei ole ilmaistu; esim. *Juoksin ovesta ulos, mutta ikkunasta tulin jälleen sisään; Kapeimmasta kohdasta uin virran poikki; Kuljin sillasta joen yli; Tästä on kulta kulkenunna, tästä on mennyt mieltietty*.

V. Sitä esineen osaa, jonka **suhteen** jotakin esi-
neestä lausutaan, taikka ruumiin-osaa, josta pidetään
kiinni (**elat. respectus**); esim. *Takki on kauluksesta rikki;*
Poika on kipeä silmistään; — *Älä, velikulta, nipistä ne-*
nästäni; *Vedä häntä tukasta;* *Sanasta miestä, sarvesta*
härkää.

Muist. Elatiivilla ilmoitetaan myöskin henkilöä, jonka mieli-
piteen mukaan, suhteen jokin asia on niin tai niin; esim. *Minusta*
tämä paikka on hyvin kaunis; *Hänestä tämä juttu tuntuu vähän*
ikävältä.

VI. **Ainetta**, josta on runsaus tahi puute (**elat. co-**
piae et inopiae); esim. *Mies on rikas rahasta, mutta*
köyhä ystävästä; *Astia täytyy vedestä;* *Maa on köyhtynyt*
väestä, tyhjä viljasta; *Oli puute tavarasta.*

Muist. Täysi sanasta ks. 51 §, IX.

VII. **Esinettä**, josta, jonka **asemesta** jotakin saa-
daan, maksetaan, josta jokin käy, jne.; esim. *Sain mar-*
kan voinaulasta; *Talosta hän maksoi tuhannen markkaa;*
Lehmästä pyydettiin 50 markkaa; *Kiitos lainasta! Tuossa*
on markka vaivasta; *Annatko minulle kiven leivästä*
(= leivän asemesta, sijasta, verosta)? Hän käy herrasta
maalla; *Sigli käy seitsemästä ja puolesta obolista;* *Kunin-*
gas työnsi hänelle tyttärensä palkoista.

VIII. Tavarán **myömhintaa**; esim. *Möin kirjani*
kahdesta markasta; *En myö viljaa kalliimmasta kuin*
muutkaan.

IX. **Aikaa**, jolloin jotakin tapahtuu; esim. *Alkuvuokosta hän*
kävi usein täällä; *Loppu- l. syyssuvesta oli paljo likaa;* *Hän heräsi*
aamuyöstä. Aikaa määräävänä sanana tällöin on milt'ei aina yh-
distetty sana, jonka määräyssanana on *alku-*, *loppu-*, *aamu-*, *ehtoo-*,
syyss-, *kevät-*, y. m. s.

X. **Tapaa**, miten teko tapahtuu. Tähän kuuluvat
adverbia qualitatis, joilla on päätteenä *-sti*; esim. *Pa-*
hasti, kovasti, lujasti, lujemmasti, lujimmasti, ainoasti, ei
ainoastansa.

55 §. **Ilatiivi** ilmaisee vielä:

I. **Tarkoitusta** tahi **asiaa**, johon jotakin käytetään,
tahi johon jokin **kelpaa**, **sopii** käytettäväksi; esim. *Minä*
en kuluta rahojani turhuuteen, vaan käytän niitä hyviin
tarkoituksiin; *Hän kelpaa, kykenee siihen virkaan;* *Hän*
on tähän ammattiin kykenemätön, sopimaton; *Hän ei sii-*
hen kelpaa. Vrt. 52 §, I.

II. Esinettä, jonka valtaan, jonka vaikutuksen alaiseksi joku joutuu; esim. *Mies kuoli nälkään, veteen, tautiin; Poika uupui vaivoihinsa; Sotilas sortui sotahan; Ei taudin kovuuteen kuolla, eikä pehmeeyteen peräytyä (sananal.); Lapsi nukkui äitinsä lauluun; Heräsin soittoon (vrt. soitosta).*

III. Määrää, johon joku lukumäärä, hinta kohoo, alenee; esim. *Miesten luku nousi kahteensataan; Siellä oli lapsia viiteenkymmeneen; Voileiviskän hinta kohosi kahteenkymmeneen markkaan; Ruistynnyrin hinta on alentunut yhdeksääntoista markkaan.*

IV. Henkilöä tahi esinettä, jonka kanssa yhtäläisyyttä, vastaavaisuutta ilmoitetaan olevan (semmoisten verbien kautta kuin olla, tulla, verrata, vaihtaa y. m.); esim. *Hän vivahtaa sinuun; Lapsi on isäänsä; Sukuhunsa suopetäjä, vesahansa vehmaskoivu; Hän tulee sinuun; Juhlapuhuja vertasi valtiota perheeseen; Sinä olet verrattava tuhlaajapoikaan; Dörfling vaihetti neulan miekkaan (saks. mit dem Degen, gegen den Degen). Samoin hinnasta: Talo myötiin halpaan hintaan; Siihen hintaan sen annoin; Sain, huusin talon tuhanteen markkaan.*

V. Aikaa, kun epäillään, ett'ei tekeminen sen kuluessa ole kertaakaan tapahtunut; esim. *En ole nähnyt sinua moneen, muutamaa vuoteen; En ole käynyt kotonani isoon, pitkään, hyvään aikaan, koko viikkokauteen; Oletko kolmeen viikkoon ollut kaupungissa? Vuoden aikaan en ole käynyt hänen luonansa; Miesmuistiin ei ole niin paljon hunta satanut; En ole vuosikauteen kirjoittanut kotiini. Tätä illat. tavallisesti käytetään vain silloin, kun ajanmääräyksellä on attribuuttina moni, muutama, iso, pitkä, koko, hyvä, tahi kardinaalilaskusana, taikka jos sillä on attributiivi, sekä jos ajanmääräyksenä on eräänlainen yhdistetty sana (-puoli -kausi). — Ilmoittamaan likimääräistä aikaa, jolloin (s. o. minkä ajan sentuun) tekeminen tapahtuu tahi on tapahtunut, käytetään illatiivit aikaan, aikoihin sekä -puoleen; esim. *Siihen aikaan Jesus sanoi opetuslapsillensa; Näihin aikoihin alkaa turmelus levitä moneen maahan; Joulun aikaan, kevätpuoleen.**

VI. Tapaa, miten tekeminen tapahtuu. Esim. puheenparsia: *Kerro omaan tapaasi; Siihen tapaan, laji-*

hin, suuntaan; — **adverbeja**: varmaan, tarkkaan, kovaan, turhaan.

Ulkoiset paikallissijat:

Adessiivi, ablatiivi, allatiivi.

56 §. Ulkoisia paikallisuuden sijoja ovat **adessiivi** (**olosija**; vast. kysym. missä), **ablatiivi** (**erosija**; vast. kys. mistä), **allatiivi** (**tulosija**; vast. kys. mihin).

Nämät merkitsevät:

I. **Paikan** tahi **esineen pintaa, päällispuolta, läheisyyttä**, kun paikan rajoja ei ajatella; esim. *Poika seisoo pöydällä*; *Kyyhkynen istuu katolla*; *Hevonen on kirkolla, koululla, kunnanhuoneella, uudella rakennuksella*; *Tikapuut ovat tuvan seinällä*; *Huivi on kaulalla* (nim. löyhällään); *Lapsi lepää äitinsä povella*; *Tyttö kävi lähteellä, kaivolla, haudalla*; *Jo eilen hän tuli kaupunkiin, mutta ei ole vielä ensinkään käynyt kaupungilla* (tullakseen kaupunkiin hänen oli käyminen sen rajojen sisäpuolelle, mutta kaupungilla liikkuakseen hänen ei tarvinnut tietysti rajojen yli astua); — *Lapsi putosi ikkunalta*; *Mies palasi mereltä*; *Meni maalta kaupunkiin*; *Tuli kaivolta*; *Ukko uunilta urahti*; — *Lapsi putosi laattialle*; *Tyttö lähti lähteelle*; *Työväki meni pellolle, riiehelle* (rajoja ei ajatella); *Meni merille*.

Muist. Läheisyyttä ilmaisevat tavallisesti vain sellaisten sanojen ulkoiset paikallissijat, jotka nimittävät jonkun rakennuksen tai aukon (nk. kirkolla, koululla, kaivolla, lähteellä y. m. m.) Muuten käyttää tavallisesti postpositiooneja; esim. *Istun veljeni rinnalla, vieressä*; *Miehet seisovat koivun tykönä*; *Istun isäni viereen*.

II. **Ikää.** Tällöin ulkoisessa paikallissijassa olevalla ikää merkitsevällä sanalla on attribuuttina ordinaaliluku, ja tällä tarkoitetaan, että ikä on suurempi edellisellä kardinaaliluvulla ilmoitettavaa ikämäärää (vrt. 51 §, II); esim. *Lapsi on toisella viikolla, toisella vuodella, kolmannella vuodella* l. kolmannella, neljännellä (vuodella); *Mies on neljännelläkymmenennellä* (vuodella); *Mies on neljännellä kymmenellä* (ikäkautta ilmoittava sana on kymmen); *Tämä rakennus on jo toisella sadalla*; *Hän on jo kolme vuotta kolmannella kymmenellä*; — *Jo viidenneltä ikävuodeltansa ruveten hän on taitanut lukea*; — *Ukko on jo kääntynyt kahdeksannelle kymmenelle*.

III. **Elävän olennon perhettä ja huostaa**; esim. *Kävitkö eilen Kalisella*; *Tyttö palvelee meillä*; — *Pojalla on kirja*; *Kyllä on työtä tekijällä, vettä viljoin soutajalla*; *Tytöllä on* (ei: ovat) *mustat silmät, kauniit kädet* (ei: mus-

tia silmiä, kauniita käsiä, koska hänellä niitä on aina yhtä monta); *Ukolla on harmaat hiukset (ukolla on harmaita hiuksia ilmaisee, että niitä on hänellä muunväristen joukossa)*; — *Vieraat lähtivät Lehtoselta, teiltä*; — *Veitkö minulta lakin? Minulta hukkui, katosi kirja*; *Kukolta katkesi kaula*; *Koira puri pojalta sormen poikki*; *Minulta unhottui, jäi kirja kouluun? Minulta puuttuu varoja*. Samoin ablatiivi ilmaisee elollista olentoa, jonka haltuun joutumasta jotakin **varjellaan, suojellaan** (vrt. 53 §. V, 2): *Varjelen taloni varkailta*; *Säilytin lihani madoilta*; — *Memmekö tänä iltana Kopposelle? Meille, teille tuli vieraita*; — *Hän toi makeisia lapsille*; *Isä antoi kirjan pojallensa*; *Rahansa poika vei äidillensä*; *Päällikkyyys uskottiin Lejonhufvudille*.

IV. **Ulkonaista tilaa taikka asemaa**; esim. *Kivi on korkealla ilmassa*; *Lehti on hiiren korvalla*; *Teos on alkeilla, tekeillä (alkeella, tekeellä)*; *Oletko hereillä, valveilla? Ukko on hyvällä, pahalla tuulella t. mielellä, hyvillänsä, pahoillansa, nyreillänsä*; *Seisoalla, istualla, saapuilla*; *Silloin lintu lähimmillään, milloin pojat pienimmillään*; *Hän on kyljellään, selällään, mahallaan*. — Ablatiivia käytetään harvemmin: *Kivi putosi korkealta maahan*; *Lintu nousi matalta ylemmäksi*; *Sotilaat kääntyivät pakosalta taisteluun*; *Istualla on hyvä lähteä*; — *Lintu lensi korkealle*; *Ruis tulee oralle*; *Koska saatte työnne alkeille? Kangas pantiin kuteille*; *Hän tuli hyvälle tuulelle, hyvillensä*; *Suomen kielen ystävät pääsivät voitolle*; *Lapsi kaatui nenällensä*; *Hätä tuli suurimmilleen*; *Asia tuli selvälle*.

V. **Aterian nauttimista tahi jonkin leikin leikitsemistä**; esim. *Isäntä on ruoalla, suuruksella, illallisella, ei-neellä*; *Lapset ovat koppisilla, sokkosilla, kuninkaisilla*; — *Väki pääsi illalliselta*; *Lakkasimme pallosilta*; — *Käydäinkö kahville? Ruvetaanko keilasille? Ritari vaati häntä miekkasille*.

VI. **Pyyntöneuvon käyttämistä, jonka läheisyydessä joku on toimituksen vuoksi**; esim. *Olen ongella, nuotalla, velalla*; — *Lapset tulivat ongelta*; — *Mennäinkö verkoille?*

57 §. **Adessiivi vielä ilmaisee:**

I. **Rajoittamatonta aikaa, jolloin jotakin tapahtuu**; esim. *Päivällä työskentelen, yöllä etsin lepoa*; *Illalla isä palasi kaupungista*; *Älä lähde sateella kävelemään*; *Tuu-*

lella ei ole hyvä lähteä kalastamaan; Milloin laiska työn tekee: talvella ei tarkene, kesällä ei kerkii, syksyllä on suuret tuulet, keväällä vettä paljon; — Huomaa: Ajallansa, sill' aikaa; tällä, samalla aikaa, samalla.

Muistutuksia.

1. Adessiivissa olevalla ajanmääräyksellä saattaa olla attributti tai attributiivi ainoastaan silloin, kun ajanmääräys-sanana on *kuu, viikko, hetki (tunti), -kautsi, -luku, -sata*; esim. *Tällä kuulla; nousevalla, menneellä viikolla; Sillä hetkellä; Kuudennellatoista vuosisadalla eli viidennellätoista sataluvulla; Ludvig XIV:n aikakaudella.* — Muuten, jos määräys tulee lisäksi, käytetään essiiviä, ks. 50 §.

2. Monikossa käytetään: a) hyvin harvoin adessiivia itse ajanmääräys-sanasta, vaan useammin sen *-nen*-päätteisestä johdannaisesta; esim. *Öillä yötyrit ajavat; Iltaisilla loistelee tuhansia tähtiä; Aamuilla käyn kävelemässä*; b) instruktiivia sekä itse sanasta että sen *-nen*-päätteisestä johdannaisesta; esim. *Öin, päivin, illoin, aamuin; Öisin, päivisin, iltaisin, aamuisin, suvisin, kesäisin.*

II. **Keinoa, välikappaletta**, jolla jotakin toimitetaan, (*adessivus instrumenti*); esim. *Kielellänsä lintukin laulaa; Iski virkkua vitsalla, helähytti helmisvyöllä; Näinhän sen omilla silmilläni; Osallansa mies elävi, koira toisen kohtalolla; Öillä päivät jatketaan, petäjällä pellon siemen; Tee-tin pöydän puusepällä, saappaat suutarilla.* — Samoin: *Lukemalla oppii* (ks. 99 §, IV, a). — Samalla adessiivilla myös ilmaistaan *ostohintaa*; esim. *Sen ostin viidellä markalla; Talon hän sai tuhannella markalla.*

III. **Tapaa**, miten tekeminen tapahtuu (*adessivus modi*); esim. *Armeliäs auttaa ilolla; Hän katsoi minuun erin-omaisella tavalla; Puhu kovalla äänellä; Kirjansa hän kirjoitti saksan kielellä; — Sen tein mielelläni, ehdollani, tahdollani.*

58 §. **Ablatiivi** vielä ilmoittaa:

I. Elollista **olentoa**, jolta jotakin **poistuu**, jonka **vahingoksi** jotakin tapahtuu (*ablativus incommodi*); esim. *Minulta huikeni merellä silmät; Häneltä kuoli äiti; Sen minä kiellän sinulta; Älä salaa minulta mitään; Äiti kätki avaimet lapsilta.*

Muist. Erityinen laji tätä ablatiivia on se, josta puhuttiin 56 §, III.

II. **Persoonaa**, jolta jotakin **tulee**, **saadaan**; esim. *Käskey tuli keisarilta; Minä saan ystävältä kirjeen; Tämän taidon olen sinulta oppinut; Sen kuulin isältäni; —*

Työ menestyi, sujui minulta; Lukeminen ei käy pojalta; Työ ei valmistu minulta.

Muist. Ablatiivia ei saa passiivin ohessa käyttää agenttina, Siis: *Sinulta varastettu kirja ei = sinun varastamasi kirja, vaan = kirja, joka on sinulta varastettu.*

III. Seikkaa, jonka suhteen jokin ominaisuus lausutaan jollakulla olevan (abl. respectus); esim. *Hän on hyvä tavoiltansa; Moni on kaunis katsannolta, äsken tily työn teolta; Joka on viekas varpahalta, se on kannalta kavala; Poika on Jussi nimeltä; Arviolta oli siellä viisikymmentä henkeä; luvulta.*

IV. Mittaa (yksikköä), jonka mukaan koko osuuden arvo määrätään; esim. *Ostin viisi kyynärää verkkaa ja maksoin kolme markkaa kyynärältä; Velasta maksetaan korkoa viisi sadalta; Renki saa kaksisataa markkaa vuodelta.*

V. Tietä, jonka kautta kuljetaan (harvoin); esim. *Kuljin kirkon puolelta; Nyt lasketaan tältä puolen saaren.* Vrt. 51 §, VII ja 54 §, IV.

VI. Aikaa: a) Aikaa, jolta jokin on alkuansa; esim. *Tämä muistomerkki on rautakaudelta; Kirkko on viime vuosisadalta; 1863 vuoden kieliasetus on Elokuun ensimmäiseltä päivältä; — b) Määrätuntia, hetkeä, jolloin jotakin tapahtuu;* esim. *Kello viideltä nousin, ja kello kymmeneltä panin illalla maata; — c) Välittömästi toisiansa seuraavia ajan-osia, jolloin ajanmääräys asetetaan ensin nominatiiviin ja sitten ablatiiviin:* esim. *Vuosi vuodelta (myöskin vuodesta vuoteen) äidinkielemme pääsee yhä laajemmissa piireissä valtaan; Päivä päivältä (myöskin: päivästä päivään).*

VII. Estävää syytä; esim. *Lieneekö hän päässyt tulemaan jäiltä? Minäkin itkisin, mutt' en saata naurutani; Laulultasi en saa nukutuksi.*

Muist. Runokielessä ablat. ilmoittaa joskus muutenkin syytä; esim. *Juopui veitikkä verevä ohuelta Osmottaren, kaljalta Kalevattaren.* Ks. myös Kal. XIX: 234 ja seurr.

VIII. Vaikutusta, jonka jokin esine tekee aistimme; esim. *Talo näyttää kauniilta; Laulu kuului rumalta; Kala maistuu pahalta; Vesi haisi tervalta, maistuu sokurilta; Huone tuntuu kylmältä; Jo tuntuu tilani paremmalta.*

IX. Tilaa, kun tarkoitetaan, että esine juuri semmoisenaan joutuu verbin vaikutuksen alaiseksi. Tämä

käytäntö on hyvin harvinainen, melkein adverbinen; esim. *Kissa nieli hiiren elävältä*; *Söin silakan tuoreeltaan* (s. o. val-lan suolaamatta); *Pureskeli leipää kuivaltaan* (s. o. särpimettä).

X. Määrää; sitä käytetään adjektiiveista melkein adverbisesti, ja se vastaa kysymykseen: kuinka suuressa määrässä, kuinka paljolta; esim. *Siellä oli kosolta, paljolta väkeä*; *Karjanruokaa on ollut niukalta*; *Hän puhui laa-jalta kohtaloistaan*. — **Adverbeja** (-liti-päätteisiä): *syvälti, laajalti, kosolti, paljolti, syvemmälti, niukemmalti*.

59 §. **Allatiivi** ilmaisee vielä:

I. Objektiivia, esim. *Puhu minulle surusi*; *Sinä teit minulle hyvän työn*; — *Tämä olkoon sinulle varoitukseksi*; *Tämä ei kelpaa minulle*; *Semmoiset työt eivät sovi kunnon michelle*; *Tämä on minulle vahingollinen*; *Työ on ukolle liian raskasta*; *Ole armelias köyhille, hellä sorretuille*.

Muist. Erityinen laji tätä allatiivia on se, josta puhuttiin 56 § III.

II. Vaikutusta, jonka esine tekee aistimiimme, mieleemme (vert. 58 §, VIII); esim. *Vesi tulee tervalle*; *Metsä haaskahti me'elle, sinalle salo sininen, ahovieret viertehelle, suovieret sulalle voille* (Kal. XIV, 169—172); *Ruoka maistuu, haisee pahalle*.

III. Seikkaa, jonka suhteen jokin ominaisuus ilmaistaan jolla-kulla olevan, samoin kuin ablat. (ks. 58 §, III), mutta harvemmin; esim. *Tyttö on hyvä taidollensa, paha tavoillensa*; *Kun lie jäykkä juoksullehen eli laiska laukallehen, ota viitsa viiakosta!*

IV. Tapaa, miten tekeminen tapahtuu adverbisesti; esim. *He kulkivat verkalleen, hiljalleen*; *Tee kaikki sän-tillensä*; *Sen on tieän selvällehen, tajuelen tarkoillehen*.

60 §. **Yleisiä muistutuksia paikallissijoista**.

1. Verbi käyn ja samoin käväisen, poikkean, pistäyn, pyöräh-dän y. m. s. vaativat tulosijoja, kun ne merkitsevät menemistä jhnkn, mutta olosijoja, kun ne samalla kertaa ilmoittavat menoa, oloa ja palaamista; esim. *Käytkö kotiin?* *Käyn* (käväisen, pistäyn, pyörähdän) *kotona* (= menen kotiin ja oltuani siellä jonkun ajan palaan takaisin); *Laiva poikkeaa meidän rannassa*; *Hän ajoi Tampe-reella*; — *Käykää katsomassa*; — Samoin: *Hän on jo monta kertaa käyttänyt lääkäriä luonansa*.

2. Verbit, jotka merkitsevät etsimistä, löytämistä vaativat erosijoja, kun ilmoitetaan paikkaa, missä etsitty tai löydetty esine silloin on tai luullaan olevan, kun sitä etsitään jne., mutta olosijoja kun ilmoitetaan paikka, missä se itse on, joka etsii, löytää; esim. *Minä hain, etsin sitä joka paikasta* (vert. *joka paikassa*); *Mistä hä-net löysit* (vert. *missä h. l.* = missä silloin olit, kun hänet löysit)?

Tyttö poimii marjoja metsästä; Ostin lakin Helsingistä; — Minä tapasin hänet lukemasta.

3. Useat verbit, etenkin ne, jotka merkitsevät näkemistä (t. näkymistä), kuulemista (t. kuulumista), puhumista vaativat erosijoja ilmoittamaan paikkaa, jossa näiden verbien subjekti on, silloinkun verbin tekeminen tapahtuu ja kohtaa jotakuta paikan ulkopuolella olevaa esinettä, mutta olosijoja, jos tekeminen kohtaa jotakuta saman paikan piirissä olevaa esinettä; esim. *Minä katselin häntä huoneestani* (vrt. *huoneessani*); *Minä kuuntelin salista laulajia, jotka pihalla lauloivat; Hän huusi rengille porstuasta; Pappi puhui alttarilta; Sairas puhui sängystä lapsensa kanssa* (vrt. *s. p. sängyssä l. k.*); *Hän huusi jo kaukaa; Sotamiehiä näkyy kaukaa; Tykkien jyske kuuluu taistelutanterelta; Hän löi, potkaisi minua sängystä.*

4. Monen verbin ohessa käytetään olosijoja, jos tahdotaan ilmaista ainoastaan tekemisen tapahtumapaikkaa, mutta tulosijoja, kun tahdotaan ilmaista paikkaa, johon jotakin uutta tulee tekemisen kautta; esim. *Isä tekee ovea tuvassa; Isä teki oven tupaan; — Hän sylki huoneessa; Hän sylki lattialle; Väki kokoontui salissa; Väki kokoontui saliin.*

5. Verbit *jään, jättän* vaativat tulosijoja merkiten johonkin olemaan jäämistä, jättämistä; kuitenkin joskus käytetään niiden ohessa olosijoja, kun tarkoitetaan jonkun jossakin jäävän, jättävän jäljelle, kuitenkin sinne olemaan jäämättä, jättämättä; esim. *Hän jäi kotiin; Tyttö jäi liikkumattomaksi; Hän jäi kävelemään; Minä jätin hänet kotiin; — Jo kirkolla hän meistä jäi* (vrt. *kirkolle*); *Siellä hän meidät jätti.* Samoin: *pysähdyn, seisahdun, uppoan, hukun, vaivun, päätyn lopun, y. m. s. ja usein kuolen, näänny.*

6. Usein, etenkin käskettäissä ja vilkkaasti kerrottaissa jätetään tulo- tai erosijaa vaativa verbi pois; esim. *Pois pojat, ulos urohot, pihalle pitimmät miehet, rinnuksia riistamahan, rahkehia raastamahan! Riennä, riennä sanoi äitini, ja minäkös juoksemaan! — Pois tieltä! Pois pojat pussista!*

61 §. Yleisiä silmäilyjä paikallissijoihin.

I. Olosijat merkitsevät:

1. Paikkaa, missä: ess. 49 §, I { iness. 53 §, I.
adess. 56 §, I.
2. Aikaa: { jona ess. 50 § b) — iness. 53 §, II.
jolloin ess. 50 § a) — adess. 57 §, I.
3. Tilaa: ess. 49 §, II { iness. 53 §, III.
adess. 56 §, IV.

II. Erosijat merkitsevät:

1. Paikkaa, mistä: part. 49 §, I { elat. 53 §, I.
ablat. 56 §, I.
2. Tietä: part. 51 §, VII { elat. 54 §, IV.
ablat. 58 §, V.
3. Aikaa: { josta: part. 51 § X, a) { elat. 53 §, II.
abl. 58 §, VI, a).
jolloin: part. 51 § X, b) { elat. 54 §, IX.
abl. 58 §, VI, b).

4. Tilaa: eksess. 49 §, II { elat. 53 §, III.
abl. 56 §, IV.
5. Syytä: part. 51 § VI { elat. 54 §, III.
abl. 58 §, VII.
6. Suhdetta: part. 51 § VIII { elat. 54 §, V.
abl. 58 §, III.
7. Määrää: part. 51 §, IV, V — abl. 58 §, X.
8. Runsautta tahi puutetta part. 51 §, IX — elat. 54, VI.
9. Tapaa part. 51 § XI — elat. 54 §, X.

III. Tulosijat merkitsevät

1. Paikkaa, mihin: transl. 49 §, I { illat. 53 §, I.
allat. 56 §, I.
2. Aikaa, ajanrajaa, mihin: transl. 52 §, II — illat. 53 §, II.
3. Tilaa: transl. 49 §, II { illat. 53 §, III.
allat. 56 §, IV.
4. Tapaa: transl. 52 §, V { illat. 55 §, VI.
allat. 59 §, IV.

IV. Ajan määrääminen.

1. Aikaa: jolloin: Adessiivi (rajoittamatonta aikaa) ks. 57 §, I.
Essiivi (lähemmin määrättyä aikaa) ks. 50 §, a).
Partitiivi } määrätyissä kohdissa { ks. 51 §, X, b).
Elatiivi } ks. 54 §, IX.
Ablatiivi } ks. 58 §, VI, b).
Illatiivi (likimääräistä aikaa) ks. 55 §, V.
2. Ajan sisäpuolta: Inessiivi ks. 53 §, II.
Essiivi ks. 50 §, b).
Illatiivi (aikaa, jonka kuluessa tekemisen epäil-
lään kertaakaan tapahtuneen) ks. 55 §, V.
Translatiivi (aikaa, jonka kuluessa tekemisen
arvellaan tulevan kestämaan) ks. 52 §,
II, c).
3. Ajan rajaa: Elatiivi (mistä), ks. 53 §, II.
Illatiivi (mihin), ks. 53 §, II.
Translatiivi (miksi) ks. 52 §, II, b).
4. Aikaa, josta: Partitiivi (aikaa, jonka jälkeen) ks. 51 §, X, a).
Ablatiivi ks. 58 §, VI, a).
5. Ajan-osia: Saman sanan nominatiivi ja ablatiivi taikka elatiivi
ja illatiivi ks. 58 §, VI, c).
6. Ikää: Ulkoiset paikallissijat ks. 56 §, II.

V. Suhteen määrääminen.

1. Ablatiivi tahi allatiivi (seikkaa, jonka suhteen jokin ominaisuus
lausutaan jollakulla olevan) ks. 58 §, III; 59 §, III.
2. Elatiivi (sitä esineen osaa, jonka suhteen jotakin esineestä
lausutaan, tahi ruumiin-osaa, josta pidetään kiinni) ks.
54 §, V.
3. Partitiivi ks. 51 §, VIII.
4. Translatiivi (seikkaa, johon katsoen jokin mielipide lausutaan)
ks. 52 §, IV.

VI. Hinnan määrittäminen.

a) Itse hintaa ilmoittavat:

1. Elatiivi (myömahintaa) ks. 54 §, VIII.
2. Illatiivi (johon jtkn vaihdetaan, myödhän) ks. 55 §, IV.
3. Adessiivi (ostohintaa) ks. 57 §, II.
4. Illatiivi (määrää, johon tavaran hinta kohoaa, alenee) ks. 55 §, III.

b) Tavaraa, josta hinta maksetaan, ilmoittavat:

1. Elatiivi ks. 54 §, VII.
2. Ablatiivi (mittaa, jonka mukaan tavaran hinta määrätään) ks. 58 §, IV.

Komitatiivi.

62 §. Komitatiivi ilmoittaa **syryjäseikkaa**, joka **sen-
raa** pääseikkaa. Tätä sijaa kieli käyttää aina **monikolli-
sena**, oli merkitys kuinka yksiköllinen tahansa. Komita-
tiivissa olevalla substantiivilla on aina **suffiksi**, mutta ei
adjektiivilla eikä pronominilla, joka on komitatiivin attri-
buuttina; esim. *Lähde emäntinesi ja lapsinesi; Ukko meni
akkoinensa kaupunkiin; Nieli miehen miekkoinensa; Talo
myötiin kaluineen päivineen; Mies lähti kaikine kaluineen
matkalle; Naine koirineen, kauniine hivuksineen; Näin isän-
nän tulevan poikinensa; Miehen täytyi vaimoineen lähteä
talosta.*

Muistutuksia.

1. Kaksi- tahi useampi-tavuiset sanat komitatiivin attribuut-
teina ollessaan toisinaan lyhenevät siten, että *e* heittyy päätteestä
pois, ja tulevat siis instruktiivin muotoisiksi; esim. *Järvet saoin
saarinensa; Seinät pitkin juomuinensa.*

2. Komitatiivi saattaa määrätä lauseen subjektia ja objek-
tia, nominaalimuodon subjektia ja datiivi-genitiivistä persoonaa,
jota on käytetty persoonattomien verbien kera, ja sen suffiksi tar-
koittaa sitä sanaa, jota komitatiivi määrää.

Instruktiivi.

63 §. Instruktiivi ilmoittaa:

I. **Keinoa**, jolla työ toimitetaan. Yksikköä käyte-
tään proosassa aivan harvoin; etupäässä vain silloin kun
sanalla on kardinaali-laskusana attribuuttina; muuten käy-
tetään monikkoa, vaikka merkitys olisikin yksiköllinen;
esim. *Me astuimme jalan kaupunkiin; Karhu kävelee neljän
jalan; Hän veti kahden käden; Näinhän sen omin silmin;
Tämän hän on tehnyt omin lupinsa; Kaikin voiminsa;*

Kaksin kämmeninsä (run.); En liiku omin lihoimi, liikun luoiani lihoilla, en väiky omin väkini, väikyn väellä kaikkivallan (Kal.).

II. **Tapaa**, miten tekeminen tapahtuu — tavallisimmin adverbisesti —; esim. *Hän vei kirjani varkain pois; Kun on nuttu nurin puolin, niin on onni oikein puolin; Rinnan rikkahat ajavat, käsityksin köyhät käyvät.* Adjektiivista käytetään: a) **yks. instruktiivia** adverbisesti **adjektiivien** tahi **adverbien positiivin** määräyksenä; esim. *Tavatoman huono, kauhean iso, suuren suuri, vaalean vehreä, tuhman ylpeä, liian rohkeasti*; — b) **komparatiivin** ja **superlatiivin** monikollista instruktiivia adverbina **verbin** määräyksenä; esim. *Puhu kovemmin, nopeammin; Hän juoksi vikkelimmin kuin sinä, mutta minä juoksin kaikkein nopeimmin.* — Positiivin monikon instruktiivia tavataan vain harvoin adverbina, nk. *hyvin, pahoin, väärin, nurin, oikein.*

Muistutuksia.

1. Verbaalisesti ilmoittaa tapaa II:sen infinitiivin instr. (josta ks. 98 §, II): esim. *Tehden, nähden, tullen, mennen.*

2. Toisinaan käytetään mon. instruktiivia paikallissijoissa ja etenkin adessiivissa olevan adjektiivin määräyksenä, joka adjektiivi täten on saanut substantiivisen luonnon; esim. *Näillä tienoin, omilla silmin, pystyssä korvin.*

III. **Määrää**. Instruktiivi vastaa tällöin kysymyksiin: a) **missä erin** (distributiivinen instr.); esim. *Viinaa ei saa myydä puolin tuopin, vaan ainoasti viisin kannuin; Minä en ole kulkenut tietäni pitkin matkoin, vaan vähin erin; Minä määrin mätkäelin, puolikkoisin putkaelin omiani ohriani (Kal.).* Varsinaiset distributiiviset päätteet kuitenkin ovat *-ttain* (oik. *-ttaen*) ja *-tellen*, jotka ovat oletettavat (käyttämättömien verbien) II:sen inf:n instruktiiveiksi; esim. *kannuttain* (joskus *kannuttaisin*, käyttämättömästä, *kannuttain* sanasta johdetusta adjektiivista *kannuttainen*) 1. *kannutellen* (käyttämätön preesens *kannutan* *kannuttelen*); *kapoittain*, *tuopittain*, *kaksittain*; *kaksitellen*, *yksitellen*; — b) **kuinka suuressa joukossa**; esim. *Minne te nyt kahden miehen menette? He kuolivat molemmin*; — c) **kuinka paljoo suuremmassa määrässä**; esim. *Jonka useampi kokki, sen vetelämpi velli.* Ks. 51 §, V, muist.

Muist. Sama instr. on se, joka tavataan määrää merkitsevistä sanoista, nk. *paljon, vähän, verran* y. m. (ks. 106 §), ynnä myös samoin: *seitsemän, kahdeksan* jne.

IV. **Rajoittamatonta ja määräämätöntä aikaa**; käytetään tavall. adessiivin monikon asemesta (ks. 57 §, I, 2 muist.); esim. *illoin, aamuin, öin, päivin, harvoin*; — *öisin, päivisin, aamuisin*; — *Kalev.: Yön kolmen levättyänsä.*

Abessiivi.

64 §. Abessiivi ilmaisee jonkun asian tai esineen **puutetta** (negatiivinen **syy**, **keino**, **tapa**); esim. *Ei maa miehittä, eikä kylä koiritta; Joka syyttä suuttuu, se lahjatta leppyy; Rahatta ei tule toimeen; Joka kuritta kasvaa, se kunniaa kuolee.* — *Työtä tekemättä et saavuta ravintoasi* (ks. 99 §, V); *Etkö saata olla nauramatta?*

Muist. Abessiivin vahvikkeena käytetään *ilman*; esim. *Silloin ilman syyttä itkin, ilman vaivoitta valitin, kun itkin isän sylissä, paruin äitini parmoilla; Tee työsi ilman pitkittä puheita.* — Tavallisemmin kuitenkin *ilman* sanaa seuraa partitiivi, etenkin jos sanalla on attributti; esim. *Ilman rahoja et tule aikaan; Ilman suuria kustannuksia emme saa juhlaa toimeen.*

Prolatiivi.

65 §. Prolatiivi merkitsee **liikettä** jotakin **myöten**; esim. *Kuljin maitse, meritse; Niemen nenitse; Järven ranatse; Alloitse.* Sijaa ei käytetä juuri muuten kuin **partikkelina** ja tavallisesti monikollisena; esim. *ylitse* l. *ylätse*, *alitse* l. *alatse*, *ohitse*, *vieritse*, *paitsi* l. *paitsi* (sanasta *paki*), *sivutse*; *-ten-päätteisiä: siten, täten, muuten, enimmiten, paraiten; -ti-päätteisiä: kaiketi, peräti.*

Pronomineista.

66 §. **Personaali-pronomininit** subjektina pannaan **ilmi** aina, kun niillä on **paino**. Esim. *Minä en sitä tehnyt, vaan sinä.* Muuten personaali-pronominini mielemmän jätetään pois, paitsi kolmannen persoonan pronominia, joka melkein aina pannaan **ilmi**; esim. *Jos tulet minua tervehtimään, niin olen kiitollinen; Kun hän näki veljensä, niin hän tuli iloiseksi.*

Muistutuksia.

1. Jos sama 1:sen tahi 2:sen persoonan pronomini on sekä sivu- että päälauseen subjektina, niin se on aina jäljempänä olevasta lauseesta pois jätettävä; esim. *Jos minä sen saan, olen iloinen; Sinä saat sen, jos tahdot.*

2. Kohteliaasti yhtä henkilöä puhuteltaessa käytetään monikon toista persoonaa *Te*; esim. *Minä odotan Teitä; Te olette hyvä; Tekö olette ollut?*

67 §. **Personaali-pronominien** genitiivin asemesta käytetään **possessiivi-suffikseja**. Jos pronomineissa on **paino**,

niin on kuitenkin pronominin genitiivi ilmi pantava, ja 3:nnen persoonan pron. *aina*, kun suffiksi *ei* tarkoita lauseen **loogillista subjektia**; esim. *Jo sain rahani; Otitteko osanne; Hän ei lyö hevostansa; — Sinä et saa minun osaani, enkä minä sinun osaasi; En minä hänen tavaroistaan huoli; Hän ei ottanut hänen osaansa, vaan minun osani; — Isäntä ratsasti edellä yhdellä hevosellansa, ja rengit toivat hänen muut hevosensa perästä päin; „Seurakunta on valkeus maailmassa“, niin Origenes sanoo, ja hänen sanansa ovat todet; Hänen mielessänsä vielä kiehuivat eilispäivän taistelut.*

Muistutuksia.

1. Kolmannen persoonan suffiksi saattaa, paitse lauseen subjektia, vielä tarkoittaa adessiivilla ilmoitettua omistajaa (olla verbin kanssa), sekä persoonattomain puheentapojen kera käytettyä genitiiviä (loogillista subjektia, vrt. 3 §, muist.); esim. *Hänellä on oma mielipiteensä asiasta; Ansiolla on palkkansa; Hänen täytyi lausua ajatuksensa.* (Ks. myös 62 §, 2 muist.). — Kun suffiksi kuuluu johonkin sanaan, joka on verbin nominaalimuodon määräyksenä, niin suffiksi aina noudattaa nominaalimuodon persoonaa eli subjektia; esim. *Mies sanoi isän myöneen talonsa* [huom. *M. s. i. m. hänen* (s. o. miehen t. jonkun muun) talonsa]; *Käske häntä korjaamaan luunsa; Pojat pelkäsivät ankaruudestaan tunnettua opettajaa.* — Joskus käytetään suffiksia tarkoittamassa jotakin muutakin lauseen-osaa, varsinkin passiivin objektia; esim. *Karhu ammuttiin pesänsä; Hän antoi hänelle markan palkaksensa; Akka lähti pois, kun miehensä tuli kotiin.* Oikeinta kumminkin on koettaa tällaisista käytäntöä, niin paljon kuin mahdollista, välttää.

2. Jos nominilla on määräyksenä useampia genitiivejä, jotka ovat eri persoonaa, niin pääsana järjestetään suffiksin suhteen viimeisen genitiivin mukaan; esim. *Minun ja sinun veneesi; Meidän, teidän ja heidän kirjansa; Matin ja minun veneeni; Minun ja Matin vene.*

3. Suffiksi jätetään pois substantiivista, jonka edellä käy *meidän, teidän, heidän*, kun ne tarkoittavat persoonan perhettä, asuntopaikkaa (vrt. 56 §, III); esim. *Meidän isäntä ei ole kotona; Meidän vainiossa kasvaa ohraa; Meidän pitäjä, kirkko, pappi; Ovatko teidän pojat kotona? Miehet sanoivat, ett'ei heidän isäntä ole kotona.*

68 §. **Refleksiivi-pronominina** suomessa käytetään *itse* sanan **casus obliqui**, jotka ovat silloin aina vastaavan persoonan suffiksilla varustettuina. Sitä käytetään personaali-pronominien asemesta tarkoittamaan lauseen subjektia; esim. *Minne nyt aiot kääntää itsesi? Sain rauhan itselleni; Tämä mies puhuu aina itsestänsä; Me emme kehu itseämme; Tahdotteko olla itseksenne? He tekivät sen itsestänsä.*

Muistutuksia.

1. Raamatun kielessä käytetään refleksiivi-pronominina **personaali-pronomeineja**, joihin on vastaava suffiksi liitetty; esim. *Raken-takaamme meillemme torni, tehdäksemme meillemme nimeä.*

2. Refleksiivi-pronominin genitiiviä ei käytetä nominien määräkseenä. Se tavataan kumminkin postpositioiden seurassa; esim. *Tämän teen itseni tähden; Itsenne kautta.* Tässä kuitenkin usein muutetaan suffiksi pronominista postpositiioonin, ja pronomini pidetään taipumatonna; esim. *itse tähteni, itse kauttanne.*

69 §. *Itse* sanan genitiivin asemesta käytetään **possessiivi-adjektiivi oma**, joka on luonnoltaan joko a) **refleksiivinen**, tarkoittaen lauseen subjektia; esim. *Minä otin oman osani; Saitko edes omat vaivasi palkituksi; Hän ei sinun osaasi ottanut, vaan oman osansa;* — b) **vahvistavainen**, vastaten indefiniittisen *itse* sanan genitiiviä (ks. 74 §, III, 2); esim. *Tämä on minun oma kirjani* (pro.: *minun itseni kirja*); *Hän otti sinun oman hevosesi.*

70 §. Demonstratiivi-pronimit.

1. *Tämä* ilmoittaa läheisintä tahi äskenmainittua henkilöä tahi asiaa; esim. *Kuka tämä poika on? — Aikomukseni on puhua teille vähän Henrik Gabriel Porthanista. Tämä suuri opettaja ja isänmaan-ystävä syntyi 9 p. Marraskuuta v. 1739 j. n. e.*

2. *Tuo* osottaa kaukaisempaa tahi ennenmainittua tai tunnettua henkilöä tai asiaa; esim. *Kuka tuo poika on? — Sitä veitikkä verevä, tuo on lieto Lemminkäinen lykkäsi lylyn lumelle* (Kal. XIII: 195); *Kolmenkymmenen vuotisen sodan, tuon protestanttien suuren taistelin ihmishengen vapauden puolesta, alottivat Böhmläiset.*

3. Se käytetään kolmannen persoonan pronomininä, kun ei ole puhe henkilöistä; esim. *Tiedätkö missä kirjani on? — En tiedä, missä se lienee; — Onko koira huoneessa? — Ei, se on pihalla.*

Muist. Kansankielessä käytetään hyvinkin runsaasti *se* sanaa 3:n persoonan pronomininä *hän* sanan asemesta. Niissä murteissa *hän* sanaa käytetään oratio obliquassa vastaamaan oratio directan 1:stä persoonaa (indirektisenä refleksiivi-pronominina), vieläpä 2:stakin; esim. *Se sanoi, että hän on sairas; Se sanoi, ettei hän hänestä huoli* (or. dir.: *en minä sinusta huoli*).

71 §. Se pronominia käytetään myöskin **determinatiivisena** pronomininä, kun korrelaatilla on **paino**; esim. *Se mies, jolla ei ole perus-aatteita, ei ansaitse miehen nimeä.* Muuten ei determinatiivi-pronominia tarvitse käyttää; esim. *Käsititkö asian, jonka esitin?*

72 §. Interrogatiivi-pronomininit.

1. *Kuka* on substantiivi. Sen **nominatiivi** tarkoittaa aina persoonia, muut sijat käytetään enimmäkseen vain partikkelina; esim. *Kuka siellä on? Kuka tänne tulevat? Kuka hän on? — Kussa asut? Kusta tulet? Kuhun l. kunne kuljet?*

2. *Ken* on niin-ikään substantiivi. Sen nominatiivi on harvinaisempi, mutta sen oblikvisijat käytetään *kuka* sanan oblikvisijojen asemesta. Se tarkoittaa ainoastaan persoonia; esim. *Ken (l. kuka) siellä puhuu? Kenen kirja tämä on? Kenelle sen annat? Kenestä puhutte?*

3. *Mikä* käytetään persoonista ainoastaan adjektiivisena, mutta asioista sekä adjektiivisesti että substantiivisesti; esim. *Mistä herrasta on puhe? Mitkä oppilaat siellä olivat? Mikä mies hän on? Minkä koulun oppilaita nuo ovat? Mikä kirja tämä on? — Mitä siellä on? Mitä tahdot? Missä asutte? Mistä tulette? Mihin l. minne menette?*

4. *Kumpi* (kumpainen) käytetään sekä substantiivina että adjektiivina kahdesta puhuen; esim. *Kumpi siellä oli, Mikkoko vai Matti? Kummasta pojasta puhe on?*

73 §. Relatiivi-pronomeineja, joiden **persoonaa** ja **luku** riippuu **korrelaatista**, vaan **sija** niiden **lause-asemasta**, ovat:

1. *Joka*, subst. ja joskus adj.; esim. *Me, jotka olemme kokeneemmat, osaamme neuvoa teitä, jotka olette aivan vähän kokeneet; Te, joka olette oppinut mies . . .; Hän kävi matkoillaan Saksassa ja Ranskassa, jossa jälkimmäisessä maassa hän viipyi kokonaisen vuoden.*

2. *Jompi*, harvinainen, käytetään **kahdesta** puhuen; esim. *Ota astioista se, jomman tahdot.*

3. *Mikä, kuka, kumpi*, interrogatiivi-pronomeineja, joita käytetään relatiivisina, etenkin kun korrelaattina on pois jätetty determinatiivi-pronomini, tahi kun relatiivilause käy päälauseen edellä; esim. *Sijan tiedät, kussa synnyit, paikan tiedät, kussa kasvoit: se on paikka tietämätön, kussa kuolo kohtoavi, hengen loppu loukahtavi; Teitkö, mitä käskin? Ota astioista kumman tahdot; Missä minä olen, siellä pitää teidänkin oleman.*

74 §. Indefiniitti-pronomininit.

I. Varsinaisia indefiniitti-pronomeineja ovat:

1. Relatiivi- ja interrogatiivi-pronomeineista yhtyneet *joku* ja *jompikumpi*, joita käytetään persoonista ja asioista

sekä substantiivisina että adjektiivisina, *joku* useammasta, ja *jompikumpi* kahdesta puhuttaissa; esim. *Joku ainakin on, joka puhuu totta; Anna tämä jollekulle köyhälle; Jonakuna päivänä aion tulla luoksesi; — Jommankumman teen: joko lähden tahi jään; Jompikumpi veljeni; Jommallakummalla tavalla.*

2. Relatiivi- ja interrogatiivi-pronomeineista liitännäispartikkelin *-kin* ja *-kaan* liittämällä syntyneet *jokin*, *kukin*, *mikin*, *kumpikin* (*kumpainenkin*), joita käytetään sisällykseltään **myöntävissä** lauseissa, ja *kukaan*, *kenkään*, *mikään*, *kumpikaan* (*kumpainenkaan*), joita käytetään sisällykseltään **kieltävissä** lauseissa (vrt. 109 §, V). Muuten ne esiintyvät samoissa tapauksissa kuin *joka*, *kuka*, *mikä*, *kumpi* (*kumpainen*); esim. *Anna nyt jokin neuvo; Tottahan kirjani jossakin on; Kukin menköön kotiinsa; Eiköhän kukin aviomies ole samaa mieltä? Hän koetteli, mihin milläkin avaimella pääsisi; Te kumpikin olette minulle rakkaat; Ei kukaan tiedä kuolinhetkeään; Sanoitko tätä kenellekään? Varoitamme ketään (pehmennyksen kautta muodosta ketäkän) ryhtymästä semmoisiin puuhiin; Sitä ei ole missään; Etkö sitä mistään löytänyt?*

II. Interrogatiivi- ja relatiivi-pronomeineja indefiniittisinä.

1. Interrogatiivi-pronimit tai -partikkelit muuttuvat indefiniittisiksi, jos ovat toisillensa **vastaisia**; esim. *Ken tuopi korren, ken kaksi; Mikä antaa paremman, mikä huonomman; Hän elää milloin ylellisyydessä, milloin köyhyydessä; Se kons' on aaltojen harjalla, kons' yltäkin käypi hirstsky* (Oksanen).

2. Interrogatiivi- (ja relatiivi-) pronimit ja -partikkelit muuttuvat indefiniittisiksi, jos niitä vastaa, *kukin*, *mikin*, *jokin*; esim. *Vieraita tuli mikä mistäkin* (alii aliunde, ἄλλοι ἄλλοθεν); *He hankkivat rahoja ken milläkin keinolla; Hän puhui konsa mitäkin.* Samoin: *jos jotakin.*

3. Interrogatiivi- ja relatiivi-pronimit ja -partikkelit muuttuvat indefiniittisiksi, kun niihin liitetään **hyvänsä**, **tahtonsa**, **tahansa**, (= lat. -vis, -libet, -cumque), **ikinänsä**, **ikinä**; esim. *Tulkoon kuka tahansa; Tapahtukoon mitä tahtonsa; Ota noista kumpi hyvänsä; En hänestä huoli, oli hän kuinka suuri herra hyvänsä; Joka ikinänsä tahtoo oppia — —;*

Milloin ikinä katsahdan tähtitaivaasen, silloin ajattelen Jumalan kaikkivaltaa.

4. Interrogatiivi-pronominia käytetään usein indefiniittisenä *vaikka* sanalla alkavassa konsessiivilauseessa; esim. *Sano minulle, vaikka sinulla olisi mitä asiaa; Et saa vilkaista taaksesi, vaikka kuka perässäsi tulisi.* Samoin muunkinlaisissa konsessiivisissa lauseissa: *Maksoi mitä maksoi; Kävi kuinka kävi, menen minä.* — Usein jääpi *vaikka*-lauseen predikaatti pois; esim. *Tulkoon vaikka kuka (sc. tulisi), ei tämä poika pelkää; Maksoi, vaikka mitä, en minä siitä huoli.*

III. Indefiniittisiä adjektiiveja.

1. *Eräs* = joku, jota ei tahdota tahi saateta nimittää, latinan *quidam*; esim. *Eräällä miehillä oli kolme poikaa.* Samassa merkinnössä käytetään *muutama* ja *muudan* (jälkimmäinen yks. nominatiivissa); esim. *Muutamalla kuninkaalla oli tytär; Muudan mies varoitti minua.* — *Muutama* monikollisena taas on yhtä kuin *jotkut, harvat*; esim. *Muutamia vuosia olen matkannut ulkomailla.* Tässä merkinnössä käytetään myöskin joskus sanoja *monias* ja *moniahta*.

2. *Itse* asetetaan pääsanansa *eteen*, jos pääsanalla on paino, ja on silloin *taipumaton*, mutta jos *itse* sanalla on paino, niin se asetetaan pääsanansa *jälkeen* ja on silloin *taipuvainen* ja *suffiksillinen*; esim. *Minä näin itse kuninkaan* 1. *kuninkaan itsensä*; *Ei itse* (= edes) *kuninkaallakaan ole rahaa, saatikka muilla; Ei kuninkaalla itselläänkään ole rahaa, saatikka muille antaa; Hän sanoi, että hänen täytyy sinne mennä itsensä; Hyvä on olla itseniki sammon suuren haltiana.*

Muistutuksia.

1. Joskus on jäljessä käypä *itse* akkusatiivissa ja genitiivissä *taipumaton* ja *suffiksiton*; esim. *Näin kuninkaan itse* (pro: *itsensä*); *Minun täytyy sinne itse mennä* (pro: *itseni*). — Joskus tavataan taipuvaisia suffiksittomia muotoja; esim. *Ikävä itsen Ukonkin* (Kal.); *Ei hänellä ole rahaa itsellükään.*

2. *Itse* sanan genitiiviä ei käytetä nominin määräyksenä, vaan sen asemesta *possess. adj. oma* (ks. 69 §).

3. *Kaikki* (= *omnis, totus*) on yksikössä useimmiten samassa merkinnössä kuin *koko*; esim. *Kaikki maa iloitkohon.* Yksikön akkusatiivi on sekä *kaiken* että *kaikki*; esim. *Hän*

vei kaiken l. kaikki hopean ja kullan pois. Monikon nominatiivi ja akkusatiivi on *kaiket* ainoastaan silloin, kun sana merkitsee samaa kuin *koko* (= toti, tolos jne.), muuten aina *kaikki* (= omnes); esim. *kaiket kansat*; *kaikki kansat*.

4. *Moni* (adj. ja subst.) käytetään tavallisesti yksikössä; esim. *Moni mies on jo tätä yrittänyt*; *Monelta puuttuu rohkeutta sanomaan ajatuksiansa*. Subjektina käytetään tavallisesti part. *monta*, kun vain predikaatin laatu (ks. 15 §, b) sen sallii; esim. *Monta on sinne mennyt*; *Monta on mutkaa matkassa*; *Monta syytä on minua estämässä*. Objektina käytetään milt'ei aina *monta*; esim. *Hän on jo monta vaihetta kokenut*. Monikkoa käytetään tavallisesti vain merkityksessä monenlaiset; esim. *Minulla on monet työt tehtävänä*; *Monet syyt estävät minua*; *Hän on kokenut monet vaiheet l. monia vaiheita*; *Monilla hyvillä töillä hän on muistonsa ikuistanut*.

5. *Toinen* asettaa ennenmainitun vastakohtaksi jonkun uuden, eri esineen tai asian; *muu* mainitsee ennen mainitun lisäksi ja täydennykseksi jotakin samanlaista, samaan käsitteeseen kuuluvaa; esim. *Amerikassa saamme toisen isänmaan*; *Athena ja muu Kreikka*; *Armeijaa vastaan tuli toinen sotajoukko*; *Armeijan keskustaa vastaan hyökkäsi petollisena muu sotajoukko*; *Kirkossa oli kolme pappia, yksi omasta seurakunnasta, toiset kaksi kaupungista*; *Kirkossa oli kirkkoherra ja muut papit*; *Isällä oli seitsemän poikaa: Matista tuli pappi, toisista maanmiehiä*; *I. o. s. p., M. t. p., kaikista muista m.*; *Toisella tapaa*; *Muulla tavalla*; — *Oli kaksi veljestä, toinen rikas, toinen köyhä*; *Toiset menevät kirkkoon, toiset karjaan*.

75 §. *Pronomen reciprocum* on toinen sanan suffiksiset casus obliqui joko yksinään monikollisina tahi välittömästi edellä käyvän toinen sanan kanssa yksikkömuotoisina; esim. *Rakastakaa toisianne l. toinen toistanne*; *He saattoivat toisillensa l. toinen toisellensa mielipahaa*.

Laskusanoista,

ynnä vuosiluvun, päivän ja tunnin määräämisestä.

76 §. Kardinaalinen laskusana tahi *-nes*-päätteinen murtoluku ollessaan subjektin tai objektin sijoissa

vaatii totaalisanan partitiiviin; mutta kun se on muissa sijoissa, niin se mukaantuu totaalisanan mukaan sijassa, kuitenkin aina ollen yksikössä; esim. *Michellä on kaksi poikaa*; *Kymmenen miestä lähti karhunjahtiin*; *Hän toi viisikymmentä markkaa kotiin*; *Anna minulle neljännes leipää*; *Tepä olette kolme iloista veitikkaa*; *Kahdessakymmenessä markassa on hintaa liiaksi*; *Hän möi talonsa sadasta markasta*; *Minä tyydyn kolmanneksen taloon*.

Muistutuksia.

1. Tätä sääntöä myöskin noudattaa indefiniittinen laskusana *pari*. Yksi sitä vastoin on adjektiivi, joka seuraa attribuutin sääntöjä, ja se pannaan ilmi vain silloin, kun sillä on *paino*.

2. Kardinaalilaskusanojen monikkoa käytetään, kun ne ovat sanojen tai sanamuotojen attribuuttina, joita käytetään vain monikossa, tahi jos määräävät parittain olevien esineitten nimiä; esim. *Tänä vuonna olen ollut ainoastaan yksissä häirissä*; *Hämeenlinnassa pidetään vuosittain kahdet markkinat*; *Kahdettoista lukusijat*; *Yksin käsin, kaksin kämmenin*; *Minulle tehtiin kolmet saappaat ja yhdet kintaat*. — Sanoista *kymmenen*, *sata*, *tuhat*, *miljoona* jne. käytetään monikon partitiivia ilmaisemaan epämääräistä summaa; esim. *Tuhansia ihmisiä*, *satoja kynttilöitä*. Runokielessä: *löyti kuusia jyviä, seitsemiä siemeniä*; — *Voiti — yheksillä voitehilla, kaheksilla katsehilla* (= yhdeksällä, kahdeksalla lajilla).

3. Jos pronomini, ordinaalilaskusana, adjektiivin komparatiivi- tai superlatiivimuoto kuuluu yhteisenä määräyksenä laskusanaan ynnä sen ohessa käytettyyn substantiiviin, niin se pannaan monikkoon; esim. *Nämät viisi miestä jaksavat tuon kiven nostaa*; *Noista kolmesta lurjuksesta ei ole mihinkään*; *Talon nuoremmat l. nuorimmat kolme poikaa* (s. o. talon nuoremmat l. nuorimmat pojat, joita on kolme), vrt. *Talon kolme nuorempaa l. nuorimpua poikaa* (s. o. talon kolme poikaa, jotka ovat nuorempia l. nuorimpia); *Ensimmäiset kolme arkkia*, vrt. *Kolme ensimmäistä arkkia*. — Monikkoon pannaan myös laskusanan yhteydessä olevaa substantiivia tarkoittava relatiivi-pronomini, esim. *Kolme poikaa, jotka . . .*

4. Jos substantiivi on laskusanan edellä, niin se pannaan tavallisesti monikkoon; esim. *Lapsia on talossa viisi*.

5. Murtoluvut, jotka muodostuvat osa sanalla, noudattavat sääntöä 51 §, I; esim. *Kahteen viideteentoista-osaan l. viidestoista-osaan taloa saat olla tyytyväinen*. Totaali-attributiivi muutetaan usein genitiivi-attributiiviksi; esim. *Talon viidestoista-osa*.

77 §. **Vuosilukua** suomessa ilmaistaan kardinaaliluvulla, joiden edellä *vuosi* käytetään. *Vuosi* sanan genitiiviin jäljessä vuosiluku taipuu, mutta ollessaan genitiivin edellä, ja yleensä muiden sijojen ohessa se pysyy taipumaton; esim. *Vuoden kuudentoistasadan viidenkymmenen*

kahden vaiheilla 1. kuusitoistasataa viisikymmentä kaksi vuoden vaiheilla; Kahdeksantoistasataa kahdeksan vuoden sota; Iso-isäni on syntynyt vuonna tuhat seitsemänsataa yhdeksänkymmentä viisi (v. 1795); Sotaa käytiin vuosina tuhat kahdeksansataa kahdeksan ja yhdeksän (vv. 1808—09); Kaarlo suuri hallitsi vuodesta seitsemänsataa kuusikymmentä kahdeksan vuoteen kahdeksansataa neljätoista (vv. 768—814).

78 §. **Päivämäärää** ilmoitetaan suomessa kahdella tavalla: a) siten, että ensin pannaan se **ordinaaliluku**, joka ilmaisee kuukauden **päivän**, sitten **kuunnimi partitiiviin** tahi **inessiiviin**; esim. *Helsingissä, kolmantena päivänä Helmikuuta 1880 (3 p. Helmik. 1880); Kirje on kolmannelta päivältä Toukokuuta; 5:nä p:nä Elokuussa; —* b) siten, että ensin pannaan **kuunnimi genitiiviin**, ja sitten se **ordinaaliluku**, joka ilmoittaa **kuunpäivän**; esim. *Helsingissä, v. 1883 Heinäkuun toisena päivänä (1883 Heinäk. 2 p.).*

79 §. **Tuntia** ilmoitetaan kardinaaliluvuilla, jolloin **kello** sana jääpi taipumattomaksi, vaikka kardinaaliluku taipuisikin; esim. *Kello on yksi, viisi, kuusi; Kello tulee kohta kolme; Kello on puoli 1. puolivälissä kaksitoista; Kello on viittä minuuttia vailla kolme; Kello on neljänneksen yli viiden; Kello kuudelta 1. kello kuusi nousin; Laiva ei lähde ennen kello yhtä, luullakseni vasta jälkeen (kello) viiden. — Käydä sanan ohessa käytetään ordinaalimuotoa luvuista 3—10, muista kardinaalimuotoa; esim. *Kello käy kolmatta, viidettä, seitsemättä, yhtä, kahta, kahtatoista.**

III. Verbin käytännöstä.

Persoonasta ja luvusta.

80 §. Verbin **aktiivin** eli **persoonallisen muodon** yleisenä ominaisuutena on, että se ilmoittaa toimittavan persoonan. Sen verbum finitumin persoona ja luku on riippuvainen sen lauseen subjektin persoonasta ja luvusta, jossa verbum finitum on predikaattina (ks. 30 §).

Muist. Joitakuista aktiivinkin muotoja kuitenkin käytetään persoonattomasti, nimittäin: a) yks. 3:ttä persoonaa: esim. *Sen kohta kuulee, että hänessä on älyä; Kyllä sen heti huomasi, että he olivat veljeksiä; Niinpä sitä puusta katsoen luulisi; Ei häntä olisi luullut niin viisaaksi, kuin hän on.* Kolmannessa persoonassa myös aina käytetään varsinaisia persoonattomia verbejä (nk. pitää, täytyy jne.); — b) yks. 2:sta persoonaa; esim. *Kun astut porstuaan, niin on kyökki oikealla ja kamari vasemmalla puolellasi; Kun toiselta puolen olit lämmennyt, käünsit valkeata kohti toisen kylkesi, joka jo oli ehtinyt kylmetä.* — Näihin kuuluu partikkeliksi muuttunut *näet*; esim. *Niinhän se, näet, on asia.*

81 §. Verbin passiivin eli persoonattoman muodon ominaisuutena suomen kielessä on, että se ilmoittaa teon, teon tavan ja ajan, toimittavaa persoonaa ilmoittamatta. Sillä on kussakin ajassa vain yksi muoto, yksi määräämätön persoona; esim. *Käyden kylään päästään, juosten tielle jäädyään; Kun ennen muinen saatiin karhu tapetuksi, niin pidettiin aina iloiset peijaiset; Kunhan saataisiin työ tehdyksi, niin kyllä kelpaisi; Olisihan se saatu valmiiksi, joll'en olisi tullut sairaaksi.*

Muistutuksia.

1. Suomen kielen passiivilla ei ole siis ensinkään sama merkitys kuin muiden kielten samanimisellä muodolla. Varsinainen passiivinen merkitys, muiden kielten tapaan, saattaa olla vain transitiviverbien passiivin partisiipeilla (ks. 101 §).

2. Varsinaisista persoonattomista verbeistä ei passiivia käytetä (ei esim. *täydytään, tarvitaan mennä, vaan täytyy, tarvitsee m.*), ei myöskään muutamista luonnon-ilmioita merkitsevista verbeistä (nk. *sataa, palaa*; runok:ssä kuitenkin: *Yön pitkän palettuaansa* Kal. L: 524).

3. Passiiviakin puhekielessä käytetään persoonallisesti. Passiivin indikatiivin preesensia käytetään nimittäin usein aktiivin imperatiivin mon. 1:sen persoonan asemesta; esim. *Lähdetäänpä jo; Ei huolita* (murt.: *ellään l. ällään huolita*) *siitä.* Muutenkin passiivi toisinaan osottaa mon. 1:stä ja 3:takin persoonaa; esim. *Joko nyt lähdetään?* — *Poika otti äijän matkaansa,* — *no, kuljetaan vähän aikaa yhtenä ja istutaan siinä lepäämään kivelle.*

82 §. Suomen kielen kielto-sanalla on verbin **taivutus**, ja se noudattaa luvun ja persoonan suhteen samoja sääntöjä kuin verbum finitum; esim. *Minä en ollut kotonani eilen; Pojat eivät ole viitsineet tehdä työtä; „Etkö mennytään kaupunkiin?“ „En“; — „Ettekö tulekkaan kotoa?“ „Emme“; — „Etkö luekkaan Kalevalaa?“ „En Kalevalaa, vaan Kanteletarta;“ — Älä murehduta isääsi äläkä äitiäsi.*

Moodeista ja temporeista.

Indikatiivi.

83 §. Indikatiivi ilmoittaa tekemisen

a) **todellisena** tai ainakin **todelliseksi esitettynä**; esim. *Jumala on; Hän kävi täällä*;

b) joskus **myönnettynä, konsessiivisena** (tavallisesti 3:nnessa persoonassa). Tavallisimmin tällä tavalla käytetään **imperfektiä**, jolla usein ei silloin ole selvää menneen ajan merkitystä; esim. *Maksaa mitä maksaa; Ei sillä ole väliä, tekee kuinka hyvänsä*; — *Oli kuka oli, minä en siitä huolinut; Kyllä minä vielä sinulle kostan, maksoi mitä maksoi (coûte que coûte); Oli miten tahansa, ei sillä väliä; Oli vaikka miten; Oli miestä vaikka kymmenen, ei tämä poika pelkää; En huoli hänestä, oli hän lihava tai laiha; Lempo niitä muisti! Se susi sinuista toivoi! Kissa huoli! Jumala tiesi, Jussi kulta, minne miestä vietänehen; Kukatiesi, kentiesi*; — *Lempo nämät on mitannut (= olkoon m.)!*

Seuraavassa tarkastamme indikatiivin eri temporien merkitystä ja käytäntöä.

84 §. Nykyajan temporit:

1. **Preesens** ilmoittaa **kestävän tekemisen nykyajassa**. Tekeminen saattaa tapahtua a) **paraillaan**, kun sitä sanotaan; esim. *Minä syön par aikaa illallista; Tyttö lakaisee laattiaa; Isä tekee rekeä*; — b) **tavallisesti tai aina**; esim. *Kaisa kutoo hyvän kankaan; Mies hakkaa sylen halkoja päivässä; Jumala pitää kaikki voimassa*.

Muist. Vilkaassa kertomuksessa käytetään toisinaan preesenssiä menneen ajan tapauksista puhuen, kun niitä esitetään silmämme edessä tapahtuviksi; esim. *On ukko ja akka, elävät talossaan, niin heiltä portimo käy eloksia syömässä; Kun portimo ukon näkee kuolijan, niin ottaa hänet pyydyksestä ja lähtee saalistaan kella vetämään*.

2. **Perfekti** ilmoittaa **päättynyttä tekemistä nykyajassa**. Tekeminen saattaa olla tapahtunut a) **nyt juuri**, kun sitä sanotaan; esim. *Nyt olen saanut rekeni valmiiksi; Tyttö on jo laattian lakaissut; Jo olen työni tehnyt*; — b) **usein, tavallisesti tai aina**; esim. *Hänellä on ollut tapana käydä aamuisin kävelemässä; Minulla on ollut paljo tuka-loita päiviä maailmassa, vaan ei yhtään sellaista kuin tä-*

mä; Hän on tavallisesti hakannut sylen halkoja päivässä; Hän on aina tehnyt työnsä kelvollista; Sitähän aina olen sanonut.

3. Perifrastinen preesens, jota myös nimitetään nykyajan futuuriksi *), ilmoittaa aljettavaa tekemistä nykyajassa; esim. *Nyt olen asiata ensin ajatteleva; Tämä kirje on menevä Helsinkiin; Jo olen työtäni alottava.*

85 §. Menneen ajan temporit:

1. Imperfekti ilmoittaa

a) *kestävää tekemistä menneessä ajassa* (varsinaisen imperfekti). Tekeminen saattoi tapahtua a) *parailaan*, kun jotakin muuta tapahtui; esim. *Tyttö lakaisi juuri laattiaa, kun oven avasin; Isä teki rekeä, silloin kun äiti kutoi kangasta; — b) tavallisesti tai aina*; esim. *Nuorempana isä hakkasi sylen halkoja päivässä; Ennen oli meillä tapana nousta aina kello viideltä; Vielä jaksessaan hän teki aina hyvän työn;*

β) *momentaanista **)* tekoa *menneessä ajassa* (historiallinen imperfekti, vastaa kreikan aoristia, latinan historiallista perfektia ja ranskan passé défini'tä). Sitä käytetään *kertomuksissa*; esim. *Juopunut löi oven kiinni ja piti kauheata menoa; Talonpoika otti vaimon itselleen; Tänä eilen, tällä viikolla sain kirjeen; Jo nyt kynnin kyiset pellot; Oli ennen ukko ja akka.*

2. Pluskvamperfekti ilmoittaa *päättynyttä tekemistä menneessä ajassa*; esim. *Tyttö oli juuri lakaissut laattian, kun astuin huoneeseen.*

3. Perifrastinen imperfekti (eli *menneen ajan futuuri*) ilmoittaa *aljettavaa tekemistä menneessä ajassa*; esim. *Olinpa minä tuleva kainaloiseksi kanaksi, polviseksi puolisoiksi (Kalev.); Tyttö oli sikopiaksi menevä; Täällä oli kuolema häntä kohtaava.*

86 §. Tulevan ajan temporeina suomen kielessä käytetään vastaavia nykyajan muotoja, sillä tulevaa ai-

*) Huomata tulee, että nimitys futuuri tässä ei merkitse samaa kuin tuleva aika, jota myös nimitetään futuuriksi.

**) Momentaaniseksi (tuokion-omaiseksi, kerrallaan tapahtuvaksi) nimitetään sitä tekoa, jonka alku ja loppu ajatellaan samaan kohtaan yhtyneeksi, ja jonka kestämistä tai kehittymistä ajan kuluessa ei lukuun oteta.

kaa varten ei suomessa eri muotoja ole; esim. *Huomenna sen kirjoitan* (fut. simplex: *scribam*); *Kun huomenna tulet luokseni, olen sen jo kirjoittanut* (fut. exactum: *scripsero*); *Huomenna siitä olen kirjoittava* (fut. perifr. futuri: *scripturus ero*).

Muist. Tulevaa aikaa usein ilmoitetaan modaaliverbeillä *saan, tahdon*; esim. *Sinä saat sen nähdä; Minä tahdon olla mies.*

87 §. Indikatiivin **käytännöstä** tulee huomauttaa, että oratio obliquassa käytetään indikatiivimuotoja vastaamaan oratio directan indikatiivia. Ainoastaan se muutos tavallisesti tapahtuu, kun hallitseva verbi on menneessä ajassa, että oratio directan nykyajan temporit muuttuvat vastaaviksi menneen ajan temporeiksi: preesens imperfektiksi (ei perifr. imperfektiksi), perfekt pluskvamperfektiksi, ja perifrastinen preesens perifrastiseksi imperfektiksi; esim. *Vanha herra sanoi, että eversti saattoi tehdä, mitä tahtoi, olihan hänellä valta siihen* (V. h. s.: „eversti saattaa tehdä, mitä tahtoo, onhan hänellä valta siihen“); *Poika sanoi, ett'ei hän aikonut mennä kouluun, kun muka oli kipeä*; *Sanottiin, että hän nuorempana oli hakannut sylen halkoja päivässä*; *Päällikkö vakuutti joukollensa, että he urhollisuudella olivat voiton saavuttavat* (or. d.: „— olemme — saavuttavat“); — *Poika sanoo, ett'ei hän aio mennä kouluun, kun muka on kipeä.*

Huomattava on, että indikatiivin **perfekti** ja varsinkin **pluskvamperfekti** usein yksinäänkin kertomuksessa osottavat asian muilta kuulluksi, muiden puheeksi, siis ilmoittavat **oratio obliquaa**; esim. *On elänyt ukko ja akka* (= sanotaan, kuuluu eläneen); *Juopunut oli lyönyt oven kiinni ja pitänyt hirveätä melua* (= sanottiin, kuului lyöneen — pitäneen).

Konjunktiivi.

88 §. Konjunktiivi ilmoittaa tekemisen **totutumatomana** tai ainakin **totutumattomaksi** esitettynä, siis ainoastaan **mahdollisena, epävarmana, ehdoista riippuvana, tarkoitettuna**, j. n. e. Konjunktiivin eri temporeja käytetään seuraavain sääntöjen mukaan.

89 §. Nykyajan temporit ilmoittavat tekemisen **mahdollisena (potentsiaali).**

1. **Preesens ilmoittaa kestäväää** tekemistä **nykyajassa** (potentsiaalinen preesens); esim. *Etköhän jo itsekin huomanne, että olet väärässä? Ethän vain liene suutuksissa? Tietäenethän sen sanomattakin; Isä tehnee ehkä rekeä tuolla; Kaiketi hän satuja osannee; Kylläpä hän hakannee sylen halkoja päivässä.*

2. **Perfekti ilmoittaa oikeastaan päättynyttä** tekemistä **nykyajassa**, mutta myöskin **kestävää tai päättynyttä tekemistä menneessä ajassa** (potentsiaalinen yleinen preteriti); esim. *Mikä häntä lienee vaivannut, kun en ole häntä nähnyt moneen aikaan; Lieneekö karhua näillä seuduin nähty? Toinen vei vuohen, mihin lienee vienyt; Kyllähän niitä ennen lienee usein ollut.*

3. **Perifrastinen preesens** (futuuri) ilmaisee aljettavaa tekemistä nykyajassa. Tämä muoto on hyvin harvinainen; esim. *Hänköhän lienee tätä toimittava?*

Nykyajan temporeita käytetään potentsiaalinen merkinnössä myös **tulevan ajan temporeina**; esim. *Mihin ikinä sinut vienevätkin, olen aina luonasi; Eiköhän se jo huomenna valmistune? Eiköhän s. j. h. liene valmistunut? Eiköhän s. j. h. liene valmistuva?*

Muist. Runokielessä on konjunktiiivin preesensillä usein selvä indikatiivin tulevan ajan merkitys; esim. *En ennen sinä ikänä, kuuna kullan valkeana juone näitä juomisia, kun ma saan nähä omani; Jospa tuolta pääsi nostat, Ukko pääsi särkenevi; Kohta itkenet ilosta, riemusta remahutellet; Kun et antane osoa, tuota sammon toista puolta, niin on kaiken kantanemme, vienemme venehesemme.*

90 §. Konjunktiiivin nykyajan temporeita käytetään paraasta päästä

a) **kysymyslauseissa**, joissa kysymys esitetään epäillen, varovaisesti; esim. *Mikä sen tehnee? Miten lienen sanonut? Vieläköhän pojan isä elänee? Toisena päivänä hän meni askareillensa, minne lienee mennyt; En tiedä, mitä he tehnevät;*

b) **muunlaisissa lauseissa**, joissa puhuja varovaisesti ilmaisee jonkun **arvelun** (lauseessa on tavallisesti *ehkä, kaiketi, kyllä, totta, -pa, -han*); esim. *Ninpä asia ehkä lienee; Kaiketi hän sen tehnee; Kylläpä hän sen toimittanee; Ethän vain pappi lienekkään.*

91 §. **Menneen ajan temporit ilmoittavat tekemisen ehdoista riippuvana** (konditsionaali), tarkoitettuna y. m.

1. Imperfekti ilmoittaa kestävää tekemistä

a) nykyajassa (konditsionaalin preesens) sekä päätettyä sivulauseissa; esim. *Kyllä hän nytkin lukisi kirjaansa, jos sinä häntä käskisit; Kyllä hakkaisin sylen halkoja päivässä, ellei käteni olisi kipeä; — Poika lukee, että häntä kiitettäisiin;*

b) menneessä ajassa, mutta ainoastaan tarkoitusta sisältävissä sivulauseissa; esim. *Poika luki, että häntä kiitettäisiin.*

2. Pluskvamperfekti ilmoittaa päättynyttä tekemistä nykyajassa tahi menneessä ajassa ja useimmiten myöskin kestävää tekemistä menneessä ajassa (konditsionaalin preteriti);

esim. *Jos olisit täällä ollut, niin ei veljemme olisi kuollut; Vaikka olisitkin sen tehnyt, niin et kuitenkaan olisi siitä hyötynyt.* Tarkoitusta sisältävissä sivulauseissa, joiden päälauseen pred. on menneessä ajassa, sopii käyttää konj. pluskvamperfektiä konj. impf:n asemesta, esim. *Poika luki, että häntä olisi kiitetty.*

3. Perifrastinen imperfekti (futuuri) ilmaisee aljettavaa tekemistä nykyajassa (konditsionaalin futuuri) tahi menneessä ajassa, samoin kuin konj. impf.;

esim. *Ei tiedä, mitä hän olisi tekevä, jos tämän sanoisin.*

Menneen ajan temporeita käytetään konditsionaalissa merkinnössä myös tulevan ajan temporeina, esim. *Huomenna tulisin, jos ehtisin; Huomenna olisi työni jo valmistunut, kun tulet luokseni, joll'ei viivytyksiä tulisi; Jo huomenna olisi työni valmistuva, joll'ei viivytyksiä tulisi.*

92 §. Konjunktiviin menneen ajan temporeita käytetään:

1) päälauseissa osottamassa

a) seurausta jostakin olettamisesta, joka ei ole toteutunut eikä varma; esim. *Jos hän niin sanoisi, niin hän valhettelisi; Jos olisit täällä ollut, niin ei veljemme olisi kuollut; Vaikka hän suutelisi jalkojani, en sitä sittenkään hänelle antaisi; Vaikka olisit mitä puhunut, ei se sinua olisi auttanut;*

b) toivoa huudahduksissa; esim. *Jospa hän tulisi! Kunpahan kerrankin saisimme olla rauhassa! Kunhan ei vain tuo eläin raukka kuolisi! Pääsisinpä kerrankin omaan valtaani! Jospa olisin l. olisimpa saanut työni loppuun ennen hänen tuloansa!*

c) ilmoitusta, pyyntöä tai kysymystä kohteliassa muodossa; esim. *Minä luulisin, ett'ei ajatuksenne ole aivan oi-*

kea; *Nyt ruoka olisi valmis; Olisi jo aika nousta; Pyytäisin sinulta selitystä; Toivoisin saavani teitä nähdä; Tänään haluaisin tulla luoksesi; Tekisittekö hyvin ja poikkeaisitte luokseni? Saisiko sanoakseni, oisiko lupa kysyä — —* (Kal. VII: 205); *Emmekö söisi päivällistä? Olisin pyytännyt teitä tulemaan meille päivällisille.*

2) sivulauseissa:

α. adverbiaali-sivulauseissa, nimittäin

a) **konditionaalilauseissa**, kun ne olettavat ehdon, joka ei ole varma eikä todenmukainen; esim. *Jos minulla olisi varoja, niin lähtisin ulkomaille; Sinä olisit pysynyt terveenä, jos olisit elänyt kohtuullisemmin;*

b) **konsessiivilauseissa**, kun niissä tehdään myönnytys, joka ei ole varma eikä todenmukainen; esim. *Vaikka hänellä olisi enkelin kieli, ei hän sittenkään saisi minua houkutelluksi; Vaikka ihmiset jättäisivätkin, niin ei Jumala kuitenkaan hylkää* (huom. seuraus on varma);

c) **komparatiivilauseissa**, kun niissä tehdään vertaus, joka ei ole varma eikä todenperäinen; esim. *Hän puhuu ikäänkuin olisi (ei: olisi hän) suurikin herra; Hän näytti lahtuneelta ikäänkuin olisi kauvan sairastanut; Minusta oli ikään kuin kuu olisi nyykäyttänyt päätä minulle;*

d) **finaalilauseissa** ilmoittamaan aiottua, tarkoitettua tekemistä; esim. *Äiti laulaa l. lauloi, että lapsi nukkuisi; Valvokaa ja rukoilkaa, ettette kiisaukseen lankeisi;*

e) **temporaalilauseissa**, joita alottaa kunnes, jahka, ennenkuin, ilmoittamaan odotettua tekemistä. Päälauseen predikaatti on silloin menneessä ajassa; esim. *Me koimme häntä viivyttää, kunnes (l. jahka) isä tulisi* (mutta: me koemme . . . kunnes i. tulee); *Emme tahtoneet lasta nukkuttaa, ennenkuin isä tulisi kotiin.*

β. **attribuutti-sivulauseissa (relatiivilauseissa)**, kun tahdotaan jollekulle esineelle omistaa haluttu, tarkoitettu ominaisuus; silloin relatiivi-pronominin merkitsee samaa kuin **semmoinen että**; esim. *Hän lupasi tehdä sukset, jotka luistaisivat sulallakin maalla; Minulla ei ole ketään, johon luottaisin; Tuo mulle tulinen turkki, päälteni panuinen paita, jonka suojasta sotisin ja takoa tappeleisin* (Kal.).

γ. objekti-sivulauseissa, nimittäin

a) **tahtomista** merkitsevien verbien jälkeen, etenkin

kun ne ovat menneessä ajassa; esim. *Morsian tahtoi, että pidettäisiin hiljaisia häitä; Isä käski, että antaisin teille tämän kirjeen;*

b) *oratio obliqua*ssa *oratio directa*n *imperatiivin* asemesta, jota ei saa käyttää *or. obl.*ssa; esim. *Isä sanoi Matille, että hän lähtisi kylään (I. s. M.: „lähde kylään“); Ukko sanoi, että menisivät vaikka minne, kun hän vaan saisi olla rauhassa.*

Imperatiivi.

93 §. Imperatiivi ilmoittaa tekemisen

a) *käskettynä* tahi *toivottuna*; esim. *Anna kirja minulle! Eläköön Suomi!*

b) *myönnettynä* (*konsessiivisena*), tavallisesti vain 3:nnessa persoonassa; esim. *Olkoon kuinka onkin; Ole mies mikä hyvänsä, kyllä ruokaa saat.*

94 §. Nykyajan *temporit*, joita myöskin käytetään *tulevan ajan temporeina* ovat:

1. *Preesens*; esim. *Mene tiehesi, äläkä enää tule silmiäni eteen! Suokaa anteeksi! Käykäämme ulos! — Tulkoon valkeus! Menestykööt kaikki jalot pyrinnot! Ollos sinä kuollut kuva, muistona siitä miehestä, joka runoelmillaan on luonut joka miehen rintahan isänmaanrakkautta! Saaospa savun panohon, käyös lehmät lypsämähän! — Olkoon menneeksi! Lähteköön vaan minun puolestani; Kannelkoon jos hän tahtoo; Olkoon miestä vaikka kymmenen, kyllä tämä poika voittaa.*

2. *Perfekti*, joka on aivan harvinainen. Sitä käytetään vain *konsessiivisessä merkityksessä*; esim. *„Hän on kannellut“. — „Olkoon kannellut, vähät minä siitä huolin“.*

3. *Perifrastinen preesens* (*futuuri*), vielä edellistäkin harvinaisempi. Sitä niin-ikään käytetään vain *konsessiivisessä merkityksessä*; esim. *„Hän on saapa viisi markkaa“. — „Olkoon saapa vaikka kuusi“.*

95 §. *Menneen ajan temporeita imperatiivista* tykänään puuttuu.

Muist. Imperatiivin mennyttä aikaa toimitetaan joskus a) runoja puhekielessä *mahdan* verbin indikatiivin imperfektillä (tekeminen *toivottu*); esim. *Mahdoit (mahdoitte) antaa hevoselleni heiniä; Mahoit ennen maammo rukka, mahoit kaunis kantajani kapaloia kantosia, pestä pieniä kiviä; Mahoit olla oikeassa, elellä emon tuvilla; Mahtoi*

hän (mahtoivat he) pitää suunsa kiinni; — b) indikatiivin imperfektillä (tekeminen myönnetty, konsessiivinen); esim. Maksoi mitä maksoi, menin minä. (Ks. 83 §, b).

Nominaalimuodoista.

96 §. Nominaalimuotoja ovat **infinitiivit**, jotka ovat verbin substantiivimuotoja, ja joita käytetään subjektina, objektina ja adverbiaalina, vieläpä nominin määräyksenä, ja **partisiiptit**, jotka ovat verbin adjektiivimuotoja, ja joita käytetään adjektiivien tapaan.

I:nen infinitiivi.

97 §. I:stä infinitiiviä on kaksi muotoa, jotka kumpikin ovat translatiiveja: **lyhennetty**, jota käytetään ilman suffiksia, ja **täydellinen**, jota käytetään suffiksin kanssa. Ainoastaan runokielessä käytetään lyhennettyä muotoa suffiksin kanssa (nk. *saa'ani, lähteäni, itkeäni, valittoani*).

I:stä infinitiiviä käytetään:

I. Verbin määräyksenä ilmoittamaan verbin tekemisen tarkoitusta. Infinitiivillä on tällöin a) **passiivinen** merkitys, jolloin toimittava persoona (agentti) joko jätetään ilmaisematta tai ilmaistaan **subjektiivigenitiivillä** tai **suffiksilla**; esim. *Onko teillä hevosta myödä? Rievut viskoi virran vieä; Ei tiedä emo tytärtä, kenen on syödä synnyttännyt, kenen kantanut kaluta; — Hän toi omenoita syödäksemme; Anna työlle vettä hänen juodaksensa. Proosassa sanotaan kuitenkin tavallisemmin: Viskoi rievut virran vietäväksi, toi omenoita meidän syötäväksemme (Ks. 102 §, IV, b); b) **aktiivinen** merkitys, jolloin toimittavaa persoonaa ilmaistaan **suffiksilla**; esim. *Tämän olen tehnyt kansallista asiaa edistääkseen; Hän kävi joella uidaksensa; Minulla on aikomus oleskella täällä paikkakunnan kieltä oppiäkseen; Minun on meneminen kaupunkiin saadakseni asian toimeen; Tule tänne nähdäkseni sormuksen sormessasi.**

Muist. Erittäin tulee huomata ottaa verbin ohessa käytetty suffiksillinen (runokielessä suffiksiton) I:nen infinitiivi; esim. *Seppä otti työn tehdäkseen; Kissa otti uskoaksensa ketun sanoja; Otti näin puhuaksensa; — Ei ota vene yletä, eikä pursi liukahella.*

II. Predikaatinsanana tai -lisänä olevan adjektiivin määräyksenä vastaamaan kysymykseen: **minkä suhteen** (vrt. 52 §, IV). Toimittavaa persoonaa ilmaistaan genitiivillä ja suffiksilla; esim. *Asia on vaikea toimittaa; Laki on mahdoton ihmisen täyttää; Kirja on hyvä lukeakseni; Sepä oli hauskaa kuulla; Nämät maat ovat vaikeita tehdä pelloksi; Seikkaa pidän vaikeana ymmärtää; Asiata katson helpoksi toimittaa; Se oli kauhea nähdä (horribile visu fuit); — Hän oli liian huono kelvataksensa niin ylhäiseen seuraan; — Luullakseni, tietääkseni, muistaakseni asia on niin; Niin sanoakseni.*

Muist. Deskriptiiviverbin ohessa käytettyä infinitiiviä saattanee selittää suhteen infinitiiviksi; esim. *Hän tulla keikuttaa* = keikuttaa tulemisen suhteen.

III. Substantiivin määräyksenä ilmoittamaan **tekoa**, johon substantiivin käsite antaa **aihetta**; esim. *Minun on aika lähteä pois; Minun on valta tehdä tämä työ; Minulla on oikeus, lupa ajaa tuo hävytön mies ulos; Minun on velvollisuus, täytyminen tehdä tämä valmiiksi; Lupa leikkiä puhua, vaan ei pakko viisastella; Minulla on aikomus viedä mies muassani; Jolla on korvat kuulla, se kuulioon; Niillä ei ollut kynsiä pysyä pystyssä; Matalat jalat madolla yli aidasta hypätä, lyhyt kieli käärmeellä vettä lakkia merestä; — Sain luvan ajaa miehen ulos; Minä annoin heille käskyn ottaa varkaan kiinni; Anna minulle lupa kirjoittaa hänelle kirje sinun puolestasi; Nimismiehelle annettiin käsky ottaa varas kiinni; — Hän on jo aikeissa myydä ostamansa talon; — — Sain luvan lähteäkseni.*

Muist. Inen infinitiivi saattaa määrätä ainoastaan semmoista substantiivia, joka ilmoittaa tilaisuutta, käskyä, keinoa, mikä jollakulla on tahi minkä joku saapi tai antaa (siis subj. tai obj.). Harvoin se määrää adverbialia (nk. *Hän on — aikeissa —*).

IV. Lauseen subjektina, kun predikaattina on

a) **persoonaton verbi**; esim. *Minun täytyy opastaa tämä mies perille; Sinun tulee olla ahkera; Rukiin ei tarvitse olla peräti tiheätä; Paha koira tarvitsee tappaa; Meidän ei sovi enää olla vieraan kielen orjina; Meidän sopii syödä oma eväämme ensin ja sitten vasta pyytää lisää; Kyllä hävyttömän elää kelpaa; — Siellähän kelpaa elääkseni; Sinun täytyy mennäksesi;*

Muistutuksia.

1. Kun persoonattomia verbejä pitää, täytyy, tarvitsee, tulee, sopii seuraa verbi, joka merkitsee olemassa olemista tai olemaan tulemista, niin niitä järjestetään subjektin sijoilla (ei datiivi-genitiivillä) ynnä I:sellä infinitiivillä; esim. *Talossa pitää olla isäntä* (= pitää, on tarpeellista, että talossa on isäntä, vrt. *isännän pitää olla talossansa*); *Joka mökissä pitäisi olla hengellistä ja kansallista kirjallisuutta*; *Huoneesen pitäisi tulla raittiimpaa ilmaa*.

2. Toisinaan jääpi runo- ja puhekielessä pitää tai muu samanmoinen verbi kokonaan pois, niin että infinitiivi jääpi lauseen ainoaksi verbiksi. Se tapahtuu etenkin a) kysymyslauseissa; esim. *Mitä nyt (pitää) tehdä?* *Hänpä neittä neuvomahan, orpoa opastamahan, miten (pitää) olla mieleväenä, miten kuuluna asua; Arvelee, ajattelevi, miten olla, kuin eleä; — b) relatiivilauseissa; esim. Veä lankasi ve'elle, jota pitkin purren (sopisi) juosta; Salasaari kasvakhon, johon juosta Pohjan purren; On mitä oron vetä; — c) että, jotta sanoilla alkavista lauseista; esim. *Piä miekalla perä, jotta juosta puisen purren; Laske talma taivahalta, jott'ei päästä Väinämöisen; Sentähen sotavenosen rinta rautahan rakettu, jott'ei tuulen tuiki vieä. Joskus jää vielä että, jotta sanakin pois; esim. Siitä vannoivat valansa — (ett') ei Ahin (pitänyt) sotia käydä; Niin otso valansa vannoi, ei tehäksensä pahoa.**

b) persoonattomasti käytetty olla verbi, jonka muassa on predikaatinsana tai -lisä; tällöin subjekti on predikaatin jäljessä; esim. *Somap' on sotahan kuolla, kaunis miekan kalskehesen (dulce et decorum est — — mori); Hyvä on taitavan laulaa; Minun on mahdoton tätä toimeen saada; Parempi kuolla kuin kerjätä; Paha syödä siemenensä, maansa petteä pahempi; Hyvä on lapsen lasna olla; Parempi on lypsää lehmää kuin tappaa se; — Minulla on tapana nousta varhain;*

c) persoonaton kausatiiviverbi; tällöinkin subjekti seuraa predikaatin jäljessä; esim. *Minua iljettää, inhottaa nähdä häntä; Minua huvittaa käydä kävelemässä; Häntä arvelutti lähettää ainoa poikansa vieraille maille. Samoin: Minulle johtui mieleen käydä teitä katsomassa; Minusta tuntui kolkolta jättää armas kotini.*

V. Objektina määräämään

a) käsitteensä suhteen vaillinaisia transitiiviverbejä, jotka merkitsevät voimista, tahtomista, sallimista, nk. *voin, jaksan, saatan, osaan, taidan, saan* (= mihi licet); *kehtaan, häpeen* (= en kehtaa), *viitsin, tohdin, pelkään* (= en tohdi); *aion, koen, koetan, tahdon, huolin, lupaan, uhkaan; alan, ehdin; annan, käsken, sallin; — esim. Minä en jaksa tehdä työtä, ja häpeen kerjätä; Saatatko selittää minulle tätä*

asiaa; Hän sai olla joutilaana; Kehtaatko valhetella? Kun poika ei ollut viitsinyt lukea läksyänsä, niin ei hän uskal-
tanut mennä kouluun, sillä hän pelkäsi olla osaamatta
luettavaansa; Tahdotko saada oppaan mukaasi; Hän päätti
jättää tieteellisyyden siksensä; Nyt aiotaan pitää kokous;
Minä aion, koetan tehdä työtä voimieni mukaan; Älä huoli
lähteä vielä; Hän lupasi sen tehdä; Lupaappas tehdä tämä
työ, niin olet mies; Viholliset uhkasivat hävittää koko kau-
pungin; Nyt alan kirjoittaa kirjettä; Emo ennätti sanoa;
Joko nyt olet ehtinyt saada työsi valmiiksi? — Lähteäk-
sensä kätesi, tullaksensa toivotteli... — Verbien annan,
sallin, käsken ohessa ilmoitetaan persoonaa, jolle lupa,
käsky annetaan **datiivi-genitiivillä**; esim. Emäntä ei anta-
nut palvelijainsa laiskoitella; Anna heidän mennä; Sallikaa
minun päättää alottamani työ; Pojan käskettiin viedä hevo-
nen kotiin. Predikaatinsana tässä tapauksessa on objek-
tiivinen; esim. Isä käski poikansa olla kuuliaisien;

b) predikaatinlisällä varustettuja transitiviverbejä;
tällöin objekti seuraa pred.-lisän jälkeen; esim. Minä pi-
dän viisaimpana lähteä kotiin; Hän katsoo paremmaksi
kuolla, kuin kerjätä; Hän luuli tarpeelliseksi nukkua päi-
vällä; — Hän otti taraksi käydä iltaisin kävelemässä.
Vert. IV, b).

VI. Olla verbin temporien (ei preesensin) kanssa
ilmoittamaan tekoa, jonka toteuminen on ollut aivan likellä;
esim. Olin pakahtua harmista; Olen ollut monta kertaa jät-
tää koko puuhan sikseen.

Muist. Joskus I inf. ilmoittaa tekoa, johon ruvetaan; esim.
Menen, panen maata; Paneudun, laskeudun maata; Panen uunin
lämmittä.

II:nen infinitiivi.

98 §. II:sen infinitiivin muotoja käytetään seuraa-
vasti:

I. **Inessiivi** ilmoittaa tekoa, jonka kanssa pääverbin
tekeminen tapahtuu **yksin ajoin**. Aktiivisen infinitiivi-
muodon subjektia ilmaistaan tällöin **subjektiivigenitiivillä**
tahi **suffiksilla**. Jos taas toimittavaa persoonaa ei ole
ilmaistu, käytetään passiivimuotoa. Esim. Kevään tullessa
muuttolinnut palaavat Suomehemme; Poikkeatko mennessäsi
kauppiaille; Kylää lähetessäni kuului sieltä suuri tora;

*Usein olen itkenyt Sokrateen kuolemaa lukeissani; Tätä työtä tehdessänsä hän alkoi siihen mieltä; Juomari lauloi kotiin tullessansa; Hiki laiskan syödessänsä, vilu työtä tehdessänsä; Susi seisautui nähdessänsä miehen, mutta pakeni hänen lähetessänsä; — Mikä on voidessani (= mikä on esteenä voimisessani)? — Toukoja tehtäessä oli suuria sateita; Tästä setelistä maksetaan vaadittaissa viisi markkaa; Mentäessä viivytettiin päivä. — Aktiiviakin saapi käyttää **persoonattomasti** (s. o. ilman genitiiviä), etenkin kun infinitiivillä ei ole objektia; esim. *Mennessä viivytettiin viikko; Aika menee arvellessa, päivä päätä käännellessä.**

II. Instruktiivi määrää enimmäkseen tapaa, miten pääverbin tekeminen tapahtuu. Joskus pannaan tällekin subjektivi-genitiivinen persoona tahi suffiksi määräykseksi; esim. *Kuuset paukkuen palavat, hullut kulkevat kehuen; Poika tuli itkien kotiin; Terveyttäni hoitaen olen kesäni kuluttanut; Mies vastasi sanoen tärkeät syynsä; — Luki kirjeen kaikkien kuullen; Sen teen maailman nähden; Niin se on luulteni, tieteni; — Ei maaten markat juokse, istuen isot hyrryydet; Kova on surma silmin nähden, kuolema käsin pidellen; Siihen nähden, että — —*

III:s infinitiivi.

99 §. III:n infinitiivin muotoja käytetään seuraavasti:

I. Inessiivi, verbin **olosija** ilmaisee tekoa, jota toimittamassa joku on, käy; esim. *Olin laulamassa, uimassa, kävelemässä; Kävin poikaa opettamassa* (ks. 60 §, 1); *Hän on käynyt omenia tuomassa; Hän istui kaksi tuntia sinua odottamassa; Hän on lehtikerpoa tekemässä; Hän on hevosta noutamassa, pöytää nostamassa; Hän käy tuomassa postin joka päivä; Minä kävin hakemassa veljeni tuvasta; Minä käyn ottamassa kirveen mukaani.*

II. Elatiivi, verbin **erosija** ilmoittaa tekoa, jota toimittamasta joku lähtee, lakkaa tahi josta jotakuta pidätetään, kielletään (ks. 53 §, V, 2); esim. *Tulen uimasta; Poika palasi hevosia viemästä; Isäntä lakkasi syömästä; Minä varotin poikia laiskoittelemasta; Minä estin häntä tulemasta; Kielti vanha Väinämöinen vesillä viheltämästä, lainehilla laulamasta; Isä on kieltänyt tätä sinulle näyttämästä; — Löysin pojan kirjaa lukemasta* (60 §, 2).

III. Illatiivi, verbin tulosija, ilmoittaa

a) tekoa, jota toimittamaan joku lähtee, ryhtyy, sattuu; esim. *Minä menen hevosta noutamaan; Tule lyömään kättä; Meneppäs hakemaan puukkoa; Mene nyt tuomaan hevonen kotiin; Hän tuli siellä tuntemaan minut; Minä rupean (ryhdyn) valmistamaan kesken-eräistä työtäni; Lapset, kun sen näkivät, heti itkemään (ks. 60 §, 6); En ole joutanut teillä käymään; Veljeni sattui olemaan kotoa poissa, kun vieraat tulivat; Satuinpas tekemään pahan kepposen; — Hän jäi seisomaan (ks. 60 §, 5); Tässä tilassa heittivät hänet pihalla makaamaan;*

Muist. *Alan* verbi, joka on transitiivinen, vaatii I:stä infinitiiviä (ks. 97 §, V, a), *rupean* taas, joka on intransitiivinen, III inf. illatiivia.

b) tekoa, johon jotakuta kehotetaan, saatetaan, (ks. 53 §, V, 3); esim. *Älä yllytä, totuta opeta lastasi pahaa tekemään; Hän pakotti, vaati minut tähän ryhtymään; Ystäväni käski minua tulemaan luoksensa; Minä käskin, pyysin häntä lukemaan; He pyysivät minua riitaa ratkaisemaan; Hän käski kylästä hevosta hakemaan; Isä käski poikaa heittämään kiven maahan; Hän ei saanut minua valehtelemaan;*

Muist. *Käsen* verbiä järjestetään kahdella tavalla, nim. joko datiivi-genitiivillä ja I:sellä infinitiivillä (ks. 97 §, V, a) tahi objektilla, joka tavallisesti on partitiivissa, ja III:n inf. illatiivilla.

c) tekoa, jota toimittamaan joku on **kelvollinen, halullinen** (ks. 55 §, I); esim. *Poika on hyvä lukemaan; Hän ei kelpaa tätä toimittamaan; Hän on sopiva lähettämään olemaan; Härkä on sovelias vetämään isoa kuorma; Hän on omansa ottamaan tämän työn tehdeksensä; Sinä et ole mies sitä tekemään; Hän on valmis, taipuisa, halukas sotaan lähtemään; Koira on paha puremaan; Lintu on luotu lentämään, huolellinen laulamahan.*

IV. Adessiivi ilmoittaa

a) pääverbin tekemisen **välikapaletta, tapaa** (ks. 57 §, II, III); esim. *Lukemalla oppii; Kulutin aikaani niitä näitä puhelemalla; Hän on elättänyt itseinsä kauppaa tekemällä; Hän petti minut tekemällä kaupan toisen kanssa; Pyytimällä pyydän, että teette niin hyvin;*

b) olla verbin ohessa, ollessaan suffiksilla varustettuna, tekoa, jonka toteutuminen on ollut aivan likellä; esim. *Olin*

työtä alottamallani, kun sain kutsun ystävältäni; Olen nukkumallani; Hän oli juuri rahat antamallaan rosvolle, kun apua tuli. Tässä merkityksessä käytetään kuitenkin tavallisemmin *-maise-päätteisen deminutiivimuodon* („V:nnen infinitiivin“) suffiksillista monikon adessiivia; esim. *Olin työtä alottamaisillani; Olin putoomaisillani; Hän oli juuri rahat ottamaisillaan.*

V. **Abessiivi ilmoittaa keinoa, tapaa, jota ilman** pääverbin tekeminen tapahtuu (ks. 64 §). Persoonaa ilmaistaan subjektiiwi-genitiivillä ja suffiksilla; esim. *Lukematta ei opi; Lupaa kysymättä lähdin kylään; Astuin huoneesen kenenkään huomaamatta; Sen tietää sanomattasikin; Hän lähti pois sanaakaan hiiskumatta; — Ole valehtelematta.* — Transitiiivisen verbin III:nnen infinitiivin abessiivilla on usein **passiivinen** merkintö; esim. *Kirja jäi lukematta; Työ on vielä tekemättä; Epäilemättä asia on niin.*

Muist. Runoissa III:nnen inf:n abessiivi joskus vastaa kieltävää konsekutiivilausetta; esim. *Liitti tuohon liikalauat — aallon käymättä ylitse, partahille parskumalta.*

VI. **Instruktiivia** saattaa käyttää *pitää* verbin kanssa I:sen infinitiivin translatiivin asemesta; esim. *Sinun pitää jo lähtemän l. pitää jo lähtemäsi; Hänen pitää hevonen valjastaman; Meidän pitää auttaman lähimmäistämme.* Kun **persoonaa** (jonka pitää) ei ole ilmaistu, käytetään **passiivia**; esim. *Jo pitää lähdeettämän; Työ pitää tehtämän.*

IV:s infinitiivi.

100 §. IV:nnen infinitiivin muotoja käytetään seuraavasti:

I. **Nominatiivia** käytetään ilmoittamaan **tarpeellisuutta, sopivaisuutta** persoonattomasti käytettyin *olla, käydä* verbien ohessa, sekä kieltoa tai epäilystä sisältävissä lauseissa **partitiivia** *olla* verbin ohessa. Persoonaa, jonka pitää, sopii ilmoitetaan **datiivi-genitiivillä** (ks. 47 §, b); esim. *Sitä kuusta kuuleminen (= tulee, pitää kuulla), jonka juurella asunto; Kyllä minun on se tekeminen; Viikkokausi oli hänen kalastaminen; — Käykö näin sanominen (= sopiiko näin sanoa)? Eikö tätä käy toisin selittäminen? — Ei sinne ole menemistä (= ei ole sinne hyvä mennä, tai: ei kannata sinne mennä); Ei koiraa karvoihin katsomista; Onkohan sinne menemistä?*

II. Kun **partitiivi** suffiksilla varustettuna yhdistetään samavartalaiseen verbiin, niin sillä ilmaistaan tekemisen **keskeytymätöntä jatkumista**; esim. *Aamusta alkain olen kirjoittamistani kirjoittanut; Lapsi itki itkemistänsä.*

Partisiipit.

101 §. Partisiipeista I:nen ilmoittaa **kestävää** tai **aljettavaa** tekemistä, II:nen taas **päättynyttä**. Passiivin partisiipeilla on joko **persoonaton** merkitys tahi selvä **passiivinen**. Jälkimmäisessä tapauksessa ilmoitetaan toimittavaa persoonaa, **agenttia** partisiippiin liitettyllä **subjektiivigenitiivillä** tahi **suffiksilla**; esim. *Lasten luettava kirja; Minun toimitettavani asia; Kylän pantu palkkalainen (run.); En minä syö kaikkien maisteltua.* Kun passiivin II:nen partisiippi on agentilla varustettava, niin partisiippina kuitenkin säännöllisesti käytetään **-ma-päätteistä** muotoa („agentti-partisiippia“); esim. *Isän tekemä kirja; Kirja on isän tekemä; Hänen toimittamansa teos; Anna pakkasen palella kylvämiäsi jyvää; Tämä on oma (ks. 69 §) tekemäni; Emäntä pukeutui omiin kutomiinsa vaatteihin.*

Mnistutuksia.

1. Muotoa, jolla on **-ma** pääte, käytetään runokielessä ilman agenttiakin passiivin II:sena partisiippina, vieläpä aktiivisenakin; esim. *Viel' on muitakin sanoja, ongelmaita oppimia, tieohesta tempomia, kanervoista katkomia; Kasvoipa jokea kolme itkemistänsä vesistä, läpi päänsä lähtemistä, alta kulman kulkemista.*

2. Passiivin I:sen partisiipin ohessa käytetään välistä objektiivistakin genitiiviä; esim. *Minulla ei ole mitään kaupan tehtävää; Tuohon liitü lintusesi — turkin tunnusteltavaksi, karvojen katseltavaksi.*

102 §. Partisiippeja käytetään:

I. **Attribuuttina**, jolloin ne noudattavat pääsanansa sijaa ja lukua, ja tällöin passiivin partisiipeilla on selvä **passiivinen** merkintö, ja passiivin I:nen partisiippi ilmoittaa **tarpeellisuutta, välttämättömyyttä, sopivaisuutta**; esim. *Laulava lapsi, gen. laulavan lapsen, mon. nom. laulavat lapset jne.; Jumalata pelkäävä mies; Maata viljelevä väestö; Huonetta rakentava mestari; — Rikkunut kirja, rikkuneen kirjan kannet; Suomeen muuttaneet Ruotsalaiset; Painosta tullut kirja; Ei ole työtä maansa myönehellä (sc. miehellä); — Kunnioitettava herra; Naitava neito; Puhujaksi valittava mies; — Puhuttu puhe, ammuttu nuoli; Tehty työ; Syöpi susi merkitynkin lampaan.*

II. Apuverbin kanssa nominatiivissa muodostamaan verbin **yhdistettyjä temporeita** perfektiä, pluskvamperfektiä ja perifrastista konjugatsioonia eli futuuria, ja kielto-sanan kanssa kieltävää imperfektiä. Silloin passiivin partisiipeilla on aina **persoonaton** merkitys. Esim. *Olen, lienen, tehnyt; Olin, olisin tehnyt; Olen, lienen, olin, olisin tekevä; En tehnyt; Onko täällä pöydät pesty? Jyvät on jo ostettu; Meitä oli käsketty; Minut on kutsuttu häihin; Minua ei kutsuttu.* Aktiivin perifrastista konjugatsioonia vastaa persoonaton passiivinen, joka ilmoittaa tekemisen **tarpeellisena, välttämättömänä**. **Persoon**a, jonka pitää, täytyy, pannaan **datiivi-genitiiviin** (ks. 47 §, b); esim. *Teidän on veneellä mentävä; Nyt on heinäkasvua odotettava; Minun oli vietävä heiniä ja vettä talliin; Mitä nyt olisi tehtävä?*

III. **Predikaatinsanana**, milloin passiivin partisiipeilla on **passiivinen** merkitys. Esim. *Sadut usein ovat opettavia; Hedelmät olivat kypsyneitä; Olenko minä teidän juoksutettavanne? Lapset ovat luettavat; Hän hakee semmoisia, jotka eivät olisi haettavia; Minä olen kutsuttu; Te ette olleet kutsutut; Nämät sadut ovat kirjoista opittuja.*

IV. Predikaatinlisänä.

a) Aktiivin I:sen partisiipin **essiiviä** käytetään suffiksilla varustettuna **olla** verbin lisänä ilmoittamassa, että subjekti joko muita luuletaa tai itse luulee olevansa tai tekeyänsä sitä, mitä partisiipilla ilmaistaan; esim. *Hän on olevinansa* (l. olevanansa) *viisas; Mies ei ollut tietävinänsä mitään koko asiasta; — Yöllä olin näkevinäni isäivainajani.*

b) Passiivin I:sen partisiipin **essiiviä** käytetään ilmasemaan tekoa, jonka **alaisena** joku on, pysyy, ja **translatiiv**ia ilmoittamaan tekoa, jonka **alaiseksi** joku saatetaan, joutuu. Nämät muodot ovat III:nnen infinitiivin inessiivin ja illatiivin **passiivisia** vastineita; esim. *Hän on luetettava* (vrt. *hän on luettamassa*); *Hän on setünsä kasvatettavana; Minä pidän poikaani hänen kasvatettavanansa; Laiva on aaltojen ajeltavana; Hän on veljellänsä opetettava; — Hän tuli luettavaksi* (vrt. *luettamaan*); *Hän toi lapsensa sinun kasvatettavaksesi; Sorruin sormin lainehesen, tuulen tuuteltavaksi, aaltojen ajeltavaksi; Hän vei poikansa veljensä luokse opettavaksi.*

c) Aktiivin II:sen partisiipin translatiivi *tulla* verbin yhteydessä ilmaisee **satunnaista** tekemistä ja *saada* verbin yhteydessä **loppuun saatettua** tekemistä; esim. *Hän tuli kertoneeksi asioita, joita tahtoi pitää salassa; Tuskin hän sai sen sanoneeksi, niin...*

Huom.! Olkoon menneeksi! Anna olla olleheksi, sika salmen uineheksi!

d) Passiivin II:sta partisiippia käytetään samalla tavalla *tulla* ja *saada* verbien kanssa; esim. *Tuli tehdyksi; Sain jo työni lopetuksi; En saanut nukuksi.*

Muist. Tässä tapauksessa käytetään usein predikaatinlisän asemesta subjektiivista tai objektiivista predikaatinsanaa yksikön partitiivissa; esim. *Se tuli tehtyä; Nyt tulivat tuollaiset työt tehtyä; Kyllä sen (ne) saamme sovitettua; En saanut nukuttua.*

V. **Adverbiaalina.** Täten käytetään passiivin, joskus aktiivin partisiippia monikon sisäisissä paikallissijoissa ilmoittamaan **tilaa, asemaa** (ks. 53 §, III); esim. *Asia ei ole enää autettavissa; Vettä tuotiin saataviin; Hän on näkyvissä, kuuluvissa, vetäysi näkyvistä, tuli näkyviin.*

103 §. **Partisipiaali-järjestelmä.** Semmoisia verbejä, jotka merkitsevät **huomaamista, ajattelemista, lausumista** (nk. *kuulen, tunnen, näen, huomaan, arvaan, epäilen, toivon, uskon, tiedän, sanon, kerron, uhkaan, lupaan* y. m.) seuraa suomessa usein partisipiaali-järjestelmä, joka vastaa latinan „**accusativus cum infinitivo**“a. Partisipiaali-järjestelmän predikaattiosana on partisiippimuodon yksikön **pääteellinen akkusatiivi** objektiivisena predikaatin-sanana. Aktiivisen partisiippimuodon **subjektipersoonaa** eli toisin sanoen huomaamista jne. merkitsevän verbin **objektia** ilmaistaan **aina**, kun se omalta luonnoltaan (ks. 19 §, a) on **totaalinen, akkusatiivilla**, joka sekä yksikössä että monikossakin on **-n-päätteinen** (siis genitiivin kaltainen). Jos taas tämä subjekti on **partisiaalinen**, niin se pannaan **partitiiviin**. Jos itse lauseen ja partisipiaali-järjestelmän subjekti on sama, niin se partisiippilauseessa ilmaistaan partisiippiin liitettyllä **suffiksilla**; 1:sen ja 2:sen persoonan pronominin akkusatiivin asemesta saattaa myöskin käyttää vastaavaa suffiksia, vaikk'eivät ne tarkoittaisikaan lauseen subjektia (vrt. 67 §). Esim. *Näin pojan lukevan; Luulet lumpehen pitävän, meren kaislan kannattavan; Hänen sanotaan vievän naapurin pojan mennessään; En nähnyt hevosten tulevan; Hän luuli sotamiehiä olevan linnassa; —*

Sano isälle pojan jo löytäneen kirveen; Hänen sanotaan menneen kotiin; Hän pelkäsi vihollisten jo saapuneen; Sotapäällikkö toivoi apuväkeä tulleen; Miehiä sanottiin hukkuneen mereen; — Kerroitko hänelle sinne meneväsi? Hän luuli tekevänsä siinä oikein; Toivoo köyhä hyötyvänsä, poteva paranevansa; Tiesivätkö he tulleen, tullesi (t. minun, sinun tulleen)? Minä en luullutkaan vielä tänään tulevanne (t. teidän tulevan); — Olen kuullut häntä paljon kiitettävän; Sanotaan kirkkoa rakennettavan; Tuota miestä olen kuullut sanottavan oppineeksi; Niin kuulee puhuttavan; — Hän kertoi siellä käydyn; Pelkäsin häntä lyödyn.

Samankaltaisesti pannaan predikaatinsanana oleva partisippi yksikön akkusatiiviin seuraavien intransiitivien ohessa: näkyä, näyttää (videri), kuulua (audiri, dici), tuntua (sentiri); esim. *Tuolla hän näkyy tulevan; Poika näyttää olevan ilkeä; Venäläiset kuuluvat paljon rakastavan teitä; Sanoitko, että minä näytin olevan vihoissani; Aamu-ilma tuntuu minusta olevan oikein raitista; Häntä kuuluu pidettävän erittäin etevänä miehenä. Joskus: Sieltä niiden kuuluu kulkevan.*

Muistutuksia.

1. Partisipiaali-järjestelmän predikaattina käytetään usein akkusatiivissa olevan predikaatinsanan asemesta translatiivissa olevaa predikaatinlisää; esim. *Luulin tuulen tulevaksi, pinon pystyn viereväksi; Sanoi päivän saaneheksi, kuun tuonne kaonneheksi; Minä väiväni varoan kaureni kolottavaksi; Hän sanoi sinua lyödyksi; — Sai sanoma Pohjolahan Väinölän vironneheksi.*

2. Partisipiaali-järjestelmän kokonaissubjektina käytetään toisinaan akkusatiivia objektisääntöjen mukaan; esim. *Soisin laiskat Lappihin menevän; Luulin molemmat silmäsi olleen kiinni; Tässä seurakunnassa hän sanoi olevan huonot rukiit; Näin viisi miestä tulevan; Mies sanottiin hukkuneen mereen; Kullakin luonnon-esineellä luultiin olevan oma haltiansa.*

3. Partisipiaali-järjestelmän predikaatinsana käsitetään objektiiviseksi, kun hallitsevalla verbillä ja partisipiaali-järjestelmällä on eri subjektit, mutta subjektiiviseksi, jos niillä on sama subjekti; esim. *Hän sanoi miehen olevan sairaan; Sanoivat olevasi kipeän; Tiedän heidän olevan aika miehet; Miehen l. mies kerrottiin olleen väkevä; Nykyisten kouluihin kehutaan olevan entisiä paremmat; — mutta: Luuletko olevasi terve? Hän sanoi olevansa kipeä.*

104 §. Passiivin II:n partisippi on oikeastansa substantiivi, joka merkitsee täytettyä, päätettyä tekemistä. Tämä merkitys on nähtävänä partitiivissa, jota käytetään ilmaisemaan tekoa, jonka jälkeen jtkn tapahtuu (ks. 51 §,

X, a). Partisiippimuodon subjektia ilmaistaan **genitiivillä** ja **suffiksilla** yleisten suffiksisääntöjen mukaan (ks. 67 §); esim. *Syötyä lähdettiin kävelemään; Miehen lähdettyä pois panin maata; Isännän myötyä talonsa minun täytyi lähteä pois; Vaimo, kuultuaan miehensä sairastuneen, juoksi lääkäreitä hakemaan; Terve nuori syötyänsä, vanha yön levätyänsä; Isäntämme tuli iloiseksi heti hänen poistuttuansa; Päivän levätyäni läksin taas matkalle; Päästyämme katon alle tuli aika rankkasade; Tämän työn suoritettua minun oli poistuminen.*

Huom.! Ennen kesän tultua.

Muist. Tätä muotoa käytetään nykyään ainoastaan aktiivisena. Siis esim. *Kuninkaitten karkoitettua* ei merkitse: *Kun kuninkaas olivat karkoitettut*, vaan: *Kun kuninkaas olivat karkoittaneet* (jonkun).

IV. Partikkelin käytännöstä.

Postpositiooneista ja prepositiooneista.

(Ks. Muoto-oppia).

105 §. Suomen kielen postpositioonit vaativat yleensä **genitiiviä** tahi **suffiksia**; esim. *Hän seisoo pöydän edessä; Älä ole edessäni.* Mutta **partitiivia** vaativat: *kohti, kohden, kohtaan, vastoin, vasten, vastassa, vastaan, myöten, päin, varten.* **Prepositiooneja** suomessa on hyvin vähä, nimittäin: a) **partitiivia** vaativia: *ennen, ilman, kesken, *keskellä (-ltä, -lle) *liki, likellä (-ltä, -lle), *lähellä (-ltä, -lle), paitsi l. -tsi, pitkin, *(sisä-, ulko-, tällä, sillä jne.) puolella, vasten, vastoin, vastapäätä, vailla l. vajaalla, ympäri*; b) **genitiiviä** vaativia: *edellä, jäljestä, jälkeen* (ajasta puhuen; esim. *edellä, jäljestä puolenpäivän*), **halki, kautta* (esim. *kautta kaiken maailman*), *kesken* (keskeyttämisestä puhuen, esim. *kesken puheeni*), **läpi, *poikki, *yli, *ympäri.*

Muistutuksia.

1. Suffiksia ei saata liittää niihin genitiiviä vaativiin postpositiooneihin, jotka ovat instruktiiveja tahi päättyvät *i*hin; esim. *Meidän kesken; Luoti meni hänen läpi.*

*) Tähdellä merkityt sanat saattavat merkitystä muuttamatta olla genitiiviä vaativia postpositiooneja.

2. Postpositiooneja on etenkin vanhemmassa kielessä usein käytetty väärin. Muutamia näistä väärinkäytöksistä mainittakoon: *Kanssa: Kuinka on sinun kanssasi laita* pro: *sinun laitasi*; *Päälle: Armahda sinuas meidän päüllemme* pro: *armahda meitä*; *Minä uskon Jumalan päälle* pro: *Jumalaan*; *Edestä: Kiitoksia lainan edestä* pro: *lainasta*; *Vastaan: Hän saa nauttia talon tuloja määrättyä hintaa vastaan* pro: *määrätystä hinnasta* (l. määrättyyn hintaan).

Adverbeista.

106 §. **Määrää** (myös ajan määrää) merkitsevät nomininit ovat oikeastaan alkuansa lauseen subjektina tai objektina, ja niistä käytetään siis nominatiivia, akkusatiivia ja partitiivia; esim. *Minulla on vähä palkkaa ja paljo työtä*; *Tänä vuonna tulee vähempi heiniä kuin viime vuonna*; *Minä annan sinulle paljon toimia*; *Anna minulle vähä omenaa*; *Annettiin hänelle sen verta*; *Hän viipyi kauvan*; *Älä kauvaa kylässä viivy*. Usein kuitenkin käytetään adverbisesti **instruktiivi** (ks. 63 §, III) näiden kaikkien asemesta; esim. *Kylässä oli paljon väkeä*; *Tässä on maata aivan vähäsen*; *Anna minulle vähän*; *Annettiin hänelle sen verran*; *Ei hän kauvan viivy*.

Muist. Samaan tapaan käytetään kokonaissubjektina ja -objektina instruktiivia laskusanoista *seitsemän, kahdeksan, yhdeksän, kymmenen, tuhannen ja puolen* (ks. 17 §, II, b), 2 muist.)

107 §. Kun tahdotaan ilmoittaa lauseessa jonkun puheena olevan persoonan ajatusta tai puhetta, niin lauseeseen usein pannaan partikkeli *muka*; esim. *Platoni sanoi hekkumata pahan syötiksi, koska muka ihmiset tarttuivat siihen, niinkuin kalat onkeen*; *Hän käveli öisin ulkona, koska muka ei saattanut nukkua*; *Hän sanoi saattavansa tehdä, mitä tahtoi: olihan hänellä muka valta siihen*.

108 §. Adverbeihin saattaa myöskin lukea paikallissijain vahvistuspartikkelit *asti, saakka, aina, hamasta, hamaan*; *päin, kohden* (molemmat myös partitiivin kanssa; ks. 105 §), *käsin, puolen*, ja abessiivia vahvistavan *ilman* (myös partitiivia vaativa preposit.; ks. 105 §). Näistä käypi *aina, hamasta, hamaan, ilman* sen sijan edellä, jota ne ovat vahvistamassa, muut taas sen jäljessä. Esim. *Kävin aina kirkolla asti, saakka*; *Hän tuli kirkolta saakka, asti, meni kirkolle s., a.*; *Hamasta muinaisuudesta saakka aina näihin aikoihin asti kansanrunoutemme on ku-*

koistanut; Aina viime vuodesta asti hamaan tähän aikaan saakka olen ollut sairaana; Hän meni kirkolle päin, kohden, käsin; Hän kävi kirkolla päin, käsin, täällä puolen; Ilman rahatta.

Liitännäis-partikkeleista.

109 §. Liitännäis-partikkeleista mainittakoon seuraavat:

I. *-ko, -kö*, on kysyväinen partikkeli, joka on liitettävä painollisimpaan sanaan, ja tämä sana on otettava lauseen ensimmäiseksi; kuitenkin saapi nominin määräys tahi rinnastava konjunktio olla tämän sanan edellä; esim. *Lähtekö isäntä huomenna kaupunkiin? Isäntäkö huomenna kaupunkiin lähtee? Huomennako isäntä lähtee kaupunkiin? Kaupunkiinko isäntä huomenna lähtee? Koulun opettajaksiko hän on ruvennut? Kaunis Ainiko siellä oli? Mutta sinäkö tuvassa olitkin? Etkö käynytäkään kotona? Menemmekö vai emmekö?* — Interrogatiivisiin sanoihinkin saattaa liittää *-ko* partikkelin, kun se, jolta kysytään, toistaa kysymyksen; esim. „*Missä olet käynyt?*“ — „*Missäkö olen käynyt?*“ *Kuinkako sanoin?* — Vielä on *-ko, -kö* usein = *kuinka*; esim. *Paljoko (= kuinka paljon) kello on? Vanhako olet? Montako teitä on?*

II. *-pa, -pä, -han, -hän* sekä *-pahan, -pähen* ovat vahvistavia partikkeleja; niillä on lauseessa sama asema kuin kysymyspartikkelilla; esim. *Minäpä sen tein; Teitpä sinä sen; Tämäpä on kummallista; Tuo pappipa siellä puhui, eikä hän; Tämän talon isäntäpä asian on alkuun pannut; Mutta sinäpä vasta veijari olet; — Isähän niin sanoi; Onhan ukko sen sallinut; Aivan samaahan minä väitin; Vaan olenhan minäkin vaivaa nähnyt ja tiedänhän siis mimmoista tämä elämä on; — Onpahan tuo kummallista; Eipähän niin lienekkään.*

III. *-ka, -kä*, tavattava relatiivi- ja interrogatiivipronomineita vahvistamassa; siis sekin liittyy lauseen ensi sanaan; esim. *Poika, joka — —; Kuinka, mihinkä (l. mihin).*

IV. *-s*, (jäännös toisen persoonan pronomineista *sinä*), liitetään kysyväisiin pronomineihin, sekä liitännäis-partikkeleihin (nk. *-ko-s, -pa-s, -ka-s*), joskus muunlaisiin sanoihin, ja käytetään puhuteltaessa tai vilkkaassa kertomuk-

sessä; esim. *Mikäs neuvoksi tulevi? Mistäs puhe on? Kuinkas kävi? Tuoppas päiväkirjasi tänne! Tämäpäs loistoa on! Tämäkös tuota hupsua miellytti! Riennä, riennä, sanoi äitini, ja minäkös juoksemaan! — Annas tänne!*

V. *-kin* käytetään vahvistus-partikkelina, kun lauseen **ajatus on myöntäväinen, -kaan -kään (-kana, -känä)** taas, kun lauseen ajatus on **kieltäväinen, epäileväinen**. Nämät saattavat liittyä mihin lauseen sanaan tahansa. Esim. *Isänikin oli siellä; Sama mieli on minullakin; Hän on Turussakin käynyt; Etkö sinäkin arvele samoin? (myöntävää vastausta odotetaan); Eiköhän tämäkin ole niin selitettävä? Kukin lähti kotinsa; — Ei hänkään siellä ollut; Ei rosvokaan niin menettelisi; En nähnyt isäntäkään; Ei hänellä itselläänkään ole rahaa; Tuliko veljenikään? Etkö sinäkään (edes) arvele samoin? Ei kukaan, kenkään niin sano; Älkää olko millännekään; En ole nähnyt ketään; Sitä en pidä minään; Kenenkään näkemättä pääsin kotiin; Me varoitamme ketään ryhtymästä semmoisiin puuhiin; Ei löyö tiloa tuota, paikkaa pahintakana (Kal.).*

Konjunktsiooneista.

110 §. Rinnastavat konjunktsioonit yhdistävät yhdenvertaisia lauseita ja lauseen-osia.

I. **Kopulatiivi-konjunktsiooneja** (yhdistystä ilmoittavia) ovat *ja; ynnä (= yhtenä, ess. sanasta yksi); sekä, sekä . . . että (jotta); -ka, -kä*, joka liitetään kieltosanaan, kun se on lauseen ensi sanana; *saati, saatikka; jopa, vieläpä*; esim. *Isä ja poika; Minä luen ja sinä laulat; Äiti kehrää sekä kertoo satuja lapsillensa; Viisi ynnä kolme tekee kahdeksan; Me laulamme ynnä sinä naurat; Sekä isä että poika; Sekä kuulin että näin; En ole mokomaa nähnyt enkä (ei: ja en) kuullut; Ethän ole lukenut Kalevalaa etkä Kanteletarta; Älköön kukaan karatko kodistansa, älköönkä isänmaastansa; mutta: Näin olen sanonut, ja minä en luovu sanoistani; Hän kuuli, etteivät viholliset olleet liikkeelle lähteneet, ja ettei saksilainen apujoukkokaan vielä ollut saapunut; — Hänkään ei tättä osannut selittää, saati sinä; Tanssivat vanhat ukotkin, saatikka sitten nuoremmat ja jaloiltaan nopeimmat; Oli siellä poikia ja tyttöjä, jopa 1. vieläpä vanhoja ukkojakin.*

Muist. Kun tahdotaan antaa suurempaa painoa itse negatsoonille, niin saapi ja . . . *en* järjestelmää käyttää, jos edellinen lause on myöntäväinen, ja nämät sanat ovat erotetut toisistaan muiden sanojen kautta; esim. *Niin olen sanonut, ja minä en luovu sanastani.*

II. Disjunktiiwi-konjunkttsiooneista (erotusta ilmoittavista) käytetään *eli* (*elikkä*) yhdistämään samanlaisia käsitteitä, synonyymeja, *tai* (*tahi*, *taikka*) erilaisia käsitteitä, ja samoin *joko* — *tai*, *taikka* — *taikka*; disjunktiivisissa kysymyslauseissa käytetään *vai* alottamaan vastakysymystä; esim. *Oikean jalan suksen nimi on kalhu eli potasma; Mielikki eli Mimerkki; — Isä tai äiti tulee kansani; Ukko joko myöpi talonsa, tai antaa sen arennille; Taikka jousi murtuu, taikka jänne katkeaapi; Tuletko kouluun, vai menetkö kotiin? Jos disjunktiivisissa kysymyslauseissa predikaatti on yhteinen, niin -ko partikkeli saapi jäädä pois joko jälkimmäisistä tahi ensimmäisestä; esim. *Turustako tulet, vai Porista vai Raumalta? Turusta vai Poristako hän tulee?**

Muistutuksia.

1. Huomattava on, että *vai* alottaa aina vastakysymyksen. Mutta missä ei kaksoiskysymystä ole, vaan yksi ainoa, tulee käyttää kysymyslauseessakin *eli*, *tai*; esim. *Puhutko kalhusta eli potasmasta? Eikä lausu lapsi raukka, onko vilu, taikka nälkä, tahi mur tapahumainen; Oletko käynyt Tampereella tai Hämeenlinnassa, vai kotonako olet ollut?*

2. *Vai* tavataan joskus yhdistämättömässäkin kysymyslauseessa, jolloin kysymyksen edellinen osa on ajateltava lisäksi; esim. *Ell'et sinä ole siivolla, niin minä sinut opetan. Vai luuletko minun leikkiä laskevan?*

III. Adversatiivi-konjunkttsioonit (vastakohtaa ilmoittavat) ovat: *mutta*; *vaan*, jota käytetään kieltävän lauseen jälkeen alottamaan lausetta, joka tykkänään kumoo sen, mitä edellä on kielletty; *paitsi*; *en ainoastansa* — *vaan myös*; taas (asetetaan yhden tai useamman sanan jälkeen); esim. *Minä tulisin, mutta en ehdi; Hän ei ole sairas, mutta heikko hän on; Minä en ole sairas enkä heikko, vaan vallon terve ja raitis; Minä en sitä voi tehdä, vaan ehkä veljeni; En minä niin sanonut vaan sinä; Kaikki muut siellä olivat, paitsi minä en ollut; Kaikkia muita sinä vihaat, paitsi et häntä; Laki ei opeta ainoastansa, mitä meidän pitää tekemän, vaan myös, mitä meidän pitää välttämän; Näin hän sanoo, toiset taas toisin.*

IV. **Konklusiivi-konjunktsiooneja** (syyn ja seurauksen suhdetta ilmoittavia) ovat: *sentähden, siksi, siis, niinmuodoin, niin*, jotka oikeastaan ovat demonstratiivisia adverbbeja; esim. *Maa on saanut kastetta, senpätähden l. siksipä kasvit niin vihannoivat; Kello on jo 10, on siis jo aika panna levolle; Tee se, niin saat elää; Portimo veti ukkoa aikansa, niin tuli orava vastaan; Ei aikaakaan, niin isä tuli kotiin; Tuskin hän oli sen sanonut, niin hän kuoli; Minä tulen viikon päästä, niin sinä olet terve.* Aivan samaa laatua on se *niin* sana, joka alottaa jälkilauseetta, kun edellä on käynyt komparatiivi-, temporaali-, kausaali-, konditionaali- tai konsessiivilause; esim. *Niin kuin olen sanonut, niin se on; Kun hän sen oli sanonut, niin hän kuoli; Kosk'et näytä uskovan, niin saat kysyä muilta; Jos sen teet, niin saat elää; Vaikka mitä tekisit, niin ei tyttö sinusta huoli.*

V. **Kausaali-konjunktsiooneista** (syytä ilmoittavista) on ainoastansa sillä (oik. adessiivi sanasta *se* = *sillä että*) rinnastava; esim. *En tahtonut lähteä, sillä en ollut oikein terve (= sillä en tahtonut lähteä, ett'en ollut oikein terve).*

111 §. **Alistavat konjunktsioonit** alottavat sivulauseita ja yhdistävät niitä päälauseihin.

I. **Komparatiivi-konjunktsiooni** (vertausta ilmoittava) on *kuin*, jota päälauseessa vastaa komparatiivi tahi sanat: *yhtä, sama, eri, toinen, muu*, tahikka demonstratiivinen pronominaali *semmoinen, sellainen*, jossa jälkimmäisessä tapauksessa *kuin* käytetään komparatiivisen lauseen predikaattisanana vastaavan relatiivi-pronominaalin asemesta; esim. *Sinä olet vanhempi kuin minä; Tuo mies on yhtä suuri huliwili kuin hänen veljensäkin; Hän puhui samoin kuin sinäkin; Hän on sama, samanlainen kuin ennenkin; Hän selitti tätä asiaa eri l. toisella tavalla kuin sinä; En nähnyt muuta kuin aavan veden ja korkean taivaan; Semmoisilla l. sellaisilla laiskureilla, kuin (= jommoinen) sinä olet, ei ole mitään tehtävää.* Komparatiivi-konjunktsiooneja ovat myöskin yhdistetyt *niinkuin* ja *ikäänkuin*; esim. *Niin kuin olet kylvänyt, niin saat niittää; Hän puhui, niinkuin olisi suurikin herra; Hän näytti lahtuneelta, ikäänkuin olisi kauan sairastanut.* Ks. 92 §, 2), a, c).

II. **Temporaali-konjunktsiooneja** (aikaa ilmoittavia) ovat *kun, kunnes, jalka*. Esim. *Minä menen kotiani, kun*

kesä tulee; Kun kesä tulee, niin koulut suljetaan; Jahka ilta tulee, niin lähdén kúvelemään; Siellä noidat nukkukohot, kunnes heinä kasvanevi läpi pään, läpi kypärin; Hän lupasi viipyä maalla, kunnes tulisi terveeksi. Ks. 92 §, 2), *α*, *e*).

Muist. Temporaalilauseen asemesta sopii usein käyttää II:sen infinitiivin inessiiviä tai passiivin II:sen partisiipin partitiivia (ks. 98 §, I ja 104 §).

III. Kausaali-konjunktsiooneista (*syytä* ilmoittavista) ovat alistavia: *kun, koska*; esim. *Kun asia niin on, niin autan mielelläni; Et saa anteeksi, kosk'et nüytü katu-vankaan.*

IV. Eksplikatiivi-konjunktsiooni on *että*, jota käytetään edellä olevan *se* pronominin **selittämiseksi**. Tämä *se* jääpi kuitenkin usein pois, etenkin jos *että*-lause on subjektinen tai objektinen. Esim. *Sepä oli kummaa, että sinä pääsit papiksi; Tunnettu asia on, että hän on paljon saanut kärsiä; Isä sanoo, että hänen pojastansa tulee pappi; Mitä siihen tulee, että haluat tietää, millä kannalla kansalliset riennot ovat täällä, niin on sitä vaikea sanoa yksityisistä; En mene sinne sentähden ett'ei minua siellä suosita; Ilma on lämmin syystü että aurinko paistaa.*

Muist. Objektisen *että*-lauseen asemesta saattaa käyttää partisiipiaali-järjestelmää, jos *että*-lausetta vaativa verbi on *verbum sentiendi et dicendi* (ks. 103 §). Kieltävää *että*-lausetta ei suorasanaissa kielessä kuitenkaan tavallisesti muuteta partisiipiaali-järjestelmäksi.

V. Finaali-konjunktsiooneja (tarkoitusta, aikomusta ilmoittavia) ovat: *että, jotta*; esim. *Äiti laulaa, jotta lapsi nukkuisi; Sinun on ahkerasti työskenteleminen, että saat-taisit elättää vanhan äitisi; Hän luki sitä varten, että häntä kiitettäisiin.* Ks. 92 §, 2), *α*, *d*).

Muist. Finaalilauseen asemesta sopii välistä käyttää I:stä infinitiivia ja passiivin I:sen partisiipin translatiivia (ks. 97 §, I ja 102 §, IV, *b*).

VI. Konsekutiivi-konjunktsioonit (seurausta ilmoittavat) ovat niin-ikään *että, jotta*, joita tavallisesti päälauseessa edeltää *niin, sellainen y. m. s.*; esim. *Oletko niin köyhä, että sinun täytyy kerjätä; Hän on semmoisessa tilassa, ett'ei hän kykene mihinkään; Mies pyörtyi, jotta kaatui selällensä.*

Muist. Sekä finaalinen *että* konsekutiivinen *että* on oikeastaan vain eri laji eksplikatiivista.

VII. Konditsionaali-konjunktsiooneja (ehto ilmoitavia) ovat: *jos, kun* (joshan, kunhan), (ellä, jolla) *ell', joll'*. Esim. *Jos tulet luokseni, niin olen iloinen; Jos tulisit luokseni, niin olisin iloinen; Jos olisit tullut luokseni, niin olisin ollut iloinen; Kun sen tehet, niin saat palkan mieltäsi myöten; Joll'ei hän täyttä lupautansa, niin minä vihostun; Minä nuhtelisin häntä, ell'ei hän osaisi luettaviansa.* Ks. 92 §, 2), *α, a*).

VIII. Konsessiivi-konjunktsiooneja (myönnytystä ilmoittavia) ovat: *vaikka, jos kohta, ehkä*; esim. *Vaikka ihminen on syntinen, niin Jumala on kuitenkin hänelle armollinen; Vaikka voimat puuttuisivatkin, niin on kuitenkin tahto kiitettävä; Mahti ei joua maan rakohon, vaikka mahtajat menivät; Vaikka olisin kuinka köyhä ja heikko tahansa, ei Jumala minua kuitenkaan hylkää; Jos kohta mies on vähä, kyllä on laki luja; Hyvä kukin kuollessansa, ehkä paha eläissänsä.* Ks. 92 §, 2), *α, b*).

IX. Interrogatiivi-konjunktsiooneja (kysymystä ilmoittavia) ovat: *-ko, -kö, tokko, josko*; esim. *Ei ole taatua, tuleeko hän; En tiedä vielä, syntyykö matkastani mitään; Tiedätkö, tokko tässä kaupungissa on pianonvirittäjää? Hän katselee ympärilleen nähdäkseen, josko häntä huomattaisiin; En tiedä, menenkö vai enkö; En kysynyt, olivatko he pappilasta vai kaupungista; En tiedä, Hämeenlinnassa vai Tampereelläkö hän asuu.*

Oikaistavia:

14	siv.	12	riv.	alh.	on:	<i>Lae tlauloi</i>	lue:	<i>Laet lauloi</i>
18	„	8	„	„	„	kieltoverbi	„	kieltosana
22	„	14	„	ylh.	„	Essivi	„	Essiivi
40	„	1	„	„	„	eksess.	„	ekssess.
43	„	5	„	alh.	„	kohteliaasti	„	kohtelijaasti
47	„	13	„	ylh.	„	<i>kuka, mikä</i>	„	<i>kuka, ken, mikä</i>

330. IV. 59.

Waseniuksen kirjakaupassa Helsingissä.

Ahlman, Ruotsinkielen alkeiskurssi. Sid 2 m..

Arndt, Rukouskirja. Kans. 1 m.

Cornelius-Leinberg, Kirkkohistoria. Sid. 1 m. 50 p.

Dahlbeck, Yksinkertaisesta kirjanpidosta, koulujen tarpeeksi 1 m. 25 p.

Genetz, Suomen kielen ääni- ja muotooppi 1 m. 60 p.

Hahl, Maantieteen alkeet. Sid. 1 m. 10 p.

Hertzberg, Kanteletar nuorisolle. 1 m. 25 p.

— Kalevala, nuorisolle. 8 piirroksella. Sid. 2 m.

Keinänen, Alkuharjoituksia vapaalla kädellä piirustamiseen. Selityksen kanssa. 51 Lehteä. 12 m.

Lauren, Suomen kirkon tärkeimmät vaiheet. Sid. 1 m.

Leinberg, Biblian-historia. 40 piirroksella. Sid. 1 m. 60 p.

Luonnontieteen Alkeiskirjoja:

II. **Roscoe**, Kemia 36:lla piirroksella 1 m. 50 p.

III. **Stewart**, Fysika. 48:lla piirroksella. 1 m. 75 p.

IV. **Geikie**, Fysillinen geografia. 20 piirroksella 1 m. 75 p.

V. — Geologia. 63 piirroksella. 1 m. 75 p.

VI. **Foster**, Fysiologia. 19 piirroksella. 1 m. 75 p.

VII. **Lockyer**, Astronomia. 48 piirroksella. 1 m. 75 p.

VIII. **Hooker-Mela**, Botaniki 68 piirroksella. 1 m. 75 p.

Mela, Suomen luurankoiset. 10 m.

Mela-Palmén, Luonnonopillinen kuvasto. 3 m.

Melander, Oppikirja yleisessä historiassa. Sid. 2 m, 50 p.

— Yleinen historia kansakouluja varten. 1 m. 50 p.

— Vanhan ajan historia. Sid. 2 m. 50 p.

— Keski-ajan historia. Sid. 3 m. 25 p.

— Uuden ajan historia. Sid. 3 m. 50 p.

— Historiallisia tauluja. Oppilaitoksen tarpeeksi. 75 p.

— Suomen historia. Sid. 1 m. 50 p.

— Suomen historia. Kansakouluille. Sid. 1 m.

Palander, Wenäjän lukemisto. 3 m. 50 p.

Runeberg, Runoelmia 3 m. Sid. 4 m. 50 p.

Satakieli, eli 120 laulua. Toimittanut *K. G. Leinberg*. 75 p.

— II. Toimittanut *D. Hahl*. 80 p.

Sourander, Suomen valtiotieto lyhyesti esiteltynä. 75 p.

Svan, C. G., Saksan kielen alkeisoppi. Sid. 4 m.

Inberg, Suomen Suuriruhtinanmaan kartta. 25 m.

— Suomenmaan kartta koulujen tarpeeksi. 15 m.

Hahl, Ylioppilaslauluja. I. 51 lauluja 2 m. 75 p. II. 53 lauluja 3 m. Sid. I—II. 7 m. 50 p. III. 61 lauluja, 4 m. IV. 70 lauluja 4 m.

— Sävelistö, kaikuja laulustamme. Sekä-äänisiä laulelmia. I. 54 laulua 3 m. II. 63 lauluja. 3 m.

Wächter, H., Koululauluja. I. 75 p. II. 80 p.

— Neljä-äänisiä lauluja 2 m.

— 34 helppoa laulua. 60 p.

